

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΙΣ
ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

Διπλωματική Εργασία

**«ΑΝΑΛΥΣΤΕ ΤΑ ΚΟΣΤΗ ΚΑΙ ΤΑ ΟΦΕΛΗ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ
ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ»**

ΤΟΥ

ΧΡΥΣΟΒΑΛΑΝΤΗ ΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΥΡΚΙΛΗΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2018

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία.

Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

Χρυσοβαλάντης Ματόπουλος

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΣΥΝΟΨΗ

Η ύπαρξη της Παγκοσμιοποίησης, με τους τρεις παράγοντες της και τις τέσσερις διαστάσεις της, σήμερα αποτελεί αναμφισβήτητο γεγονός από όλους. Ένα μέρος της ως υποσύνολό της είναι και η χρηματοοικονομική ολοκλήρωση, που στόχος της είναι η ευημερία των ανθρώπων. Αυτή δεν είναι μια μόνο έχει έξι στάδια-τύπους ανάλογα με τους επιδιωκόμενους στόχους των μελών της.

Τα περισσότερα κράτη του κόσμου αναζητούν της συμμετοχή τους σε κάποια χρηματοοικονομικής ολοκλήρωση-Ένωση. Αγνοούν ή παραβλέπουν ότι η συμμετοχή σε μια τέτοια Ένωση έχει οφέλη αλλά και σοβαρά κόστη. Τα κόστη αυτά πληρώσει το κράτος, που επιθυμεί ή ήδη συμμετέχει σε μια Ένωση, αν δεν λάβει σοβαρά μέτρα ώστε να πληρεί τις απαραίτητες προϋποθέσεις για να τα αποφύγει. Παρόμοια κόστη πληρώνει η Ελλάδα από την ένταξη της στην Ευρωζώνη.

Στο 1^ο, λοιπόν, Κεφάλαιο αναφέρεται ο όρος της Παγκοσμιοποίησης με τους τρεις παράγοντες και τις τέσσερις διαστάσεις της. Στο 2^ο Κεφάλαιο αναλύεται ο όρος της χρηματοοικονομικής ολοκλήρωσης με τα έξι της στάδια – τύπους και αναφέρονται κάποιες Οικονομικές Ενώσεις στο κόσμο. Στο 3^ο Κεφάλαιο αναπτύσσονται τα οφέλη και τα κόστη που ενδέχεται να αναλάβει ένα κράτος κατά την συμμετοχή του σε μια Χρηματοοικονομική Ολοκλήρωση. Στο 4^ο Κεφάλαιο αναπτύσσεται ως Case Study η περίπτωση της Ελλάδος στην συμμετοχή της στην Ευρωζώνη και στο 5^ο Κεφάλαιο διατυπώνονται συμπεράσματα που προκύπτουν από την εργασία αυτή και οι προτάσεις για την αποφυγή σε μια χώρα του κόστους της Χρηματοοικονομικής ολοκλήρωσης.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΓΕΝΙΚΑ	1
ΣΚΟΠΟΣ	2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ – ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ	3
ΓΕΝΙΚΑ	3
ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟ	3
ΡΟΕΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ.....	5
ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ.....	8
ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗ.....	10
ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΙΗΣΗ.....	10
ΟΙΚΟΥΝΕΝΙΚΟΤΗΤΑ (UNIVERSALISM).....	12
ΔΥΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ (ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ)	13
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ	15
ΓΕΝΙΚΑ	15
ΣΤΑΔΙΑ - ΤΥΠΟΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ	17
Ζώνη Ελεύθερου Εμπορίου ή Ελεύθερων Συναλλαγών (Free Trade Area).....	18
Τελωνειακή Ένωση (Customs Union).....	19
Κοινή Αγορά (Common Market).....	20
Οικονομική Ένωση (Economic Union)	20
Νομισματική Ένωση (Monetary Union).....	21
Πλήρης Οικονομική Ένωση (Full Economic Union)	21
Η θεωρία των Τελωνειακών Ενώσεων - Στατικές και Δυναμικές επιδράσεις της	24
ΕΝΩΣΕΙΣ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ.....	27
Ευρωπαϊκή Ένωση (E.E.) (European Union E.U.).....	28
Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ) (European Free Trade Association EFTA) ...	29
Η Βορειοαμερικανική Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου (North American Free Trade Agreement NAFTA).....	30

Η Ζώνη Ελεύθερου Εμπορίου των Χωρών της Νότιας Αμερικής (Mercado Comun del Sur MERCOSUR).....	31
Η Ένωση των Χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας (Association of Southeast Asian Nations ASEAN)	32
Η Οικονομική Συνεργασία των χωρών της Ασίας και του Ειρηνικού (Asian Pacific Economic Cooperation APEC)	33
Η Οργάνωση των χωρών της Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού (African, Caribbean and Pacific Group of States ACP)	33
Διάφορες Συνεργασίες για το Εμπόριο & την Ανάπτυξη.....	34
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.....	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο ΤΑ ΟΦΕΛΗ & ΤΑ ΚΟΣΤΗ ΤΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ	36
ΓΕΝΙΚΑ	36
ΤΑ ΓΕΝΙΚΑ ΟΦΕΛΗ.....	36
Εξομάλυνση Κατανάλωσης.....	37
Εγχώριες Επενδύσεις και Ανάπτυξη.....	37
Ενισχυμένη Μακροοικονομική Πειθαρχία.....	39
Αύξηση της Αποτελεσματικότητας του Τραπεζικού Συστήματος και της Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας.....	39
ΤΑ ΓΕΝΙΚΑ ΚΟΣΤΗ.....	40
Συγκέντρωση των Κεφαλαιακών Ροών και Έλλειψη Πρόσβασης.....	41
Εγχώρια Εσφαλμένη Ανακατανομή των Κεφαλαιακών Ροών	41
Απώλεια της Μακροοικονομικής Σταθερότητας.....	43
Προ-Κυκλικότητα των Βραχυπρόθεσμων Ροών	43
Η Κοπαδοποίηση (Συμπεριφορά Αγέλης), η Μετάδοση και η Μεταβλητότητα των Κεφαλαιακών Ροών	44
Κίνδυνος Εισόδου από Ξένες Τράπεζες.....	47
ΤΑ ΟΦΕΛΗ ΤΗΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ	48
ΤΑ ΚΟΣΤΗ ΤΗΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ	50
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.....	52
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ της ΕΛΛΑΔΑΣ ΕΕ – ΟΝΕ ΚΑΙ ΚΡΙΣΗ	53
ΓΕΝΙΚΑ – ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	53
ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΖΩΝΗ	56

ΑΙΤΙΕΣ ΑΝΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΖΩΝΗ.....	59
Η Πολιτική Υπερτερούσε του Οικονομικού Ρεαλισμού.....	59
Ανύπαρκτη Πολιτική Προσαρμογή.....	60
Η μη Τήρηση των Κανόνων της Ευρωζώνης.....	61
Οι Μακροοικονομικές Ανισορροπίες εντός της Ευρωζώνης.....	63
Αρνητικές Συνέπειες της Ατελούς Λειτουργίας της ΟΝΕ.....	64
Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΖΩΝΗ.....	65
ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ.....	68
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.....	70
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	71
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	71
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	74
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	76
Βιβλιογραφία.....	77

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΓΕΝΙΚΑ

Η έννοια της χρηματοοικονομικής ολοκλήρωσης δεν είναι ευρέως γνωστή. Ο απλός πολίτης δεν έχει εξειδικευμένες γνώσεις στον χρηματοοικονομικό τομέα και δεν μπορεί να την καταλάβει. Όμως η χρηματοοικονομική ολοκλήρωση είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τον όρο παγκοσμιοποίηση και αυτό τον όρο ο καθένας με την δική του αντίληψη και τρόπο μπορεί να τον καταλάβει και κατ' επέκταση να αντιληφθεί και την χρηματοοικονομική ολοκλήρωση, που αποτελεί μέρος της παγκοσμιοποίησης.

Οπότε η χρηματοοικονομική ολοκλήρωση αποτελεί υποσύνολο της παγκοσμιοποίησης. Όλοι βλέπουν κυρίως αμερικανικές ταινίες του Hollywood, ακούνε δυτική μουσική (ροκ, ποπ, ραπ κ.α.) ντύνονται με τον δυτικό τρόπο ζωής. Αυτό είναι παγκοσμιοποίηση του πολιτισμού ομοίως αν όχι όλα τα περισσότερα κράτη είναι ενταγμένα σε κάποιο οργανισμό (NATO, ΟΗΕ, ΔΝΤ, ΠΟΕ, κ.α.). Αρκετά από αυτά συνενώθηκαν σε οικονομικές ενώσεις δημιουργώντας διάφορους τύπους αυτών. Η προσδοκία τους να καρπωθούν οφέλη από την συμμετοχή τους στην κάθε ένωση ήταν η αιτία για την είσοδό τους αλλά στην παρούσα εργασία θα εξετασθεί τα οφέλη αυτά και αν μπορούν να τα καρπωθούν ή τα αναλάβουν μόνο τα κόστη.

Η περίπτωση της Ευρωζώνης αποτελεί μια χρηματοοικονομική ολοκλήρωση και σε αυτή ανήκει και η Ελλάδα μεταξύ των άλλων. Οπότε, θα εξεταστεί η περίπτωση της Ελλάδας ως Case Study με τα οφέλη και τα κόστη που αποκόμισε από την συμμετοχή της στην Ευρωζώνη και που οφείλονται τα αποτελέσματα αυτά.

Στην παρούσα εργασία γίνεται μια αρχική προσέγγιση του όρου παγκοσμιοποίησης στο 1^ο Κεφάλαιο. Έπειτα, στο 2^ο Κεφάλαιο αναλύεται ο όρος της χρηματοοικονομικής ολοκλήρωσης με τους τύπους και τα σχήματα της που επικρατούν διεθνώς. Στο 3^ο Κεφάλαιο αναλύονται αντίστοιχα τα κόστη και τα

οφέλη χρηματοοικονομικής ολοκλήρωσης γενικά και έπειτα ειδικά για την Ευρωζώνη. Κρίνεται σκόπιμο στο 4^ο Κεφάλαιο να αναφερθεί η περίπτωση της Ελλάδας στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και της Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ) ως Case Study. Τέλος στο 5^ο Κεφάλαιο αναφέρονται τα συμπεράσματα και προτάσεις για την εξάλειψη ή μετριασμό για τα κόστη που προκύπτουν.

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός αυτού του πονήματος είναι να καταδείξει τι ακριβώς σημαίνει ο όρος χρηματοοικονομική ολοκλήρωση, που έχει τις ρίζες του, από πού προέρχεται, ποια είναι τα κέρδη που μπορεί να αποκομίσει ένα κράτος από την συμμετοχή του σε αυτή και παράλληλα ποιες είναι οι επιπτώσεις που μπορεί να έχει. Ένα αξιοσημείωτο παράδειγμα έθνους – κράτους, μέλους μια χρηματοοικονομικής ολοκλήρωσης αποτελεί η Ελλάς και κρίνεται απαραίτητη η παρουσίαση της περίπτωσης της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ – ΙΣΤΟΡΙΚΗ

ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ

ΓΕΝΙΚΑ

Αυτό που επικρατεί σήμερα ως αντίληψη είναι ότι ο κόσμος όλος είναι ένα «Μεγάλο Χωριό» και αυτό οφείλεται στην παγκοσμιοποίηση παράγοντες της οποίας είναι το διεθνές εμπόριο, τα διεθνή κεφάλαια (διακίνηση τους παγκοσμίως) και στην μετανάστευση. Κύρια αιτία όλων αυτών είναι η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας όπως στις μεταφορές και στο δίκτυο τους (χερσαίες, θαλάσσιες και εναέριας) και στην επικοινωνία (τηλεφωνία, διαδίκτυο κ.α.). Όλα αυτά ερμηνεύονται σε τέσσερις διαστάσεις της παγκοσμιοποίησης που είναι η διεθνοποίηση, η φιλελευθεροποίηση, η οικουμενικότητα και η δυτικοποίηση του πολιτισμού και του τρόπου ζωής.

ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟ

Η τεχνολογικές ανακαλύψεις συνέβαλαν σημαντικά στην ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου από τον 19^ο αιώνα. Ο σιδηρόδρομος και το ατμόπλοιο είναι οι βασικότερες από αυτές. Το κόστος μεταφοράς των εμπορευμάτων μειώθηκε σημαντικά με αποτέλεσμα να εκτιναχθούν τα νούμερα του διεθνούς εμπορίου και να ενσωματωθεί η διεθνής αγορά προϊόντων. Οι O'Rourke και Williamson τονίζουν ότι αν και το κόστος μεταφοράς προϊόντων με υπερωκεάνια στη Βρετανία ήταν σταθερό για περίπου ένα αιώνα, αυτό μειώθηκε κατά 70% στην περίοδο 1840-1910. Αυτό σε διεθνή κλίμακα μειώθηκε κατά 45% στην περίοδο 1870-1913 και παράλληλα το κόστος των χερσαίων μεταφορών από τις Μεσοδυτικές Πολιτείες των ΗΠΑ στην Ανατολική Ακτή μειώθηκε ακόμα περισσότερο που ξεπερνούσε ακόμα και αυτό της υπερατλαντικής μεταφοράς¹.

---

¹ (O'Rourke K. H. & Williamson J. G. 1999)

Επιπλέον τα κράτη με την πολιτική εμπορίου τους ώθησαν την ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου ως το 1880 τουλάχιστον. Μεταξύ 1815-1846 η Βρετανία υιοθέτησε μια πολιτική επιθετική απελευθέρωσης του εμπορίου και των διεθνών συναλλαγών και οι υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες ακολούθησαν την πολιτική αυτή μειώνοντας τους δασμούς. Ενώ από το 1880 άλλαξε το κλίμα αυτής της πολιτικής της απελευθέρωσης του εμπορίου και επανήλθε ο προστατευτισμός με εμπόδια στο διεθνές εμπόριο και ιδιαίτερα μεταξύ Ευρώπης και ΗΠΑ. Φθηνά σιτηρά από τον Νέο Κόσμο και τη Ρωσία εισάγονται και προκαλούν μείωση της αξίας γης στην Ευρώπη, η οποία αλλάζει την πολιτική της για το διεθνές εμπόριο με προστατευτισμό στον ανταγωνισμό για να διασώσει την αγροτική της παραγωγή. Οι Βόρειοι στο Αμερικανικό εμφύλιο νικούν και στις ΗΠΑ επικρατεί επίσης ο προστατευτισμός για το διεθνές εμπόριο με εφαρμογή διαφόρων εμποδίων². Στην Ασία η Κορέα, η Κίνα, η Ταϊλάνδη, η Ινδία και η Ινδονησία απελευθερώνουν το εμπόριο τους πιεζόμενοι βέβαια από τους αποικιοκράτες εξουσιαστές τους.

Οι τιμές των προϊόντων διεθνώς στον 19^ο αιώνα συγκλίνουν λόγω της μείωσης του κόστους μεταφοράς τους και αυτό είναι ιδιαίτερα θετικό για τους καταναλωτές παγκοσμίως. Αν και το σιτάρι στο Λίβερπουλ ήταν 58% ακριβότερο από αυτό του Σικάγου το 1870, το 1895 ήταν 18% και το 1913 ήταν μόνο 16%. Αυτή η μείωση της ψαλίδας στη διαφορά των τιμών δεν ήταν μόνο για τα αγροτικά προϊόντα αλλά και διάφορα άλλα όπως ο σίδηρος, το βαμβάκι, ο άνθρακας κ.α.³. Το διεθνές εμπόριο και η ελεύθερη κυκλοφορία διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην σύγκλιση των τιμών των προϊόντων και αυτό είναι εμφανές αφού στην υπόλοιπη Ευρώπη λόγω του προστατευτισμού της και των εμποδίων που έθετε στο διεθνές εμπόριο δεν υπήρχε αυτή η σύγκλιση. Ενώ στην Ασία λόγω του φιλελευθερισμού του διεθνούς εμπορίου και την τεχνολογική ανάπτυξη η σύγκλιση αυτή επιτελέστηκε.

Στον 20^ο αιώνα το κόστος μεταφοράς μειώθηκε ακόμη περισσότερο αλλά σε μικρότερο ρυθμό από αυτό του τέλους του προηγούμενου αιώνα. Στην περίοδο

---

² (O'Rourke K.H. 2001)

³ (O'Rourke K. H. & Williamson J. G. 1999)

1897-1913 το κόστος αυτό μειώνεται 34%⁴. Αυτό το σκηνικό άλλαξε λόγω του Α' Παγκοσμίου Πολέμου (ΠΠ) με το κόστος μεταφοράς να είναι υψηλό ως το 1920. Την περίοδο 1920-1925 έχουμε μείωση του και την περίοδο 1925-1936 αύξηση⁵. Μετά τον Β' ΠΠ το κόστος μεταφορά εμπορευμάτων θαλασσίως αυξάνεται και μειώνεται το αεροπορικό από το 1950 και μετά. Οπότε δεκαπλασιάστηκαν οι αεροπορικές μεταφορές από το 1960 και μετά⁶. Από το 1950 και μετά μειώνονται τα δασμολογικά εμπόδια, όμως σε σχέση με τον 19^ο αιώνα στον 20^ο οι αναπτυσσόμενες χώρες έχουν μεγαλύτερους δασμούς από τις αναπτυγμένες, ασχέτως αν στην Λατινική Αμερική και στην Ανατολική Ασία από το 1980 κάποιες χώρες μειώνουν τους δασμούς τους⁷. Στα βιομηχανικά προϊόντα επικρατούν τα εμπόδια για το διεθνές εμπόριο ενώ οι δασμοί είναι μεγάλοι για τα αγροτικά κυρίως στις αναπτυγμένες χώρες. Οπότε ο προστατευτισμός με δασμούς, ποσοστώσεις και τεχνικά εμπόδια δεν επιτρέπει τη περαιτέρω ενσωμάτωση του εμπορίου και τη σύγκλιση τιμών.

Τους 19^ο και 20^ο αιώνες η ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου ήταν αλματώδης και αυτό οφείλεται στην τεχνολογική ανάπτυξη των μέσων μεταφοράς (μεγαλύτερα και ταχύτερα πλοία, τρένα και αεροπλάνα) και σε ένα βαθμό φιλελευθερισμό του διεθνούς εμπορίου, αν και στον τομέα αυτό υπάρχουν μεγάλα περιθώρια βελτίωσης.

ΡΟΕΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

Η Βρετανία ως μεγάλη αποικιοκρατική δύναμη ήταν αυτή που κατείχε την πρωτοκαθεδρία στην διεθνή μεταφορά κεφαλαίων από τις αναπτυγμένες προς τις αναπτυσσόμενες χώρες το 19^ο αιώνα. Το 17% όλων των Βρετανικών κεφαλαίων ήταν στο εξωτερικό το 1870 και το 33% το 1913. Από το Βρετανικό ΑΕΠ γίνεται αντιληπτός ο μεγάλος όγκος που μετακινούσε η Βρετανία στο εξωτερικό, όπου το 1872 ήταν 7,7% του ΑΕΠ της χώρας, το 1888 ήταν το 6,9% του ΑΕΠ της και το 1911 έφτασε στο 8,7% του ΑΕΠ της. Αυτό το ρεκόρ δεν κατατρίφθηκε από καμία

⁴ (Isserlis L. 1938)

⁵ (Findlay R. & O'rourke K. H. 2002)

⁶ (Hummels D. 1999)

⁷ (Rodrik D. 2001)

χώρα έως τώρα, ακόμα και από τις ΗΠΑ. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι το πλεόνασμα του ισοζυγίου πληρωμών δυο μεγάλων εξαγωγικών χωρών κατά την μεγαλύτερη τους άνοδο, της Γερμανίας και της Ιαπωνίας στη δεκαετία του 1980 ήταν 4-5% του ΑΕΠ τους για την κάθε μία⁸.

Ομοίως σημαντικές ήταν και οι εισροές των κεφαλαίων από το εξωτερικό για αρκετές χώρες το 19^ο αιώνα. Το ποσοστό των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ) στον πάγιο σχηματισμό κεφαλαίου την περίοδο 1870-1910 για παράδειγμα για τον Καναδά ήταν 37%, για την Αργεντινή 70% και για το Μεξικό 75%. Για την περίοδο 1980-1990 το ποσοστό των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ) ήταν 10-20%, που δείχνει πόσο μεγάλη ήταν η ροή των διεθνών κεφαλαίων στην περίοδο μετάβασης από τον 19^ο στον 20^ο αιώνα σε σχέση με την περίοδο στα τέλη του 20^{ου}. Αυτό αποτελεί απόδειξη ότι η παγκοσμιοποίηση δεν είναι σύγχρονο φαινόμενο.

Οι διεθνείς ροές κεφαλαίων είχαν την ίδια διακύμανση αυξομείωσης όπως αυτή περιγράφηκε παραπάνω με το διεθνές εμπόριο. Δηλαδή, από το 1920 υπάρχει μια μικρή αρχικά και μεγάλη αργότερα μείωση λόγω και των οικονομικών κρίσεων της δεκαετίας του 1930. Την περίοδο 1945-1970 υπάρχουν κυρίως κρατικές επενδύσεις στο εξωτερικό. Ενώ μετά το 1970 σημειώνεται αύξηση των διεθνών κεφαλαιακών ροών⁹.

Για την ενσωμάτωση των διεθνών αγορών κεφαλαίων στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα το 19^ο αιώνα ήταν ιδιαίτερα μεγάλη. Ενώ μετά στην περίοδο του Μεσοπολέμου και μετά το Β' ΠΠ η ενσωμάτωση ήταν ιδιαίτερα μειωμένη με σημαντική ύφεση. Ομοίως φαίνεται ότι η ενσωμάτωση ακολούθησε την πορεία ανάπτυξης και ύφεσης του διεθνούς εμπορίου και της διεθνούς ροής κεφαλαίων, καθώς στο τέλος του 20^{ου} αιώνα παρατηρήθηκε νέα σημαντική αύξηση ροών και ενσωμάτωσης.

Οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ) από το 19^ο αιώνα ως τώρα έχουν σημαντικό ποσοστό στις διεθνείς ροές κεφαλαίων, όπως για παράδειγμα την δεκαετία του 1910 ήταν στο 35% του αποθέματος διεθνούς μακροχρόνιου

---

⁸ (O'Rourke K.H. 2001)

⁹ (O'Rourke K.H. 2001)

χρέους¹⁰. Τη δεκαετία του 1970 το ποσοστό αυτών ήταν 16,8% και τη δεκαετία του 1990 το ποσοστό τους ήταν 50,3%, ενώ ως ποσοστό του παγκόσμιου ΑΕΠ οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ) ήταν στο 13% του¹¹. Το 1999 το ποσοστό αυτό έφτασε στο 16% του παγκόσμιου ΑΕΠ και την ίδια χρονιά έφτασε στο 14% του πάγιου σχηματισμού κεφαλαίου¹². Στον 20^ο αιώνα άλλαξε η διάρθρωση των κεφαλαιακών ροών με το μεγαλύτερο ποσοστό να το έχουν η βιομηχανία και ο χρηματοπιστωτικός τομέας. Αν το 1910 το 55% των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ) ήταν του πρωτογενή τομέα, το 20% ήταν για το σιδηρόδρομο, το 15% για την μεταποίηση και το 10% για το εμπόριο¹³, το 1990 ισχύει 6% για τον πρωτογενή τομέα, 31% για την μεταποίηση και 63% για τις υπηρεσίες¹⁴. Οπότε, μεταξύ 19^{ου} και 20^{ου} αιώνων έχουμε σοβαρή αλλαγή στη διάρθρωση των κεφαλαιακών ροών και των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ) και επιπλέον υπάρχει στον 20^ο αιώνα έως σήμερα υπάρχει αύξηση στις βραχυπρόθεσμες διεθνείς κεφαλαιακές ροές σε σχέση με τις μακροπρόθεσμες διεθνείς κεφαλαιακές ροές εν συγκρίση με το 19^ο αιώνα¹⁵.

Επιπλέον, το 19^ο αιώνα οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ) πραγματοποιούνταν από εταιρείες με την έδρα τους σε μία χώρα, γεγονός που άλλαξε από τα τέλη του 20^{ου} αιώνα έως σήμερα όπου όλες σχεδόν οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ) γίνονται από πολυεθνικές εταιρείες οι οποίες δεν δραστηριοποιούνται μόνο στην χώρα προέλευσης τους αλλά και σε άλλες χώρες στις οποίες έχουν αναπτύξει τις Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ). Είναι συχνό μάλιστα το φαινόμενο να αλλάζουν τακτικά έδρα οι πολυεθνικές ανάλογα με τα οικονομικά τους συμφέροντα. Σε αυτό συμβάλει και η αλματώδης ανάπτυξη της τεχνολογίας των επικοινωνιών, όπου εκτός από το γεγονός ότι από την μία γωνιά του πλανήτη ο οποιοσδήποτε μιλά με το τηλέφωνο κινητό ή ενσύρματο με οποιονδήποτε στην άλλη γωνιά του πλανήτη, μπορούν να γίνουν και τηλεδιασκέψεις. Ακόμη ο καθένας μπορεί να εκτελέσει οποιαδήποτε συναλλαγή

---

¹⁰ (Dunning J. H. 1993)

¹¹ (Jones G. 1996)

¹² (Williamson J. G. 2002)

¹³ (Dunning J. H. 1993)

¹⁴ (Baldwin R. E. & Martin P. 1999)

¹⁵ (Bordo M. D., Eichengreen and Kim J. 1998)

ρών κεφαλαίων κάθε στιγμή της ημέρας είτε από τον ηλεκτρονικό υπολογιστή του είτε από το κινητό του πλέον. Το διαδίκτυο ήταν η μεγαλύτερη τεχνολογική καινοτομία που αύξησε και στο μέλλον θα εκτινάξει στα ύψη τις κεφαλαιακές ροές.

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ

Ο τρίτος παράγοντας της παγκοσμιοποίησης είναι η μετανάστευση. Οι διεθνείς ροές των ανθρώπων, που δεν γίνεται μόνο στην εποχή μας, βοηθήθηκαν σημαντικά από την ανάπτυξη της τεχνολογίας στις μεταφορές. Τα πλοία και τα τρένα μετέφεραν μαζικά ανθρώπου τον 19^ο αιώνα όχι απλά από την μία χώρα στην άλλη αλλά και από την μία Ήπειρο σε άλλη. Έπειτα το αυτοκίνητο και το πλούσιο οδικό δίκτυο αρχικά της Ευρώπης, της Βόρειας Αμερική και της Αυστραλίας, έπειτα της Νότιας Αμερικής και της Ασίας και τέλος της Αφρικής δίνει σήμερα την δυνατότητα στον καθένα να μετακινείται από χώρα σε χώρα σε σύντομο χρονικό διάστημα. Οι χρόνοι και οι αποστάσεις μειώνονται ακόμη πιο πολύ με την μαζική χρήση του αεροπλάνου στα τέλη του 20^{ου} και στις αρχές του 21^{ου} αιώνα.

Λίγο πριν το τέλος του 19^{ου} αιώνα και στην αρχή του 20^{ου} υπάρχει σημαντική αύξηση των διεθνών ανθρώπινων ροών διότι την συγκεκριμένη περίοδο είναι αρκετά φιλελεύθερη η μεταναστευτική πολιτική διεθνώς. Στο χρονικό διάστημα 1820-1914 60 εκατομμύρια Ευρωπαίοι μετανάστευσαν στις Ηπείρους Αμερική και Αυστραλία και ετησίως μετανάστευαν 300.000 με ένα εκατομμύριο άνθρωποι την συγκεκριμένη περίοδο¹⁶.

Την περίοδο 1880 έως τις αρχές του 20^{ου} αιώνα οι ανθρώπινες μεταναστευτικές ροές ήταν ογκώδεις. Για παράδειγμα την παραπάνω περίοδο ο ρυθμός μετανάστευσης ανά χίλιους κατοίκους ήταν 141,7 μετανάστες για την Ιρλανδία, 95,2 μετανάστες για τη Νορβηγία, 85,8 μετανάστες για τις ΗΠΑ και 221,7 μετανάστες για την Αργεντινή. Για το επόμενο χρονικό διάστημα στις αρχές του 20^{ου} αιώνα οι ροές αυτές συνεχίζουν αμείωτα και επί παραδείγματι αναφέρεται ότι ο ρυθμός μετανάστευσης ανά χίλιους κατοίκους ήταν 107,7 μετανάστες για την

¹⁶ (Hatton T. and Williamson J. 1998)

Ιταλία, 167,6 μετανάστες για τον Καναδά, 102 μετανάστες για την Κούβα και 291,8 μετανάστες για την Αργεντινή. Αυτή η αυξημένη τάση μετανάστευση συνεχίστηκε και έπειτα και σύμφωνα με τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών στο διάστημα 1965-1990 το σύνολο των μεταναστών ήταν το 2,3% του παγκόσμιου πληθυσμού¹⁷. Παρομοίως, συνεχίζεται να αυξάνεται η μετανάστευση το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα προς Δυτική Ευρώπη και Βόρεια Αφρική ώστε οι μετανάστες για έκαστο προορισμό να αποτελούν από το 3,6% και το 6,1% αντίστοιχα το 8,6% και το 6% του συνολικού πληθυσμού.

Οι διεθνείς ανθρώπινες ροές προς τις αναπτυσσόμενες από τις αναπτυσσόμενες χώρες είναι το κυριότερο χαρακτηριστικό των τελευταίων δεκαετιών. Ετησίως την τελευταία δεκαετία του 20^{ου} αιώνα ανέρχεται σε 30.000 μετανάστες στις ΗΠΑ, 70.000-80.000 στον Καναδά, 50.000-80.000 στη Γερμανία και 50.000 στην Αυστραλία¹⁸.

Αρχικά είχε παρατηρηθεί εντός του 20^{ου} αιώνα μια ποιοτική μεταβολή στο ανθρώπινο μεταναστευτικό δυναμικό σε σχέση με αυτό του 19^{ου} αιώνα. Υπήρχαν αυξημένες απαιτήσεις σε ειδικότητες και δεξιότητες για την αύξηση της παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών και αρκετές χώρες προέτρεπαν τους καταρτισμένους και με ειδίκευση πολίτες προς μετανάστευση και αυτό δημιουργούσε ευκαιρίες για κάποιες χώρες και προβλήματα για άλλες.

Τέλος η μετανάστευση είχε φορά από τις φτωχότερες στις πλουσιότερες χώρες. Αυτό ισχύει και σήμερα μόνο που υπάρχει και μια νέα παράμετρος που είναι ο πόλεμος. Τα τελευταία χρόνια στην Ευρώπη το μεταναστευτικό αποτελεί σοβαρό πρόβλημα και όχι λύση όπως ήταν πριν για φτηνά εργατικά χέρια με ειδίκευση. Οι μετανάστες που πλέον τείνουν να «πνίξουν» την Ευρώπη προέρχονται κυρίως από εμπόλεμες περιοχές, κυρίως Αφρική, Μέση Ανατολή και Αφγανιστάν, και είναι στο θρήσκευμα μουσουλμάνοι, γεγονός που σημαίνει ότι δύσκολα αφομοιώνονται και γκετοποιούν συνοικίες εντός των ευρωπαϊκών πόλεων, δημιουργώντας σοβαρό πρόβλημα ασφαλείας τελικά.

---

¹⁷ (O'Rourke K.H. 2001)

¹⁸ (O'Rourke K.H. 2001)

ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗ

Ως πρώτη διάσταση της παγκοσμιοποίησης η διεθνοποίηση είναι η πρώτη έννοια στη σκέψη όλων όταν γίνεται λόγος για την παγκοσμιοποίηση. Όπως αναλύθηκαν παραπάνω το διεθνές εμπόριο και οι διεθνείς ροές κεφαλαίων καθώς και οι διεθνείς ροές μεταναστών, είναι προφανές ότι πρόκειται για καταστάσεις που αφορούν, εκτελούνται και λαμβάνουν χώρα διεθνώς και δεν αφορούν ένα ή δύο έθνη – κράτη. Στην διεθνοποίηση δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στην αύξηση του όγκου των συναλλαγών, και στην αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτηση των εθνών κρατών. Προϊόντα, υπηρεσίες, κεφάλαια και άνθρωποι μετακινούνται με ευκολία και μεγάλη πλέον ταχύτητα από μια χώρα σε άλλη με ελάχιστους περιορισμούς διεθνώς.

Οπότε η παγκοσμιοποίηση είναι μια ιδιαίτερα έντονη μορφή διεθνοποίησης και δεν αποτελεί μόνο σύγχρονο φαινόμενο αλλά ανέκαθεν σε διάφορες περιόδους ανά τους αιώνες λάμβανε χώρα. Απλά στην σύγχρονη εποχή η τρομερή ανάπτυξη της τεχνολογίας μείωσε το χρόνο και την απόσταση για τις διεθνείς μετακινήσεις και γι αυτό και παρατηρείται τόσο μεγάλη αύξηση αυτών των μετακινήσεων σε όλους τους τομείς σήμερα.

Όποτε, η παγκοσμιοποίηση μέσα από την διεθνοποίηση οφείλει να μελετηθεί και να δοθούν λύσεις μέσω των τομέων των επιστημών των διεθνών σχέσεων και των διεθνών οικονομικών. Αποτελεί χαρακτηριστικό του διεθνούς συστήματος και της διεθνούς οικονομίας και κάποιες εποχές τα φαινόμενα γίνονται έντονα και κάποιες ποιο υποτονικά ανάλογα με τις εκάστοτε διεθνείς πολιτικές, οικονομικές και τεχνολογικές εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα σε κάθε εποχή¹⁹.

ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΙΗΣΗ

Η δεύτερη διάσταση της παγκοσμιοποίησης είναι η φιλελευθεροποίηση, που ερμηνεύεται ως η άρση των εμποδίων και η ελαχιστοποίηση των φραγμών στην ελεύθερη διακίνηση προϊόντων, υπηρεσιών, κεφαλαίων και ανθρώπων ανά

---

¹⁹ (Ντιροκάλτσης Κ. 2015)

τον κόσμο. Αυτό σημαίνει ότι τα έθνη κράτη θα πρέπει να άρουν ή να ελαχιστοποιήσουν τα εμπόδια και τους περιορισμούς που θέτουν στα σύνορα τους ώστε να δημιουργηθεί ένας παγκοσμιοποιημένος ανοιχτός κόσμος και ο κόσμος όλος να αποτελεί ένα παγκόσμιο χωριό. Πιο συγκεκριμένα γίνεται λόγος για κατάργηση των δασμών και των μη δασμολογικών εμποδίων στο διεθνές εμπόριο, κατάργηση των κεφαλαιακών και συναλλαγματικών περιορισμών-εμποδίων που θέτουν σε περιορισμό την ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων και κατάργηση περιορισμών-εμποδίων στην ελεύθερη μετακίνηση ανθρώπων, παραδείγματος χάρη η κατάργηση της βίζας.

Βέβαια, η φιλελευθεροποίηση και μάλιστα η οικονομική φιλελευθεροποίηση μαζί με τη παγκοσμιοποίηση δεν έχει μόνο υποστηρικτές αλλά και πολλούς που αντιτίθενται σε αυτή. Οι πρώτοι διατείνονται πως οι πολιτικές της φιλελευθεροποίησης της παγκόσμιας οικονομίας οδηγεί στην παγκοσμιοποίηση και κατ' επέκταση σε εξωστρέφεια των οικονομιών, σωστή δημοσιονομική πολιτική των χωρών με ανάπτυξη των ιδιωτικοποιήσεων και αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα την ευημερία των πολιτών ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας και των δημοκρατικών αρχών και της ελευθερίας, όπως και την πρεσβεύει η ίδια η λέξη της φιλελευθεροποίησης.

Από την άλλη πλευρά αυτοί που αντιτίθενται της φιλελευθεροποίησης και της ίδιας της παγκοσμιοποίησης τονίζουν ότι ο περιορισμός του κρατικού παρεμβατισμού και η έλλειψη εμποδίων στην ελεύθερη διακίνηση προϊόντων, υπηρεσιών, κεφαλαίων και ανθρώπων θα έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της φτώχειας και της ανισότητας, συσσώρευση του πλούτου σε λίγους και αυτά τα φαινόμενα θα εντείνουν την όξυνση και τις κοινωνικές αντιθέσεις, ενώ θα δημιουργήσουν οικολογικά και περιβαλλοντολογικά προβλήματα και έλλειμμα δημοκρατίας. Παράλληλα, αμφισβητούν την ταύτιση της παγκοσμιοποίησης με τη φιλελευθεροποίηση και προτείνουν άλλες μορφές παγκοσμιοποίησης με γνώμονα την οικολογία, την κοινωνική δικαιοσύνη και τη δημοκρατία²⁰.

---

²⁰ (Ντιροκάλτσης Κ. 2015)

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΤΗΤΑ (UNIVERSALISM)

Η οικουμενικότητα ως τρίτη διάσταση της παγκοσμιοποίησης σχετίζεται με τον κοινό πολιτισμό και τον κοινό τρόπο ζωής, τις κοινές συνήθειες και τα κοινά προϊόντα και υπηρεσίες σχεδόν όλο τον πλανήτη και αυτό πραγματοποιείται σήμερα σε μεγάλο βαθμό και αποτελεί γνώρισμα παγκοσμιοποίησης.

Επιπλέον οικουμενικότητα μπορεί να υπάρξει και στις ιδέες και την θρησκεία. Αυτό δεν σημαίνει ότι όλοι θα έχουν την ίδια ιδεολογία ή την ίδια θρησκεία αλλά ότι τόσο οι ιδεολογίες όσο και οι θρησκείες δεν περιορίζονται στα σύνορα ενός ή κάποιων εθνών – κρατών και το διακύδευμα σε αυτές είναι όχι η άκριτη αντιπαράθεση αλλά η γνώση της μίας με την άλλη ώστε να υπάρχουν κοινοί τόποι, κατανόηση και συνεργασία. Για παράδειγμα όσον αφορά τις θρησκείες καμία θρησκεία δεν πρεσβεύει το κακό (ακόμα και το Ισλάμ) και όλες μιλούν για αγάπη και ειρήνη στον κόσμο και αυτό είναι οικουμενικότητα και παγκοσμιοποίηση.

Η οικουμενικότητα προάγει την δημιουργία κοινών πολιτισμικών, οικονομικών και πολιτικών κανονισμών και αντιλήψεων και παράλληλα με παραπλήσια ή κοινά προϊόντα που καταναλώνονται από τους ανθρώπους ανά τον κόσμο αυξάνει τη συνεκτικότητα και μειώνει τον κατακερματισμό στον κόσμο μέσω κοινών εμπειριών και καθημερινών συνηθειών.

Αυτό δεν αποτελεί σημερινό φαινόμενο αφού και στις περιόδους του Μεγάλου Αλεξάνδρου, της Ρωμαϊκής και της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας η οικουμενικότητα αποτελούσε αναμφισβήτητο γεγονός. Όλοι οι άνθρωποι αυτών των χρονικών περιόδων αν και δεν είχαν την ίδια εθνικότητα, είχαν τον ίδιο πολιτισμό, ίδιες συνήθειες και ίδιο τρόπο ζωής. Θα πει κανείς ότι ήταν στο ίδιο κράτος μετά την κατάκτηση τους. Αυτό είναι αρχικά σωστό όμως και μετά την διάλυση αυτών των κρατών και για πολλά χρόνια οι πληθυσμοί αυτοί διατηρούσαν τον ίδιο πολιτισμό, ίδιες συνήθειες και ίδιο τρόπο ζωής²¹.

---

²¹ (Ντιροκάλτσης Κ. 2015)

ΔΥΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ (ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ)

Η τέταρτη διάσταση της παγκοσμιοποίησης είναι η δυτικοποίηση και αποτελεί συνέχεια της οικουμενικότητας. Πλέον δεν γίνεται λόγος για ένα αφηρημένο κοινό τρόπο ζωής, πολιτιστικής, κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης, αλλά συγκεκριμένα για τον δυτικό τρόπο ζωής. Αυτός που πρεσβεύει τις αρχές και τις αξίες του δυτικού κόσμου.

Σύμφωνα με αυτές τις αξίες, τις αρχές και αυτούς τους κανόνες είναι ο ορθολογισμός, η ελεύθερη αγορά (φιλελευθερισμός) και η αστικοποίηση όπου διαχέονται σε όλο τον κόσμο και παραμερίζουν τοπικές παραδοσιακές αρχές και αξίες, τρόπο ζωής και κοινωνικής οργάνωσης. Όλες αυτές οι δυτικές αρχές και αξίες και οι τεχνολογικές καινοτομίες και ο σύγχρονος τρόπος κρατικής και κοινωνικής οργάνωσης που προήλθαν από τη δύση εξαπλώθηκαν σε όλο τον πλανήτη και εφαρμόζονται από πάρα πολλές αναπτυσσόμενες χώρες, ενώ συνεχίζουν να υιοθετούνται από όλες τις αναπτυσσόμενες χώρες που προσπαθούν να μιμηθούν τον δυτικό τρόπο ως τον καταλληλότερο για να πετύχουν και αυτά με την σειρά τους την πολυπόθητη ανάπτυξη σε όλους τους τομείς.

Η τεχνολογική καινοτομία σε μεταφορές, επικοινωνία και πληροφορική συμβάλει τα μέγιστα στην εξάπλωση και την κυριαρχία της δυτικοποίησης σε όλο τον κόσμο. Δυτικά πολιτιστικά προϊόντα στο χώρο της μουσικής (ποπ, ροκ, τζαζ, ραπ, κ.α.), στο χώρο του κινηματογράφου (το Hollywood κυριαρχεί παγκοσμίως και η επίδοση των ετήσιων βραβείων του αποτελεί παγκόσμιο σημαντικό γεγονός) και της τηλεόρασης διαμορφώνουν μόδα, τάσεις, αντιλήψεις και συνειδήσεις ειδικά στους νέους και προάγουν τις δυτικές πολυεθνικές εταιρίες. Είναι αξιοσημείωτο ότι σήμερα σε οποιοδήποτε μέρος του πλανήτη και αν βρεθεί κανείς μιλώντας αγγλικά μπορεί να συνεννοηθεί και να επικοινωνήσει με τον τοπικό πληθυσμό και αυτό είναι ένα ακόμη δείγμα της έντονης δυτικοποίησης του πλανήτη, αφού η ναυαρχίδα ως χώρα της προώθησης του δυτικού τρόπου ζωής είναι οι ΗΠΑ όπου ως γνωστών μιλούν αγγλικά. Ειδικά, μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης η δυτικοποίηση του κόσμου έρχεται αβίαστα παγκοσμίως.

Βέβαια, υπάρχουν και επικριτές αυτού του τρόπου ζωής ιδιώτες, οργανώσεις ή ακόμα και έθνη – κράτη που προσπαθούν να αντισταθούν σε αυτό το «χείμαρρο». Αντιτίθενται και συγκρούονται όσον αφορά στα πολιτιστικά θέματα, τις αρχές και τις αξίες που ο δυτικός τρόπος ζωής «εισβάλλει» στις τοπικές κοινωνίες και προσπαθεί να τους επιβληθεί ακρίτα και εις βάρος των τοπικών αρχών και αξιών και γενικά του τοπικού τρόπου ζωής²².

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Είναι πλέον αναμφισβήτητο ότι η παγκοσμιοποίηση λαμβάνει χώρα σήμερα και αυτό δεν είναι δυνατόν να αντιστραφεί. Όμως δεν αποτελεί μόνο σημερινό φαινόμενο. Παγκοσμιοποίηση υπήρχε από την αρχαιότητα απλώς η ανάπτυξη της τεχνολογίας στις μέρες μας την αναδεικνύει περισσότερο και την επιταχύνει με φρενήρεις ρυθμούς. Οι τρεις παράγοντες που αναφέρθηκαν παραπάνω προϋπήρχαν και δεν αποτελούν σύγχρονες ανακαλύψεις. Το διεθνές εμπόριο, η διεθνείς διακίνηση κεφαλαίων και ανθρώπων υπήρχαν από την αρχαιότητα αλλά στα περιορισμένα όρια του τότε γνωστού κόσμου. Ομοίως υπήρχαν και οι διαστάσεις της παγκοσμιοποίησης αλλά σε κάποιες με άλλο όρο, όπως για παράδειγμα αντί για δυτικοποίηση θα μπορούσε κάποιος να πει ελληνοποίηση ή ρωμαιοποίηση.

Τέλος, όπως φάνηκε η παγκοσμιοποίηση είναι ένας ευρύς όρος, γενικός, μέσα στον οποίο μπορεί να εμφωλευτεί η χρηματοοικονομική ολοκλήρωση ως όρος. Η χρηματοοικονομική ολοκλήρωση αποτελεί μέρος ή/και αποτέλεσμα της παγκοσμιοποίησης και λόγω της μεγάλης της έκτασης αναλύεται στο επόμενο κεφάλαιο.

---

²² (Ντιροκάλτσης Κ. 2015)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ

ΓΕΝΙΚΑ

Η χρηματοοικονομική ολοκλήρωση όπως προαναφέρθηκε αποτελεί υποσύνολο της παγκοσμιοποίησης και έχει να κάνει μόνο με τον χρηματοοικονομικό τομέα αυτής. Ουσιαστικά μια διεθνή πλήρως χρηματοοικονομική ολοκλήρωση είναι πολύ δύσκολο προς το παρόν να επιτευχθεί (δεν ξέρουμε τι μας επιφυλάσσει το μέλλον), αλλά επί μέρους και κατά τόπους έχουν γίνει αρκετές όπως θα αναφερθούν παρακάτω.

Η χρηματοοικονομική ολοκλήρωση ως όρος δεν έχει σαφή και ξεκάθαρο ορισμό. Αρκετοί οικονομολόγοι έδωσαν ο καθένας τον ορισμό όπως αυτός αντιλαμβάνεται την έννοια αυτού του όρου αλλά δεν υπάρχει πλήρη συμφωνία μεταξύ τους, επειδή ο κύριος οικονομικός σκοπός του ανθρώπου είναι η ευημερία και η περεταίρω ανάπτυξη της και αυτό γίνεται αντιληπτό διαφορετικά σε κάθε άνθρωπο ή κοινωνία, υπάρχουν αρκετές φορές συγκρουόμενα συμφέροντα.

Έτσι, πρώτος ο Jacob Viner, της οικονομικής σχολής του Σικάγο κατά τη δεκαετία του '30 θεμελίωσε τη θεωρία των τελωνειακών ενώσεων και είναι ο πυρήνας χρηματοοικονομικής ολοκλήρωσης. Έπειτα, ο Jan Tinbergen έκανε λόγο για αρνητική και θετική ολοκλήρωση²³. Ως αρνητική ολοκλήρωση είναι η άρση των περιορισμών και φιλελευθεροποίηση στις συναλλαγές, ενώ ως θετική ολοκλήρωση είναι θέσπιση μηχανισμών παρέμβασης και την καθιέρωση νέων πολιτικών και θεσμών με αναγκαστική ισχύ. Ο Bela Balassa αναφέρθηκε στην χρηματοοικονομική ολοκλήρωση ως διαδικασία (δυναμικό στοιχείο με σταδιακή εξάλειψη διακρίσεων μεταξύ διαφορετικών κρατών) ή ως μια κατάσταση πραγμάτων (στατικό στοιχείο με απουσία κάθε μορφής διακρίσεις)^{24 25}. Ο Franklyn Holzman όρισε την χρηματοοικονομική ολοκλήρωση ως την εξίσωση των

---

²³ (Tinbergen J. 1954)

²⁴ (Balassa B. 1973)

²⁵ (Jovanovic M. 2002)

τιμών των ομοειδών αγαθών και παραγωγικών συντελεστών μεταξύ των χωρών της χρηματοοικονομικής ένωσης με την προϋπόθεση ότι δεν υπάρχουν περιορισμοί στην διακίνηση των υπηρεσιών και αγαθών μεταξύ δύο χωρών και θεσμικά διευκολύνονται αυτές τις κινήσεις²⁶. Ο Jacques Pelkmans τονίζει την εξάλειψη των οικονομικών συνόρων μεταξύ δύο ή περισσότερων οικονομιών, όμως αυτό δεν σημαίνει και χρηματοοικονομική ολοκλήρωση διότι υπάρχουν εμπόδια στη διακίνηση που αναφέρθηκε, μη οικονομικής φύσεως, όπως τα έθιμα, η γλώσσα, το εργατικό δυναμικό, κ.α.²⁷. Το ίδιο περίπου δηλώνει και ο Willem Molle, αφού εξισώνει την οικονομική ολοκλήρωση με τη βαθμιαία εξάλειψη των οικονομικών συνόρων μεταξύ των κρατών, απαιτώντας ένα χρονικό διάστημα πέντε έως δέκα χρόνια²⁸. Ο Ali El-Agraa όρισε την χρηματοοικονομική ολοκλήρωση ως την εξάλειψη των εμπορικών φραγμών μεταξύ των κρατών και παράλληλα την δημιουργία συγκεκριμένων στοιχείων συντονισμού μεταξύ τους²⁹. Τέλος, οι Bernard Mennis και Karl Sauvant αναφέρουν τη χρηματοοικονομική ολοκλήρωση ως διαδικασία κατά την οποία μειώνονται τα εθνικά συνόρα των κρατών και υπάρχει διασύνδεση και συγχώνευση των μηχανισμών διοίκησης και οικονομικής πολιτικής των χωρών της ολοκλήρωσης³⁰.

Άρα, δεν είναι δυνατόν να εξαχθεί ένας σταθερός τελικός ορισμός της χρηματοοικονομικής ολοκλήρωσης λόγω της συνθετότητας της. Αφού ο κάθε οικονομολόγος επιστήμονας αντιλαμβάνεται διαφορετικά την έννοια της ολοκλήρωσης, όπως διαφορετικά την αντιλαμβάνονται και τα κράτη. Τα αναπτυσσόμενα κράτη ως ολοκλήρωση αντιλαμβάνονται τον τρόπο εισαγωγής πιο κερδοφόρων τεχνολογιών και η κατανομή τους κατά τον επικερδέστερο τρόπο, ενώ τα αναπτυσσόμενα κράτη αντιλαμβάνονται την ολοκλήρωση ως ένα από τα εργαλεία της οικονομικής ανάπτυξης. Οπότε συμπερασματικά ισχύει ότι «με τον όρο οικονομική ολοκλήρωση εννοούμε τη διαδικασία σταδιακής απομάκρυνσης όλων των εμποδίων και περιορισμών που υπάρχουν στο εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών, καθώς και τη μετακίνηση παραγωγικών συντελεστών μεταξύ δύο ή

---

²⁶ (Holzman F. D. 1976)

²⁷ (Pelkmans J. 1984)

²⁸ (Molle W. 1991)

²⁹ (El-Agraa A. 1980)

³⁰ (Sauvant Karl & Bernard Mennis 1976)

περισσότερων χωρών. Οι χώρες που από κοινού αποφασίζουν τη δημιουργία κάποιας μορφής οικονομικής ένωσης στοχεύουν στην ελεύθερη και χωρίς περιορισμούς διακίνηση, στο εσωτερικό τους, αγαθών, υπηρεσιών και παραγωγικών συντελεστών. Αυτό που ενοποιείται μέσα απ' τη διαδικασία της οικονομικής ολοκλήρωσης είναι οι αγορές των χωρών που συμμετέχουν στην οικονομική ένωση. Έτσι, δημιουργείται μια μεγαλύτερου μεγέθους αγορά απ' αυτή που διέθεταν οι επιμέρους χώρες και η οποία αποτελούσε εμπόδιο στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων και την ευημερία. Στην προσπάθεια ενοποίησης των επιμέρους οικονομιών σε ένα ενιαίο σύνολο, καταργούνται όλες οι διακρίσεις που υπήρχαν για τα προϊόντα και τους παραγωγικούς συντελεστές των αντίστοιχων χωρών»³¹.

Πρέπει να τονιστεί βέβαια ότι άλλη έννοια είναι η χρηματοοικονομική ολοκλήρωση, άλλη έννοια είναι η οικονομική συνεργασία και άλλη έννοια είναι η ανοιχτή οικονομία. Αυτοί οι τρεις όροι είναι διαφορετικοί μεταξύ τους, αφού μια ανοιχτή οικονομία δε σημαίνει και χρηματοοικονομική ολοκλήρωση με άλλη ή άλλες χώρες, καθώς και η οικονομική συνεργασία πραγματοποιείται για τη μείωση των εμπορικών διακρίσεων σε διάφορα επίπεδα της οικονομίας με την υπογραφή διεθνών συμφωνιών^{32 33}.

ΣΤΑΔΙΑ - ΤΥΠΟΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ

Αρχικά θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι αρκετές συμφωνίες οικονομικής συνεργασίας που συνυπογράφονται μεταξύ χωρών, δεν ανήκουν στους τύπους της χρηματοοικονομικής ολοκλήρωσης, αν και σχετίζονται με την ανάπτυξη του εμπορίου μεταξύ των χωρών αυτών και έχουν στοιχεία χρηματοοικονομικής ολοκλήρωσης. Η χρηματοοικονομική ολοκλήρωση εξελίσσεται σε στάδια, ανάλογα με το βαθμό εξέλιξης της διαδικασίας ολοκλήρωσης, οπότε δημιουργούνται διάφοροι τύποι της. Άρα η χρηματοοικονομική ολοκλήρωση δεν είναι μία αλλά

---

³¹ (Θεοδωρόπουλος Σ. 2001)

³² (Jovanovic M. 2002)

³³ (Χατζής Β. 2015)

ανάλογα με τα στάδια της διαχωρίζεται σε διάφορους τύπους οικονομικής ολοκλήρωσης. Οι τύποι – στάδια της χρηματοοικονομικής ολοκλήρωσης είναι:

- **Η Ζώνη Ελεύθερου Εμπορίου ή Ελεύθερων Συναλλαγών (Free Trade Area)**
- **Η Τελωνειακή Ένωση (Customs Union)**
- **Η Κοινή Αγορά (Common Market)**
- **Η Οικονομική Ένωση (Economic Union)**
- **Η Νομισματική Ένωση (Monetary Union) και**
- **Η Πλήρης Οικονομική Ένωση (Full Economic Union).**

Ζώνη Ελεύθερου Εμπορίου ή Ελεύθερων Συναλλαγών (Free Trade Area)

Είναι βασισμένη σε κυβερνητική συνεργασία. Στη ζώνη ελεύθερου εμπορίου ή ελεύθερων συναλλαγών τα κράτη – μέλη που συμμετέχουν συμφωνούν μεταξύ τους για την κατάργηση των δασμών και των ποσοτικών περιορισμών στο μεταξύ τους εμπόριο. Ενώ, παράλληλα η κάθε χώρα της ζώνης διατηρεί πλήρως το δασμολόγιό της ή οποιουσδήποτε άλλους περιορισμούς που είχε μέχρι τώρα με τρίτες χώρες, δηλαδή ακολουθεί τη δικής της δασμολογική πολιτική σε κράτη μη μέλη της ζώνης. Τη βάση της συμφωνίας στην οποία στηρίζεται η ένωση αυτή την αποτελούν οι κανόνες και τα πιστοποιητικά προέλευσης ή καταγωγής (rules and certificates of origin) με τα οποία εμποδίζονται οι παραβάσεις και οι παρεκκλίσεις (trade deflections) των κανόνων εμπορίου που έχουν θεσπιστεί αυτής της Οικονομικής Ζώνης. Με αυτή την διαδικασία εμποδίζεται η εισαγωγή προϊόντων από τρίτες χώρες που δεν ανήκουν στην ένωση, παραδείγματος χάρη από τη χώρα Χ (με σχετικά χαμηλό εξωτερικό δασμό από το κράτος - μέλος Υ) ώστε να ξαναεξάγει τα εμπορεύματα αυτά το κράτος - μέλος Υ. Αν κράτος - μέλος Υ συνεχίσει αυτή του τη δραστηριότητα τότε θα χάσει τα αντίστοιχα δασμολογικά του έσοδα. Η θέσπιση των κανόνων προέλευσης αποτρέπει την άμεση

παρέκκλιση του εμπορίου. Όμως, υπάρχει και η έμμεση παρέκκλιση του εμπορίου (indirect trade deflection). Σε αυτή την περίπτωση το κράτος - μέλος με το χαμηλότερο δασμό ικανοποιεί μερικά ή συνολικά την εγχώρια ζήτηση με εισαγωγές από τρίτες χώρες και εξάγει το δικό της όμοιο προϊόν προς τα άλλα κράτη - μέλη της ζώνης με υψηλότερο δασμό. Οι συνέπειες για τα κράτη - μέλη που παραβιάζουν τον κανόνα της έμμεσης παρέκκλισης είναι οι ίδιες με αυτές της άμεσης παρέκκλισης. Η ζώνη ελεύθερων συναλλαγών μπορεί να αφορά μόνο βιομηχανικά προϊόντα (Ελεύθερη Ζώνη Βιομηχανικών Προϊόντων) ή όλα τα προϊόντα οπότε έχουμε πλήρη Ελεύθερη Ζώνη Εμπορίου ή Συναλλαγών. Σκοπός της είναι η ελεύθερη κυκλοφορία των βιομηχανικών προϊόντων στα κράτη-μέλη, η βελτίωση των προσπαθειών για μια ενιαία αγορά των δυτικοευρωπαϊκών χωρών και η βοήθεια στην ανάπτυξη της παγκόσμιας αγοράς³⁴.

Τελωνειακή Ένωση (Customs Union)

Αποτελεί το πρώτο στάδιο της διαδικασίας εξέλιξης της Οικονομικής Ολοκλήρωσης. Στην τελωνειακή ένωση τα κράτη - μέλη της καταργούν τους ποσοτικούς περιορισμούς και τους δασμούς στο εσωτερικό τους εμπόριο και θεσπίζουν κοινό εξωτερικό δασμολόγιο στο εμπόριο με τρίτες χώρες, και έτσι ουσιαστικά καταργείται η αναγκαιότητα των παραπάνω πιστοποιητικών προέλευσης. Η ελεύθερη κυκλοφορία αφορά όχι μόνο τα προϊόντα που παράγονται στα κράτη μέλη, αλλά όλα τα προϊόντα οποιασδήποτε προέλευσης, που βρίσκονται στο έδαφος των κρατών μελών. Αυτά τα κράτη μέλη χάνουν την τελωνειακή αυτονομία τους και δημιουργούν ένα κοινό Εξωτερικό Δασμολόγιο προς τις τρίτες χώρες, γεγονός που διαφοροποιεί την Τελωνειακή Ένωση από τη Ζώνη Ελευθέρων Συναλλαγών. Το προϊόν κάθε τρίτης χώρας που μπαίνει στην Ένωση με τον ίδιο δασμό και απ' οποιαδήποτε χώρα της Ένωσης, κυκλοφορεί πλέον ελεύθερα σε όλες τις υπόλοιπες χώρες. Για να διαχειρίζονται το κοινό

---

³⁴ (Χατζής Β. 2015)

τελωνειακό δασμολόγιο, τα μέλη μιας τελωνειακής Ένωσης πρέπει να διαθέτουν μια κοινή εμπορική πολιτική³⁵.

Η ένωση αυτή είναι ένας συγκερασμός ελευθερίας του εμπορίου και προστατευτισμού και μπορεί να οδηγήσει στη «δημιουργία εμπορίου» (trade creation) αλλά και στη ελάττωση των συναλλαγών μεταξύ των κρατών - μελών και των χωρών του υπόλοιπου κόσμου. Η ύφεση στις συναλλαγές αυτές προκύπτει από την δημιουργία εκτροπής εμπορίου (trade diversion), όταν δηλαδή ορισμένες εμπορικές συναλλαγές μεταξύ ενός κράτους - μέλους μιας τελωνειακής ένωσης και μιας τρίτης χώρας εκτρέπονται και γίνονται ενδοτελωνειακά μεταξύ κρατών - μελών της ένωσης. Σε διαφορετική περίπτωση τα κράτη - μέλη προάγουν το ελεύθερο εμπόριο αν με την τελωνειακή ένωση υποκαθιστούν πηγές φθηνότερου κόστους των προϊόντων με πηγές ψηλότερου κόστους³⁶.

Η τελωνειακή Ένωση πραγματοποιήθηκε με τα πρώτα έξι κράτη της ΕΟΚ τον Ιούλιο του 1968. Τα πιο γνωστά παραδείγματα τελωνειακής ένωσης αποτελούν η Μπενελούξ (Βέλγιο, Ολλανδία, Λουξεμβούργο) και η κοινή ευρωπαϊκή αγορά (ευρωπαϊκές κοινότητες)³⁷.

Κοινή Αγορά (Common Market)

Σε αυτό τον τύπο χρηματοοικονομικής ολοκλήρωσης έχουν ισχύ οι κανόνες της τελωνειακής ένωσης και προστίθεται η ελεύθερη μετακίνηση συντελεστών της παραγωγής, εργασίας και κεφαλαίου, ανάμεσα στις χώρες που την απαρτίζουν. Θεσπίζονται κοινοί κανόνες και πολιτικές απέναντι στην διακίνηση των παραγωγικών συντελεστών από τρίτες χώρες.

Οικονομική Ένωση (Economic Union)

Στην οικονομική ένωση μεταξύ χωρών, εκτός από αυτά που ότι ισχύουν στην Κοινή Αγορά, απαιτείται υψηλού βαθμού συντονισμός και εναρμόνιση των

---

³⁵ (Χατζής Β. 2015)

³⁶ (Πουρναράκης Ε. 1993)

³⁷ (Μαυρομάτη Κ. 2009)

πλέον σημαντικών τομέων της οικονομικής πολιτικής όπως παραδείγματος χάρη νομισματική πολιτική, δημοσιονομική πολιτική, βιομηχανική πολιτική, πολιτική μεταφορών κ.α.. Εκτός από τις πολιτικές στο εσωτερικό, αναπτύσσεται επιπλέον κοινή εμπορική πολιτική απέναντι σε Τρίτες χώρες η οποία αφορά αγαθά, υπηρεσίες και παραγωγικούς συντελεστές.

Νομισματική Ένωση (Monetary Union)

Η νομισματική ένωση είναι ο επόμενο τύπο οικονομικής ολοκλήρωσης και προϋποθέτει πλέον της οικονομικής ένωσης έναν περισσότερο υψηλό βαθμό και δημιουργεί συναλλαγματικές ισοτιμίες και πλήρη μετατρεψιμότητα των νομισμάτων των κρατών-μελών της. Επιπλέον, η υιοθέτηση ενός κοινού νομίσματος είναι απαραίτητη, όπου κυκλοφορεί στις χώρες της ένωσης ελεύθερα.

Πλήρης Οικονομική Ένωση (Full Economic Union)

Ο έκτος και τελευταίος τύπος διεθνούς χρηματοοικονομικής ολοκλήρωσης είναι το αποτέλεσμα της πλήρους οικονομική ενοποίησης και ολοκλήρωση των οικονομιών των χωρών που συμμετέχουν στην οικονομική ολοκλήρωση. Σε αυτή δεν υπάρχουν φραγμοί και περιορισμοί στην διακίνηση κεφαλαίων, υπηρεσιών και αγαθών και οπότε οι τιμές, μετά την αφαίρεση του κόστους μεταφοράς, εξισώνονται. Υπάρχει ενιαία οικονομική πολιτική στους σημαντικότερους τομείς, η οποία ασκείται από κοινοτικά όργανα και όχι από εθνικά, σαν να πρόκειται για μια χώρα. Εξαιτίας του μεγάλου αριθμού των τομέων πολιτικής που ενοποιούνται και της δημιουργίας υπερεθνικών οργάνων και θεσμών με αρμοδιότητες και εξουσίες που παραχωρούνται από τις Εθνικές Κυβερνήσεις, των οποίων οι αποφάσεις είναι δεσμευτικές για τα κράτη-μέλη που συμμετέχουν, η Πολιτική Ένωση είναι με τη μορφή Ομοσπονδίας.

Όπως αναφέρει ο Molle μετά τις τρεις πρώτες μορφές-στάδια (δηλαδή Ζώνη Ελευθέρου Εμπορίου ή Ελευθέρων Συναλλαγών, Τελωνειακή Ένωση και Κοινή Αγορά) οικονομικής ολοκλήρωσης επιτυγχάνεται η ενοποίηση και η ολοκλήρωση της αγοράς. Οι μορφές-στάδια έχουν σχέση με τη κλασική πρακτική

και αντίληψη του ελευθέρου εμπορίου, ενώ με τις υπόλοιπες μορφές-στάδια επιτυγχάνεται η ενοποίηση των πολιτικών. Ένα χαρακτηριστικό των οικονομικών ενώσεων και της διαδικασίας ολοκλήρωσης αποτελεί το γεγονός, ότι ενώ καταργούν τους περιορισμούς και τις διακρίσεις στο μεταξύ τους εμπόριο, δημιουργούν κοινούς εξωτερικούς περιορισμούς και διακρίσεις απέναντι σε Τρίτες Χώρες. Συνδυάζουν τη φιλελευθεροποίηση του εμπορίου ανάμεσα στα κράτη-μέλη, με τον προστατευτισμό απέναντι στις Τρίτες Χώρες και τον υπόλοιπο κόσμο. Λόγω του διπλού αυτού χαρακτήρα των οικονομικών ενώσεων, προκύπτουν τόσο θετικές όσο και αρνητικές επιπτώσεις στο επίπεδο ευημερίας των μελών τους³⁸.

Ο Πίνακας 1 δείχνει όλα τα στάδια – τύπους της χρηματοοικονομικής ολοκλήρωσης με τις ιδιότητες και τα χαρακτηριστικά που καθένα από αυτά έχει. Ενδεικτικό είναι κάθε στάδιο έχει όλα τα χαρακτηριστικά των προηγούμενων του και ένα επιπλέον. Η ολοκλήρωση δεν είναι απαραίτητο να πραγματοποιείται σταδιακά από τον ένα τύπο - στάδιο στο άλλο, εξαρτάται μόνο από τη συμφωνία μεταξύ των κρατών - μελών. Ακόμη, ολοκλήρωση δύναται να υπάρξει με συμφωνίες τραπεζών και άλλων χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων, χωρίς την μεσολάβηση των κυβερνήσεων τους. Οι κυβερνήσεις απλά επιδιώκουν την επίσημη ή θεσμική ολοκλήρωση με συμφωνίες μεταξύ τους για την εξάλειψη περιορισμών - φραγμών στο εμπόριο και στην διακίνηση κεφαλαίων, υπηρεσιών και προϊόντων στο πλαίσιο των οικονομικών τους σχέσεων και στην επίτευξη της ευημερίας των πολιτών τους.

Επιπλέον των προαναφερθέντων τύπων ή σταδίων της χρηματοοικονομικής ολοκλήρωσης υπάρχουν και άλλες μορφές ή στάδια ελάσσονος σημασίας, όπως η προτιμησιακή δασμολογική συμφωνία μεταξύ κρατών. Σε αυτή οι δασμοί του εμπορίου μεταξύ των κρατών – μελών της συμφωνίας είναι χαμηλότεροι σε σχέση με τους δασμούς που επιβάλλονται στο εμπόριο σε τρίτες χώρες. Ακόμη υπάρχει και η μερική τελωνειακή ένωση, στην

---

³⁸ (Molle W. 1991)

οποία οι δασμοί παραμένουν στο αρχικό επίπεδο στο μεταξύ των κρατών – μελών της εμπορίου και υπάρχει κοινό δασμολόγιο στο εμπόριο με τρίτες χώρες³⁹.

Τέλος, με τη συμμετοχή σε μια οικονομική ένωση και ιδιαίτερα όταν αυτή βρίσκεται σε εξελιγμένη μορφή και έχει δημιουργήσει υπερεθνικά όργανα και θεσμούς, φαίνεται πως μια χώρα, κυρίως όταν είναι μικρή (στρατιωτικά, εδαφικά και κυρίως οικονομικά ανίσχυρη), χάνει σημαντικό μέρος από την εθνική της κυριαρχία (όσον αφορά τον οικονομικό και πολιτικό τομέα και όχι εδαφικά). Η απόφαση για την είσοδο ενός κράτους σε μια τελωνειακή ένωση ή σε οποιονδήποτε τύπο ολοκλήρωσης είναι απόφαση πολιτική. Όπως πολιτική είναι η απόφαση εκχώρησης μέρους της εθνικής κυριαρχίας όσον αφορά τη φορολογία ή το εμπόριο (ολικά σε μια τελωνειακή ένωση, μερικά σε μια ζώνη ελεύθερου εμπορίου). Το επιχείρημα για την απώλεια της εθνικής κυριαρχίας είναι από τα πιο δημοφιλή όσων είναι αντίθετοι σε μια τέτοια συμμετοχή. Η αλληλεξάρτηση και η συμμετοχή στη παγκόσμια αγορά είναι αναπόφευκτη εξέλιξη στην σημερινή οικονομική πραγματικότητα, προκειμένου μια χώρα να συνεχίσει τη βελτίωση του βιοτικού της επιπέδου. Η συμμετοχή στην οικονομική ένωση, αποτελεί ένα τρόπο αλληλεξάρτησης με την παγκόσμια οικονομία σε σχέση με έναν άλλον. Επίσης η δημιουργία υπερεθνικών θεσμών, σημαίνει συμμετοχή σε κοινές αποφάσεις και μεγαλύτερες δυνατότητες επιρροής μέσω της οικονομικής ένωσης για τις μικρές χώρες, απ' ότι αν αυτές ήταν έξω απ' αυτήν.

---

³⁹ (Jovanovic M. 2002)

Πίνακας 1

Τύποι διεθνούς οικονομικής ολοκλήρωσης

	Τύποι					
	Ζώνη Ελεύθερου Εμπορίου ή Εμπορικών	Τελωνειακή Ένωση	Κοινή Αγορά	Οικονομική Ένωση	Νομισμα- τική Ένωση	Πλήρης Οικονομική Ένωση
Κατάργηση δασμών και ποσοτικών περιορισμών μεταξύ χωρών	√	√	√	√	√	√
Κοινό εξωτερικό δασμολόγιο	-	√	√	√	√	√
Κατάργηση εμποδίων στην ελεύθερη διακίνηση	-	-	√	√	√	√
Εναρμόνιση και κοινή οικονομική πολιτική	-	-	-	√	√	√
Κοινό νόμισμα ή σταθερές ισοτιμίες μεταξύ νομισμάτων των χωρών	-	-	-	-	√	√
Πλήρης ενοποίηση οικονομικής πολιτικής. Πολιτική Ένωση	-	-	-	-	-	√

Πηγές: (Jovanovic M. 2002) & (Χατζής Β. 2015)

Η θεωρία των Τελωνειακών Ενώσεων - Στατικές και Δυναμικές επιδράσεις της

Κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί η θεωρία των Τελωνειακών Ενώσεων και οι επιδράσεις της (στατικές ή δυναμικές) καθώς οι περισσότερες οικονομικές ενώσεις στηρίζονται σε αυτή τη βάση. Η θεωρία της Διεθνούς Οικονομικής Ολοκλήρωσης έχει τη βάση της στη θεωρία του Διεθνούς Εμπορίου. Το μέρος που σχετίζεται με τη θεωρία των Τελωνειακών Ενώσεων αποτελεί σχετικά προέκταση της θεωρίας των Δασμών, η οποία κατέχει σημαντική θέση στη θεωρία του Διεθνούς Εμπορίου. Εφαρμόζεται σε ένα σύστημα όπου υπάρχει

διακριτική μεταχείριση των διάφορων χωρών, όπου για μια ομάδα χωρών καταργούνται οι δασμοί και οι διακρίσεις και άρονται οι περιορισμοί - φραγμοί στο μεταξύ τους εμπόριο, ενώ για άλλες χώρες συνεχίζουν να ισχύουν.

Ο συνδυασμός φιλελευθεροποίησης - προστατευτισμού υπάρχει εντός των οικονομικών ενώσεων. Από τη μια πλευρά Φιλελευθεροποίηση και προώθηση του εμπορίου στο εσωτερικό της ένωσης και από την άλλη προστατευτισμός και εμπόδια στο εμπόριο με Τρίτες χώρες. Το σύστημα της προστασίας δασμών, μπορεί να επιβάλλει διακρίσεις μεταξύ αγαθών όταν επιβάλλει διαφορετικά ποσοστά εισαγωγικών δασμών ανάλογα με το προϊόν ή όταν επιβάλλει διαφορετικούς δασμούς για το ίδιο προϊόν ανάλογα με τη χώρα προέλευσης.

Η Τελωνειακή Ένωση αποτελεί μια από τις βασικές μορφές οικονομικής ολοκλήρωσης. Στηρίζεται σε δύο βασικές προϋποθέσεις: α) την κατάργηση όλων των δασμών μεταξύ των χωρών που συμμετέχουν και β) τη θέσπιση ενός κοινού εξωτερικού δασμού με τις Τρίτες χώρες.

Οι θετικές επιδράσεις, προέρχονται από τη κατάργηση των δασμών και των περιορισμών στο εσωτερικό της ένωσης, που έχει σαν συνέπεια την ενίσχυση και δημιουργία νέου εμπορίου μεταξύ των κρατών-μελών, χωρίς την κατάργηση των εισαγωγών από Τρίτες χώρες. Αυτό προκαλείται από την αντικατάσταση ή μετατόπιση από τον μη αποτελεσματικό παραγωγό υψηλού κόστους που βρίσκεται στην Ένωση, προς τον αποτελεσματικό παραγωγό χαμηλού κόστους που βρίσκεται επίσης μέσα σε αυτή. Αυτό ονομάζεται Δημιουργία Εμπορίου (Trade Creation) και σε αυτό οφείλονται οι θετικές επιδράσεις που δημιουργούνται ως συνέπειες της απελευθέρωσης του εμπορίου που λαμβάνει χώρα στο εσωτερικό της Ένωσης.

Οι αρνητικές επιδράσεις προέρχονται από την ύπαρξη της δεύτερης προϋπόθεσης της Τελωνειακής Ένωσης, δηλαδή του προστατευτισμού και των περιορισμών στο Εμπόριο με τις Τρίτες χώρες. Το γεγονός αυτό, που οδηγεί στην αντικατάσταση του χαμηλού κόστους παραγωγού που βρίσκεται έξω από την Ένωση, με υψηλού κόστους παραγωγού που βρίσκεται μέσα στην Ένωση,

ονομάζεται Μεταστροφή Εμπορίου (Trade diversion). Λόγω της μεταστροφής του εμπορίου, τα κράτη-μέλη της Ένωσης, αγοράζουν μεταξύ τους αυτά που πριν αγόραζαν από Τρίτες χώρες.

Οι δυναμικές επιδράσεις είναι αποτέλεσμα του μεγάλου μεγέθους αγοράς, σε συνδυασμό με τον ανταγωνισμό. Η απομάκρυνση του μικρού μεγέθους αγοράς, οδηγεί στη δημιουργία μιας μεγάλης αγοράς, στα πλαίσια της οποίας μπαίνουν σε κίνηση νέες δυνάμεις και μηχανισμοί ανάπτυξης. Οι ευνοϊκές επιπτώσεις από την αυξανόμενη ένταση του ανταγωνισμού, δεν περιορίζονται μόνο στις τιμές και τα κόστη, αλλά προωθείται η τεχνολογική πρόοδος, αυξάνονται οι επιλογές του καταναλωτή, βελτιώνεται η ποιότητα των αγαθών και υπηρεσιών και επιβάλλεται μια περισσότερο αποτελεσματική οργάνωση των επιχειρήσεων.

Η δημιουργία της μεγάλης αγοράς, καθιστά δυνατή την ανάπτυξη οικονομιών κλίμακας σε περισσότερες επιχειρήσεις. Η παραγωγή σε μεγάλη κλίμακα αναλαμβάνεται και είναι κερδοφόρα, όταν διασφαλίζεται η πρόσβαση σε μεγάλη αγορά. Μόνο τότε επιτυγχάνεται αξιοποίηση των τεχνολογιών εκείνων στις αντίστοιχες επιχειρήσεις και κλάδους παραγωγής, που δημιουργούν αυξανόμενες αποδόσεις κλίμακας. Η εκμετάλλευση των οικονομιών έχει σαν συνέπεια τη μείωση του κόστους παραγωγής, τις χαμηλότερες τιμές για τους καταναλωτές, λόγω της παραγωγής σε μεγάλη κλίμακα και της εξειδίκευσης που αυτή συνεπάγεται. Η ένταση του ανταγωνισμού υποχρεώνει τους παραγωγούς σε μείωση του κόστους, πιο επιθετική πολιτική πωλήσεων, έρευνα και προώθηση νέων προϊόντων. Κάνει δυνατή τη μη πληθωριστική οικονομική ανάπτυξη. Ο συνδυασμός των παραγόντων επιβάλλει σε πολλούς κλάδους της οικονομίας τη δημιουργία μεγάλου μεγέθους επιχειρήσεων και πραγματοποιείται είτε μέσω της ανάπτυξης και επέκτασης των υπαρχόντων, είτε μέσω εξαγορών και συγχωνεύσεων με άλλες, με συνέπεια την εκτόπιση και κλείσιμο των αναποτελεσματικών από τις αποτελεσματικές (δημιουργική καταστροφή).

Μακροχρόνια, η δημιουργία του μεγάλου μεγέθους επιχειρήσεων και οι συγκεντρώσεις στους διάφορους κλάδους στη νέα μεγάλη αγορά να μη οδηγούν

σε εξασθένιση του ανταγωνιστικού περιβάλλοντος και μείωση των ευνοϊκών επιδράσεων, απαιτείται η συνεχής εποπτεία και παρακολούθηση της αγοράς μέσω του κατάλληλου θεσμικού πλαισίου που θεσπίζει μια κοινή πολιτική ανταγωνισμού. Οι μεγάλοι μεγέθους επιχειρήσεις, έχουν τη δύναμη να διαπραγματεύονται, σταθερές θέσεις στην αγορά, μεγαλύτερες δυνατότητες σε ότι αφορά το δανεισμό και τις προμήθειές τους, τη χρηματοδότηση της έρευνας και ανάπτυξης των νέων τεχνολογικών μεθόδων και προϊόντων, καθώς και την ταχύτερη και αποτελεσματικότερη εφαρμογή τους στην παραγωγική διαδικασία.

Για την αντιμετώπιση του ανταγωνισμού και την εκμετάλλευση των νέων ευκαιριών και πλεονεκτημάτων που προσφέρει η μεγάλη αγορά, οι επιχειρήσεις υποχρεώνονται στην πραγματοποίηση νέων επενδύσεων, ευνοϊκές επιπτώσεις στην απασχόληση και το εισόδημα. Βελτιώνεται η ποιότητα των επενδύσεων, οι οποίες πραγματοποιούνται με κριτήρια κόστους, συνθήκες και απαιτήσεις αγοράς που επικρατούν σε ολόκληρη την Ένωση. Αναγκαία είναι και η δημιουργία βιομηχανικών κέντρων και ζωνών, στα πλαίσια των οποίων δημιουργούνται οι εξωτερικές οικονομίες και η εξειδίκευση, που μειώνουν το κόστος παραγωγής. Η μεγάλη αγορά ενισχύει και τις επενδύσεις σε έργα υποδομής, όπως για παράδειγμα στις επικοινωνίες και μεταφορές, οι οποίες βοηθούν στην αποτελεσματικότητα και ανάπτυξη. Αξίζει να αναφερθεί η επίδραση στην επιχειρηματική συμπεριφορά και το κλίμα. Στη μεγάλη αγορά μειώνονται οι κίνδυνοι και η αβεβαιότητα των επιχειρηματικών πρωτοβουλιών, αποκτάται μεγαλύτερη ευκινησία και ανεξαρτησία από εξελίξεις και αποφάσεις σε τοπικό και εθνικό επίπεδο.

ΕΝΩΣΕΙΣ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ

Οι τάσεις της παγκόσμιας οικονομίας είναι η συνεχής φιλελευθεροποίηση του διεθνούς εμπορίου, η μεγαλύτερη δυνατή διακίνηση προϊόντων, υπηρεσιών και κεφαλαίων και οι αυξανόμενοι ρυθμοί ενοποίησης των αγορών. Η ιδέα του ελεύθερου εμπορίου καθορίζει τις διεθνείς οικονομικές σχέσεις. Μετά τον καταστροφικό Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όπου έγινε αντιληπτό στα κράτη ότι η ευημερία θα επιτευχθεί μέσω της ειρήνης και συνεργασίας, ανάπτυξη εμπορίου

και η ελεύθερη διακίνηση των παραγωγικών συντελεστών, έγινε πιο έντονο από ποτέ. Ο προστατευτισμός των εθνικών αγορών υποχώρησε και άφησε στην θέση του ιδέες όπως αυτές της σταδιακής απελευθέρωσης του παγκόσμιου εμπορίου. Τα κράτη αντιλαμβανόμενα τα οφέλη της ολοκλήρωσης, δειλά ξεκίνησαν να δημιουργούν περιφερειακές οικονομικές ενώσεις και συνεργασίες, με διάφορους τύπους - στάδια οικονομικής ενοποίησης σ' όλες τις περιοχές της παγκόσμιας οικονομίας. Οι σημαντικότερες ενώσεις χρηματοοικονομικής ολοκλήρωσης, αναλόγως τον τύπο τους και του οικονομικού τους μεγέθους είναι τα κάτωθι:

Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) (European Union E.U.)

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) (European Union E.U.) πλέον έχει φθάσει στο μεγαλύτερο βαθμό οικονομικής ολοκλήρωσης που μια χρηματοοικονομική ένωση έφθασε ποτέ, τόσο σε στάδιο ολοκλήρωσης όσο και σε μέγεθος αγοράς. Είναι μια οικονομική και πολιτική (και στρατιωτική αφού έχει αναλάβει ήδη και συνεχίζει να αναλαμβάνει ειρηνευτικές αποστολές) ένωση είκοσι οκτώ ευρωπαϊκών κρατών. Οι ρίζες της βρίσκονται αμέσως μετά το Β' παγκόσμιο Πόλεμο αλλά τυπικά ιδρύθηκε την 1η Νοεμβρίου 1993 με τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (υπεγράφη 7.2.1992) ή αλλιώς «Συνθήκη του Μάαστριχτ», βασιζόμενη στις τότε Ευρωπαϊκές Κοινότητες (Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα, Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας) τις οποίες και αντικατέστησε. Η Ε.Ε. αποτελεί το τρέχον στάδιο μιας ανοιχτής διαδικασίας ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Είναι η ισχυρότερη οικονομικά και πολιτικά ένωση κρατών μέχρι σήμερα στην παγκόσμια ιστορία. Είναι μία από τις μεγαλύτερες οικονομικές και πολιτικές οντότητες στον κόσμο, έχει δημιουργήσει μια εσωτερική αγορά με ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων, προσώπων, υπηρεσιών και κεφαλαίων, έχει κοινή οικονομική πολιτική, κοινή εμπορική πολιτική προς τις τρίτες χώρες. Επιδιώκει να αποτελέσει ένα Χώρο Ελευθερίας, Ασφάλειας, Δικαιοσύνης και Δημοκρατίας και τα κράτη - μέλη της συνεργάζονται στενά σχετικά με τις γενικές πολιτικές, τους ελέγχους στα σύνορα (εσωτερικά και εξωτερικά), το άσυλο, τη μετανάστευση, τη δικαστική συνεργασία σε αστικές και ποινικές υποθέσεις και την αστυνομική και την στρατιωτική συνεργασία. Επίσης προωθεί μια κοινή

εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας. Αν και τα περισσότερα κράτη - μέλη της ανήκουν και στο ΝΑΤΟ δεν θεωρείται ανταγωνιστική η Ευρωπαϊκή στρατιωτική συνεργασία, αλλά υποστηρικτική και συμπληρωματική του ΝΑΤΟ και γι αυτό και υποστηρίζεται και προωθείται και από τους συμμάχους πέραν τον Ατλαντικό. Με την ίδρυση της η Ευρωπαϊκή Ένωση εισήγαγε για πρώτη φορά την έννοια της ευρωπαϊκής ιθαγένειας, δηλαδή οι πολίτες των κρατών μελών είναι παράλληλα και πολίτες της Ένωσης, δηλαδή μπορούν, μεταξύ άλλων, να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών και να εκλέγουν ή/και να εκλέγονται μια φορά κάθε πέντε έτη στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (όπως και στις εθνικές εκλογές της χώρας τους). Παράλληλα οι έλεγχοι διαβατηρίων στα εσωτερικά της σύνορα καταργήθηκαν με τη Συμφωνία του Σένγκεν (Schengen). Στο πλαίσιο της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης υπάρχει ενιαίο νόμισμα, το ευρώ, που το έχουν υιοθετήσει δεκαεννέα κράτη - μέλη προς το παρόν.

Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ) (European Free Trade Association EFTA)

Η Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ) (European Free Trade Association EFTA) έχει ως έτος ίδρυσης το 1960 με τη συμφωνία της Στοκχόλμης και αρχικά συμμετείχαν επτά χώρες (Αυστρία, Δανία, Ελβετία, Ηνωμένο Βασίλειο, Νορβηγία, Πορτογαλία και Σουηδία). Αργότερα προστέθηκαν νέα μέλη όπως η Φινλανδία (συνδεδεμένο μέλος το 1961 και πλήρες το 1986), η Ισλανδία (1970) και το Λιχτενστάιν (1991). Μετά την ίδρυση της Ε.Ε. σταδιακά αποχώρησαν αυτές οι χώρες που ήταν μέλη και στις δυο ενώσεις (η Δανία και το Ηνωμένο Βασίλειο το 1972, η Πορτογαλία το 1985, η Αυστρία, η Σουηδία και η Φινλανδία το 1995). Σήμερα έχουν μείνει τέσσερις χώρες, η Νορβηγία, η Ελβετία, η Ισλανδία και το Λιχτενστάιν. Οι τρεις από αυτές (εκτός της Ελβετίας) είναι και μέλη του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ). Το 1994 τέθηκε σε ισχύ ο Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος που συνέδεσε τις αγορές των μελών της ΕΖΕΣ με την ενιαία αγορά της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ελβετία επέλεξε με δημοψήφισμα να μη γίνει μέλος του ΕΟΧ και έχει συνάψει ξεχωριστές συμφωνίες με την Ε.Ε.

Στόχος της ΕΖΕΣ ήταν η δημιουργία ζώνης ελεύθερου εμπορίου, η προώθηση του ελεύθερου εμπορίου, η απελευθέρωση των αγορών και την κινητικότητα αγαθών, υπηρεσιών, προσώπων και κεφαλαίων μεταξύ των μελών και της οικονομικής ολοκλήρωσης προς όφελος τους. Είναι σημαντικός εμπορικός εταίρος της Ε.Ε., ενώ έχει συνάψει συμφωνίες και με άλλες χώρες και Διεθνείς Οργανισμούς.

Η Βορειοαμερικανική Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου (North American Free Trade Agreement NAFTA).

Η Βορειοαμερικανική Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου (North American Free Trade Agreement NAFTA). Τέθηκε σε εφαρμογή την 1η Ιανουαρίου 1994, αποτέλεσε ουσιαστικά διεύρυνση της συμφωνίας που υπήρχε μεταξύ ΗΠΑ και Καναδά απ' το 1989 με την προσθήκη του Μεξικό, δημιουργώντας μια αγορά περίπου 380 εκατ. κατοίκων και ένα συνολικό Α.Ε.Π. που πλησιάζει τα 6,9 δις δολάρια. Σκοπός της είναι η δημιουργία ζώνης ελεύθερου εμπορίου ανάμεσα στις ΗΠΑ, τον Καναδά και το Μεξικό που σταδιακά θα περιλαμβάνει τους περισσότερους οικονομικούς τομείς, αποβλέποντας στη σταδιακή άρση όλων των φραγμών στη διακίνηση αγαθών, στη προσφορά υπηρεσιών και στις επενδύσεις. Με την αφαίρεση της φορολόγησης μεταξύ των εξαγόμενων εμπορικών προϊόντων των ΗΠΑ του Καναδά και του Μεξικού, το Μεξικό αγοράζει περισσότερα προϊόντα από τις ΗΠΑ. Η Συμφωνία καλύπτει ένα ευρύ φάσμα οικονομικών δραστηριοτήτων. Περιέχει κεφάλαια για την αυτοκινητοβιομηχανία, την υφαντουργία, τα ηλεκτρονικά, τη γεωργία, τις μεταφορές, τα βιομηχανικά προϊόντα, τις επενδύσεις και την πνευματική ιδιοκτησία. Στις περισσότερες κατηγορίες προϊόντων προβλέπεται είτε άμεση κατάργηση των υφιστάμενων απαγορευτικών περιορισμών, είτε κατάργηση μετά την παρέλευση μεταβατικής περιόδου που διαρκεί από πέντε μέχρι δέκα χρόνια. Προβλέπεται ότι μέσα στην επόμενη δεκαετία θα έχουν καταργηθεί όλα τα υφιστάμενα εμπόδια, δασμολογικά και μη, στις συναλλαγές ανάμεσα στα συμβαλλόμενα κράτη. Στον τομέα των ξένων επενδύσεων αίρονται όλα τα εμπόδια πλην λιγοστών τομέων όπως π.χ. των αερομεταφορών για τις ΗΠΑ, του πολιτισμού για τον Καναδά και της ενέργειας για το Μεξικό που εξαιρέθηκαν. Ένα μεγάλο όφελος του νομοσχεδίου είναι ότι οι

ετικέτες των εξαγόμενων προϊόντων αυτών των τριών κρατών έχουν γαλλικές, ισπανικές και αγγλικές επιγραφές. Με αυτόν τον τρόπο Μεξικανοί και Αμερικανοί, που μιλούν ισπανικά, μπορούν να διαβάσουν την ισπανική ετικέτα, Αμερικάνοι και Καναδοί μπορούν να διαβάζουν την αγγλική ετικέτα και οι Καναδοί που μιλούν γαλλικά μπορούν να διαβάσουν τη γαλλική ετικέτα. Επίσης, η Συμφωνία περιλαμβάνει ένα μηχανισμό επίλυσης των διαφορών με τη συμμετοχή εμπορικών εμπειρογνομόνων. Μαζί με τη Συμφωνία υπογράφηκαν και παράλληλες συμφωνίες (side agreements) για το περιβάλλον και για τις εργασιακές σχέσεις. Μέσω αυτής οι επιχειρήσεις της Βόρειας Αμερικής αποκτούν εύκολη πρόσβαση σε φθινό εργατικό δυναμικό στα σύνορά της παρά στις αγορές της Ασίας. Η εξέλιξη της συμφωνίας αυτής και η εφαρμογή της ήταν επόμενο να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στον καταμερισμό της εργασίας αλλά και στο μεταναστευτικό ρεύμα προς τις ΗΠΑ και τον Καναδά. Δεδομένου ότι δεν υπάρχουν μηχανισμοί και πολιτικές μεταφοράς πόρων προς τις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές της, αντίστοιχοι της Ε.Ε., τα προβλήματα στους τομείς αυτούς εμφανίζονται ιδιαίτερα οξυμμένα. Η NAFTA επίσης ενθαρρύνει περισσότερο τη μετανάστευση Μεξικανών στις ΗΠΑ. Εφόσον οι μικρές επιχειρήσεις δεν μπορούν να προστατευτούν από τις χρεώσεις πολλοί μικροϊδιοκτήτες στο Μεξικό δεν μπορούν να ανταγωνιστούν τις τιμές των προϊόντων χρηματοδοτούμενων από τις ΗΠΑ και έτσι πολλές από αυτές χρεοκοπούν. Ως αποτέλεσμα πολλοί Μεξικανοί μεταναστεύουν στις ΗΠΑ για να αναζητήσουν εργασία.

Η Ζώνη Ελεύθερου Εμπορίου των Χωρών της Νότιας Αμερικής (Mercado Comun del Sur MERCOSUR)

Η Ζώνη Ελεύθερου Εμπορίου των Χωρών της Νότιας Αμερικής (Mercado Comun del Sur MERCOSUR) έχει φθάσει σε επίπεδο τελωνειακής ένωσης θεσπίζοντας κοινό εξωτερικό δασμολόγιο. Στόχος της είναι η δημιουργία μιας κοινής αγοράς και η προώθηση του ελεύθερου εμπορίου και της διακίνησης αγαθών, ανθρώπων και συναλλάγματος. Κράτη - μέλη της αποτελούν η Αργεντινή, η Βραζιλία, η Παραγουάη, η Ουρουγουάη, η Βενεζουέλα και η Βολιβία. Η MERCOSUR βασίζεται σε ένα Δημοκρατικό Χάρτη που δεν επιτρέπει την ένταξη

στο μπλοκ των μη δημοκρατικές χώρες, και καθιέρωσε μια ζώνη ελεύθερων συναλλαγών και συμφωνιών κοινό δασμολόγιο, όπως επίσης και διάφορους μηχανισμούς των παραγωγικών συμπληρωματικότητας και της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ένταξης, συμπεριλαμβανομένης της ελεύθερης κυκλοφορίας των πολιτών του μπλοκ. Οι επίσημες γλώσσες της Mercosur είναι η ισπανική, η πορτογαλική και η Guarani. Θεωρείται ως οικονομική δύναμη, με ΑΕΠ 4,58 δισεκατομμυρίων δολαρίων, το οποίο αντιπροσωπεύει το 82,3% του συνολικού ΑΕΠ όλων των χωρών της Νότιας Αμερικής. Καλύπτει μια επικράτεια σχεδόν 13.000.000 τετραγωνικών χιλιομέτρων και έχει περισσότερους από 275 εκατομμύρια κατοίκους (περίπου το 70% της Νότιας Αμερικής). Επτά από τους δέκα Νότιας Αμερικής είναι πολίτες της Mercosur. Από την άλλη πλευρά, η Mercosur αποτελεί την οικονομική ζώνη και τη βιομηχανική πλατφόρμα, πιο δυναμική, ανταγωνιστική και αναπτυσσόμενη, όχι μόνο στη Λατινική Αμερική, αλλά σε ολόκληρο το Νότιο Ημισφαίριο. Θεωρείται ως το τέταρτο οικονομικό μπλοκ στον κόσμο, στη σημασία και τον όγκο των επιχειρήσεων και στην πέμπτη παγκόσμια οικονομία, αν λάβουμε υπόψη το ονομαστικό ΑΕΠ που παράγεται από ολόκληρο το μπλοκ. Σε Εκτός από την οικονομική σημασία της στην Mercosur αντιπροσωπεύει όλη τη Λατινική Αμερική, αυτό συνεπάγεται μια γεωπολιτική σημασία του μεγάλου μεγέθους, δεδομένου ότι δύο από τα μέλη της, την Αργεντινή και τη Βραζιλία, είναι μέλη της αποκλειστικής G-20.

Η Ένωση των Χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας (Association of Southeast Asian Nations ASEAN)

Η Ένωση των Χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας (Association of Southeast Asian Nations ASEAN), που δημιουργήθηκε το 1967 με πρωτοβουλία της Ινδονησίας, της Σιγκαπούρης, της Μαλαισίας, της Ταϊλάνδης και των Φιλιππίνων. Ο ASEAN σήμερα περιλαμβάνει 10 μέλη, τα αναφερθέντα και επιπλέον το Βιετνάμ, την Καμπότζη, το Λάος, το Μπρουνέι και τη Μιανμάρ. Αφορά μία απ' τις πλέον δυναμικά εξελισσόμενες περιοχές της παγκόσμιας οικονομίας. Σκοπός της είναι η σταδιακή φιλελευθεροποίηση του εμπορίου αλλά και η ενίσχυση της ανάπτυξης στην περιοχή αυτή μέσω της Ασιατικής Τράπεζας για την Ανάπτυξη

(Asian Development Bank). Στις 15 Δεκεμβρίου του 2008 τα μέλη του ASEAN πραγματοποίησαν συνάντηση στην Τζακάρτα και έθεσαν σε ισχύ έναν καταστατικό χάρτη, ο οποίος υπογράφηκε το Νοέμβριο του 2007, με στόχο να οδηγήσει την κοινότητα ένα βήμα πιο κοντά ώστε να είναι στο σιελ της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο χάρτης αυτός σημαίνει ότι η ASEAN αποκτά πλέον νομικό καθεστώς και ο σκοπός του οργανισμού είναι να δημιουργηθεί μία ζώνη ελεύθερου εμπορίου στην περιοχή, περικλείοντας 500 εκατομμύρια ανθρώπους.

Η Οικονομική Συνεργασία των χωρών της Ασίας και του Ειρηνικού (Asian Pacific Economic Cooperation APEC)

Η Οικονομική Συνεργασία των χωρών της Ασίας και του Ειρηνικού (Asian Pacific Economic Cooperation APEC) σκοπός της είναι η πλήρη απελευθέρωση του εμπορίου σε όλη την περιοχή της Ασίας και του Ειρηνικού ωκεανού και η δημιουργία μιας τεράστιας ζώνης ελεύθερων συναλλαγών μέχρι το 2020. Έτος ίδρυσης αποτελεί το 1989 ως συνέχεια της συνεχώς αυξανόμενη αλληλεξάρτησης των οικονομικών της Ασίας και του Ειρηνικού και ως απάντηση στην δημιουργία περιφερειακών εμπορικών ενώσεων σε άλλα μέρη του κόσμου, λόγω των φόβων ότι η υπερβιομηχανοποίηση της Ιαπωνίας (μέλος της G8) θα κυριαρχούσε στις οικονομικές δραστηριότητες της περιοχής καθώς και λόγω του φόβου της εγκαθίδρυσης νέων αγορών για αγροτικά προϊόντα και πρώτες ύλες πέρα από την Ευρώπη. Σήμερα περιλαμβάνει 21 χώρες, από τις οποίες ορισμένες είναι μέλη του ASEAN και της NAFTA και είναι η πλέον δυναμική και ραγδαία αναπτυσσόμενη περιοχή του πλανήτη.

Η Οργάνωση των χωρών της Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού (African, Caribbean and Pacific Group of States ACP)

Η Οργάνωση των χωρών της Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού (African, Caribbean and Pacific Group of States ACP) ιδρύθηκε το 1975 με σκοπό τη βιώσιμη ανάπτυξη και τη μείωση της φτώχειας ανάμεσα στα μέλη της, καθώς και τη μεγαλύτερη ολοκλήρωση στην παγκόσμια οικονομία. Η οργάνωση βρίσκεται σε

συνεργασία με την Ε.Ε. και επιζητά την ανάπτυξη του εμπορίου, τη διαχείριση της φτώχειας και της υπανάπτυξης των κρατών - μελών της. Η συνεργασία αυτή καθοριζόταν απ' το 1975 μέχρι το 2000 απ' τη συνθήκη της Lome, ενώ στη συνέχεια από τη συμφωνία της Cotonou. Όλα τα μέλη της, εκτός από την Κούβα, έχουν υπογράψει τη συμφωνία της Cotonou.

Διάφορες Συνεργασίες για το Εμπόριο & την Ανάπτυξη

Τέλος, στην προσπάθεια προώθησης του εμπορίου και ενίσχυση της ανάπτυξης, δημιουργήθηκαν αντίστοιχες οικονομικές ενώσεις από χώρες όπως: οι χώρες της Βόρειας Αφρικής MAGHREB (Αλγερία, Μαρόκο, Τυνησία) και Μεσοποταμίας MASHREQ (Αίγυπτος, Συρία, Ιορδανία και Λίβανος), οι χώρες των Άνδεων στη Λατινική Αμερική (Andean Pact) Βενεζουέλα, Κολομβία, Εκουαδόρ, Περού και Βολιβία, οι χώρες της Δυτικής Αφρικής με τη Δυτικοαφρικανική Οικονομική και Νομισματική Ένωση (West African Economic and Monetary Union) κ.τ.λ. Αντίστοιχες προσπάθειες υπήρξαν και στο χώρο της Ανατολικής Ευρώπης μετά την κατάρρευση των καθεστώτων που μεταπολεμικά συμμετείχαν στο Συμβούλιο Αμοιβαίας Οικονομικής Βοήθειας (Council of Mutual Economic Assistance CMEA)⁴⁰.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Όπως είναι φανερό η χρηματοοικονομική ολοκλήρωση αποτελεί υποσύνολο της παγκοσμιοποίησης, που όμως δεν έχει έναν ξεκάθαρο ορισμό και ούτε έναν μόνο τύπο - στάδιο. Υπάρχουν έξι διαφορετικά και/ή διαδοχικά στάδια – τύποι αυτής ανάλογα με το ποιο είναι το επιθυμητό αποτέλεσμα, με τελικό βέβαια στάδιο την πλήρη ολοκλήρωση. Ανά τον κόσμο υπάρχουν πολλές οικονομικές ενώσεις, γεγονός που δείχνει την τάση των κρατών για συμμετοχή σε αυτές, αλλά καμιά από αυτές δεν είναι πλήρης χρηματοοικονομική ολοκλήρωση. Πιο συνήθης ένωση κρατών είναι η τελωνιακή ένωση. Αυτές οι ενώσεις δεν πρέπει να συγχέονται με τις οικονομικές συμφωνίες, που συνάπτονται για συγκεκριμένες οικονομικές

---

⁴⁰ (Χατζής Β. 2015)

δραστηριότητες. Η Ευρωπαϊκή Ένωση με την Ευρωζώνη ανήκει στο ανώτερο δυνατό στάδιο οικονομικής ολοκλήρωσης που υπάρχει στον κόσμο και η Ελλάδα είναι κράτος - μέλλος της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΤΑ ΟΦΕΛΗ ΚΑΙ ΤΑ ΚΟΣΤΗ

ΤΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ

ΓΕΝΙΚΑ

Τα οφέλη και το κόστος της χρηματοπιστωτικής ολοκλήρωσης μπορούν να εξεταστούν είτε από την άποψη των μεμονωμένων επενδυτών (όπως για παράδειγμα η ευκαιρία για διεθνή διαφοροποίηση των κινδύνων) είτε από την άποψη των χωρών που ξεκίνησαν τη διαδικασία ενσωμάτωση. Η εργασία αυτή ασχολείται με τη δεύτερη προοπτική, αγνοώντας τα ζητήματα που αφορούν τη συμπεριφορά των ιδιωτικών ροών κεφαλαίων.

Αρχικά, θα εξεταστούν τα οφέλη και τα κόστη μιας οποιαδήποτε χρηματοοικονομικής ολοκλήρωσης σε γενική μορφή και έπειτα θα εξεταστούν τα οφέλη και τα κόστη μιας πιο συγκεκριμένης χρηματοοικονομικής ολοκλήρωσης της Νομισματικής Ένωσης (όπως είναι η Ευρωζώνη στην Ευρωπαϊκή Ένωση).

ΤΑ ΓΕΝΙΚΑ ΟΦΕΛΗ⁴¹

Τα αναλυτικά τα κύρια και γενικά επιχειρήματα για τη στήριξη μιας χρηματοοικονομικής ολοκλήρωσης αφορούν τέσσερις βασικές παραμέτρους, τα οφέλη του διεθνούς καταμερισμού κινδύνου για εξομάλυνση της κατανάλωσης, τον θετικό αντίκτυπο των ροών κεφαλαίων στις εγχώριες επενδύσεις και την ανάπτυξη, την ενισχυμένη μακροοικονομική πειθαρχία, καθώς και τη μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα, καθώς και τη μεγαλύτερη σταθερότητα, του εγχώριου χρηματοπιστωτικού συστήματος που συνδέεται με τη διεύθυνση ξένων τραπεζών.

---

⁴¹ (Pierre-Richard Agenor 2003)

Εξομάλυνση Κατανάλωσης

Η πρόσβαση στις παγκόσμιες κεφαλαιαγορές μπορεί να επιτρέψει σε μια χώρα να συμμετάσχει στην εξισορρόπηση των κινδύνων και στην εξομάλυνση της κατανάλωσης, επιτρέποντας στη χώρα να δανειστεί σε «κακές» περιόδους, παραδείγματος χάρη κατά τη διάρκεια ύφεσης ή σε απότομη επιδείνωση των όρων εμπορίου της χώρας, και «καλές» συνθήκες, για παράδειγμα, σε επέκταση ή μετά από βελτίωση των όρων εμπορίου της χώρας. Με την παροχή δυνατότητας στα οικιακά νοικοκυριά να εξομαλύνουν την πορεία κατανάλωσης τους με την πάροδο του χρόνου, οι ροές κεφαλαίων μπορούν να αυξήσουν την ευημερία. Αυτός ο ρόλος των παγκόσμιων κεφαλαιαγορών είναι ιδιαίτερα σημαντικός εάν οι διαταραχές έχουν προσωρινό χαρακτήρα.

Εγχώριες Επενδύσεις και Ανάπτυξη

Η ικανότητα αξιοποίησης της διεθνούς δέσμης πόρων, στην οποία το οικονομικό άνοιγμα παρέχει πρόσβαση, μπορεί επίσης να επηρεάσει τις εγχώριες επενδύσεις και την ανάπτυξη. Σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες, η ικανότητα εξοικονόμησης περιορίζεται από ένα χαμηλό επίπεδο εισοδήματος. Όσο η οριακή απόδοση από την επένδυση είναι τουλάχιστον ίση με το κόστος του (δανεισμένου) κεφαλαίου, οι καθαρές εισροές ξένων πόρων μπορούν να συμπληρώσουν την εγχώρια αποταμίευση, να αυξήσουν τα επίπεδα φυσικού κεφαλαίου ανά εργαζόμενο και να βοηθήσουν τη δικαιούχο χώρα να αυξήσει τον ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης και να βελτιώσει το βιοτικό επίπεδο. Αυτά τα δυνητικά οφέλη μπορεί να είναι ιδιαίτερα μεγάλα για κάποιους τύπους εισροών κεφαλαίων, κυρίως για Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ).

Επιπλέον σε αυτό το άμεσο αποτέλεσμα στην ανάπτυξη, οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις ενδέχεται επίσης να έχουν σημαντικές έμμεσες μακροπρόθεσμες επιπτώσεις. Όπως τονίστηκε αρχικά από τον MacDougall (1960), και πιο πρόσφατα από τους Berthélemy και Démurger (2000), Borensztein, De Gregorio και Lee (1998), και Grossman and Helpman (1991), οι ΑΞΕ μπορούν να διευκολύνουν τη μεταφορά ή τη διάχυση της διοικητικής και τεχνολογικής

τεχνογνωσίας, ιδιαίτερα με τη μορφή νέων ποικιλιών εισροών κεφαλαίου, και να βελτιώσουν τη σύνθεση δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού ως αποτέλεσμα και αντίκτυπο του «μαθαίνω κάνοντας», τις επενδύσεις στην εκπαίδευση της χώρας και την εκπαίδευση κατά τη διάρκεια της εργασίας. Επιπλέον, όπως υποδεικνύουν οι Markusen και Venables (1999), αν και ο αυξημένος βαθμός ανταγωνισμού στις αγορές προϊόντων και παραγόντων που προκαλούνται από τις άμεσες ξένες επενδύσεις μπορεί να τείνει σε μείωση των κερδών των τοπικών επιχειρήσεων, φαινόμενα διάχυσης μέσω διασυνδέσεων με τις βιομηχανίες προμηθευτών ενδέχεται να μειώσουν το κόστος των εισροών, να αυξήσουν τα κέρδη και να τονώσουν τις εγχώριες επενδύσεις.

Οι ΑΞΕ, όπως μετράται από το κλάσμα των κεφαλαιουχικών αγαθών που παράγονται τοπικά από ξένες επιχειρήσεις στο συνολικό αριθμό αυτών των αγαθών, έχουν θετική επίδραση στο μακροπρόθεσμο ρυθμό ανάπτυξης της οικονομίας. Ο λόγος είναι ότι οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις μειώνουν το κόστος εισαγωγής νέων διαφόρων κεφαλαίων, αυξάνοντας έτσι τον ρυθμό με τον οποίο εισάγονται αυτά τα κεφάλαια. Επιπλέον, η επίδραση των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στον ρυθμό ανάπτυξης της οικονομίας συνδέεται θετικά με το υπάρχον απόθεμα εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού που απασχολείται στην παραγωγή.

Ένας άλλος διάυλος μέσω του οποίου η διεθνής χρηματοοικονομική ολοκλήρωση μπορεί να επηρεάσει θετικά το ρυθμό της οικονομικής ανάπτυξης είναι μέσω της επίδρασής της στη συνολική παραγωγικότητα των συντελεστών. Ο Levine (2000) υποστήριξε ότι, κατ' αρχήν, η φιλελευθεροποίηση των διεθνών ροών κεφαλαίων χαρτοφυλακίου μπορεί να οδηγήσει σε υψηλότερα ποσοστά οικονομικής ανάπτυξης, επειδή τείνει να επιταχύνει την ανάπτυξη των εγχώριων αγορών μετοχών και αυτό, μπορεί να οδηγήσει στον αυξημένο παράγοντα παραγωγικότητας.

Ενισχυμένη Μακροοικονομική Πειθαρχία

Έχει επίσης υποστηριχθεί ότι με την αύξηση των ανταμοιβών των καλών πολιτικών και των κυρώσεων για κακές πολιτικές, η ελεύθερη ροή κεφαλαίων πέρα από τα σύνορα μπορεί να ωθήσει τις χώρες να ακολουθήσουν περισσότερο πειθαρχημένες μακροοικονομικές πολιτικές και έτσι να μειώσουν τη συχνότητα των πολιτικών λαθών. Στο βαθμό που η μεγαλύτερη πολιτική πειθαρχία μεταφράζεται σε μεγαλύτερη μακροοικονομική σταθερότητα, μπορεί επίσης να οδηγήσει σε υψηλότερα ποσοστά οικονομικής ανάπτυξης, όπως τονίζεται κατά καιρούς για την ενδογενή ανάπτυξη. Ένα σχετικό επιχείρημα είναι ότι η εξωτερική χρηματοοικονομική απελευθέρωση μπορεί να λειτουργήσει ως «σήμα» ότι μια χώρα είναι πρόθυμη (ή είναι έτοιμη) να υιοθετήσει «υγιείς» μακροοικονομικές πολιτικές, για παράδειγμα μειώνοντας τα δημοσιονομικά ελλείμματα και παραμερίζοντας τη χρήση του πληθωριστικής φορολογίας. Από την άποψη αυτή, ο ανοικτός λογαριασμός κεφαλαίου μπορεί επίσης να ενθαρρύνει τη μακροοικονομική και χρηματοπιστωτική σταθερότητα, εξασφαλίζοντας μια αποδοτικότερη κατανομή πόρων και υψηλότερα ποσοστά οικονομικής ανάπτυξης.

Αύξηση της Αποτελεσματικότητας του Τραπεζικού Συστήματος και της Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας

Ένα όλο και πιο κοινό επιχείρημα υπέρ του ανοίγματος του χρηματοπιστωτικού τομέα είναι ότι μπορεί να αυξήσει το βάθος και το εύρος των εγχώριων χρηματοπιστωτικών αγορών και να οδηγήσει σε αύξηση του βαθμού αποτελεσματικότητας της διαδικασίας χρηματοπιστωτικής διαμεσολάβησης μειώνοντας το κόστος και τα «υπερβολικά» κέρδη που συνδέονται με μονοπωλιακές ή καρτελοποιημένες αγορές. Με τη σειρά του, η βελτιωμένη αποτελεσματικότητα μπορεί να οδηγήσει σε χαμηλότερα ποσοστά επιτοκίων στον τραπεζικό τομέα, χαμηλότερο κόστος επένδυσης, ανακατανομή των πόρων και υψηλότεροι ρυθμοί ανάπτυξης. Γενικότερα, οι Levine (1996) και οι Carpio και Honohan (1999) ισχυρίστηκαν ότι η διείδυση ξένων τραπεζών μπορεί:

- Να βελτιώσει την ποιότητα και τη διαθεσιμότητα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών στην εγχώρια αγορά, αυξάνοντας τον βαθμό του τραπεζικού ανταγωνισμού και επιτρέποντας την εφαρμογή πιο εξελιγμένων τραπεζικών τεχνικών και τεχνολογιών (όπως πιο προηγμένα συστήματα διαχείρισης κινδύνων), γεγονός που μπορεί να βελτιώσει την αποτελεσματικότητα μειώνοντας το κόστος της απόκτησης και επεξεργασίας πληροφοριών σχετικά με τους δυνητικούς δανειολήπτες
- Να συμβάλλει στην τόνωση της ανάπτυξης του εποπτικού και νομικού πλαισίου της εγχώριας τράπεζας, εάν οι τοπικές ξένες τράπεζες εποπτεύονται σε ενοποιημένη βάση με τη μητρική τους
- Να ενισχύσει την πρόσβαση μιας χώρας σε διεθνές κεφάλαιο, είτε άμεσα είτε έμμεσα μέσω των μητρικών τραπεζών
- Να συμβάλλει στη σταθερότητα του εγχώριου χρηματοπιστωτικού συστήματος (και στη μειωμένη μεταβλητότητα στις κεφαλαιακές ροές) εάν σε περιόδους οικονομικής αστάθειας, οι καταθέτες μπορούν να μεταφέρουν τα κεφάλαιά τους σε ξένα ιδρύματα που θεωρούνται πιο υγιή από τις εγχώριες τράπεζες, αντί να μεταβιβάζουν περιουσιακά στοιχεία στο εξωτερικό μέσω της «πτήσης» κεφαλαίων.

ΤΑ ΓΕΝΙΚΑ ΚΟΣΤΗ⁴²

Η εμπειρία των τελευταίων δύο δεκαετιών ώθησε τους οικονομολόγους και τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής να αναγνωρίσουν ότι, εκτός από τα δυνητικά οφέλη που προαναφέρθηκαν, οι ανοιχτές χρηματοπιστωτικές αγορές μπορεί επίσης να δημιουργήσουν σημαντικό κόστος. Αυτά τα δυνατά κόσθη περιλαμβάνουν υψηλό βαθμό συγκέντρωσης των ροών κεφαλαίων και έλλειψη πρόσβασης στη χρηματοδότηση για μικρές χώρες, είτε μόνιμα είτε όταν το χρειάζονται περισσότερο, ανεπαρκής εγχώρια κατανομή αυτών των ροών, η οποία ενδέχεται να παρεμποδίσει τις επιπτώσεις τους στην ανάπτυξη και να επιδεινώσει

---

⁴² (Pierre-Richard Agenor 2003)

τις προϋπάρχουσες εγχώριες στρεβλώσεις, η απώλεια μακροοικονομικής σταθερότητας, προκυκλικές κινήσεις στις βραχυπρόθεσμες ροές κεφαλαίων, υψηλό βαθμό μεταβλητότητας των ροών κεφαλαίων, η οποία σχετίζεται εν μέρει με τα αποτελέσματα της εκτροφής και της μεταδοτικότητας, και τους κινδύνους που συνδέονται με τη διείσδυση ξένων τραπεζών.

Συγκέντρωση των Κεφαλαιακών Ροών και Έλλειψη Πρόσβασης

Υπάρχουν αρκετά ιστορικά στοιχεία που υποδηλώνουν ότι οι περίοδοι "υπερτάσεων" στις διασυνοριακές ροές κεφαλαίων τείνουν να είναι πολύ συγκεντρωμένες σε μικρό αριθμό δικαιούχων χωρών. Η δραματική αύξηση των εισροών κεφαλαίων στις αρχές της δεκαετίας του 1990, για παράδειγμα, κατευθύνθηκε μόνο σε έναν μικρό αριθμό μεγάλων, μεσαίου-εισοδήματος χωρών της Λατινικής Αμερικής και της Ασίας. Το μερίδιο των συνολικών ροών ιδιωτικών κεφαλαίων προς τις χώρες χαμηλού-εισοδήματος μειώθηκε στην πραγματικότητα κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 (από τα επίπεδα που ήταν ήδη αρκετά χαμηλά), ενώ το μερίδιο των δέκα πρώτων δικαιούχων αυξήθηκε σημαντικά. Το μικρό ξένο κεφάλαιο κατευθύνεται στις χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής και τα περισσότερα από αυτά που εισέρχονται στην περιοχή περιορίζονται σε λίγες χώρες (όπως η Αγκόλα, η Νιγηρία και η Νότια Αφρική) με σημαντικούς φυσικούς πόρους. Έτσι, ορισμένες αναπτυσσόμενες χώρες (ιδίως οι μικρές) μπορεί απλώς να "διανέμονται" από τις παγκόσμιες κεφαλαιαγορές ανεξάρτητα από το πόσο ανοιχτό είναι ο λογαριασμός κεφαλαίου τους.

Εγχώρια Εσφαλμένη Ανακατανομή των Κεφαλαιακών Ροών

Αν και οι εισροές κεφαλαίων που συνδέονται με έναν λογαριασμό ανοικτού κεφαλαίου μπορούν να αυξήσουν τις εγχώριες επενδύσεις, ο αντίκτυπός τους στη μακροπρόθεσμη ανάπτυξη μπορεί να είναι περιορισμένος, αν όχι αμελητέος, εάν οι εισροές αυτές χρησιμοποιούνται για τη χρηματοδότηση κερδοσκοπικών ή χαμηλής ποιότητας εγχώριων επενδύσεων, όπως επενδύσεις στον τομέα των

ακινήτων. Οι επενδύσεις χαμηλής παραγωγικότητας στον τομέα των μη εμπορεύσιμων προϊόντων ενδέχεται να μειώσουν με τον καιρό την ικανότητα εξαγωγής της οικονομίας και να οδηγήσουν σε αυξανόμενες εξωτερικές ανισορροπίες.

Η λανθασμένη ανακατανομή των εισροών κεφαλαίου μπορεί εν μέρει να οφείλεται σε προϋπάρχουσες στρεβλώσεις του εγχώριου χρηματοπιστωτικού συστήματος. Σε χώρες με αδύναμες τράπεζες, δηλαδή, τράπεζες με χαμηλή ή αρνητική καθαρή αξία και χαμηλή αναλογία κεφαλαίων σε περιουσιακά στοιχεία προσαρμοσμένες σε κίνδυνο, και ανεπαρκή εποπτεία του χρηματοπιστωτικού συστήματος, η άμεση ή έμμεση διαμεσολάβηση μεγάλων ποσών κεφαλαίων από το τραπεζικό σύστημα μπορεί να επιδεινώσει τα προβλήματα ηθικού κινδύνου που συνδέονται με (ρητή ή έμμεση) ασφάλιση κατάθεσης. Δηλαδή, οι δανειστές μπορούν να εμπλακούν σε πιο επικίνδυνες και πιο συγκεντρωτικές ή εξ ολοκλήρου κερδοσκοπικές δανειακές πράξεις.

Ένα παράδειγμα του τρόπου με τον οποίο τα ασυμμετρικά προβλήματα πληροφόρησης μπορούν να επηρεάσουν τα οφέλη των εισροών κεφαλαίων έρχεται από τους Razin, Sadka και Yuen (1999), οι οποίοι επικεντρώνονται στην επίδραση των ροών Άμεσων Ξένων Επενδύσεων. Υποστηρίζουν ότι μέσω των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων και της μεταφοράς ελέγχου που συνεπάγεται, οι ξένοι επενδυτές μπορούν να αποκτήσουν εμπιστευτικές πληροφορίες σχετικά με την παραγωγικότητα της επιχείρησης στην οποία επενδύουν. Αυτό τους δίνει ένα πληροφοριακό πλεονέκτημα έναντι των λιγότερο ενημερωμένων εγχώριων επενδυτών, των οποίων η κατοχή των μετοχών τους μπορεί να είναι ανεπαρκείς για να τους δώσουν τον εταιρικό έλεγχο, - ένα πλεονέκτημα ότι μπορεί να μπουν στον πειρασμό να το εκμεταλλευτούν διατηρώντας τις υψηλής παραγωγικότητας εταιρίες και πουλώντας τις χαμηλής παραγωγικότητας εταιρίες σε μεμονωμένους εγχώριους αποταμιευτές. Αυτός ο τύπος προβλημάτων δυσμενούς επιλογής μπορεί να οδηγήσει σε υπερβολικές επενδύσεις από ξένους άμεσους επενδυτές.

Απώλεια της Μακροοικονομικής Σταθερότητας

Οι μεγάλες εισροές κεφαλαίων που προκλήθηκαν από την οικονομική άνοιγμα μπορεί να έχουν ανεπιθύμητες μακροοικονομικές επιπτώσεις, συμπεριλαμβανομένης της ταχείας νομισματικής υπερεπέκτασης, λόγω της δυσκολίας και του κόστους άσκησης των πολιτικών αποστείρωσης, των πληθωριστικές πιέσεις, που προκύπτουν από την επίδραση των εισροών κεφαλαίων στις εγχώριες δαπάνες, και διεύρυνση των ελλειμμάτων των τρεχουσών συναλλαγών. Υπό μια ευέλικτη συναλλαγματική ισοτιμία, τα αυξανόμενα εξωτερικά ελλείμματα τείνουν να επιφέρουν υποτίμηση του νομίσματος, γεγονός που μπορεί τελικά να οδηγήσει σε επανευθυγράμμιση των σχετικών τιμών και να προκαλέσει αυτορρυθμιστικές κινήσεις στις εμπορικές ροές. Αντιθέτως, στο πλαίσιο ενός καθεστώτος σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών, οι απώλειες ανταγωνιστικότητας και οι αυξανόμενες εξωτερικές ανισορροπίες μπορούν να διαβρώσουν την εμπιστοσύνη στη βιωσιμότητα και τη βιωσιμότητα της αντιστάθμισης, προκαλώντας έτσι μια νομισματική κρίση και αυξάνοντας την οικονομική αστάθεια.

Προ-Κυκλικότητα των Βραχυπρόθεσμων Ροών

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, οι μικρές αναπτυσσόμενες οικονομίες συχνά διακινούνται-διανέμονται από τις παγκόσμιες κεφαλαιαγορές. Επιπλέον, μεταξύ των χωρών με μεγαλύτερες δυνατότητες πρόσβασης σε αυτές τις αγορές, όπως οι παραγωγοί πετρελαίου, η διαθεσιμότητα πόρων μπορεί να είναι ασύμμετρη. Οι χώρες αυτές μπορούν όντως να δανείζονται μόνο σε «καλές» στιγμές, ενώ σε «κακές» στιγμές τείνουν να αντιμετωπίζουν πιστωτικούς περιορισμούς. Επομένως, η πρόσβαση μπορεί να είναι προκυκλική. Είναι σαφές ότι σε τέτοιες συνθήκες, ένα από τα φερόμενα οφέλη της πρόσβασης σε παγκόσμιες κεφαλαιαγορές, η δυνατότητα δανεισμού για την ομαλή κατανάλωση ενόψει προσωρινών δυσμενών διαταραχών, είναι απλώς ένας μύθος. Η προκυκλικότητα μπορεί στην πραγματικότητα να έχει ένα διεστραμμένο αποτέλεσμα και να αυξήσει τη μακροοικονομική αστάθεια: οι ευνοϊκές διαταραχές

μπορεί να προσελκύσουν μεγάλες εισροές κεφαλαίων και να ενθαρρύνουν την κατανάλωση και τις δαπάνες σε μη βιώσιμα επίπεδα μακροπρόθεσμα, αναγκάζοντας τις χώρες να προσαρμοστούν υπερβολικά όταν χτυπηθούν από ένα δυσμενές σοκ.

Υπάρχουν ουσιαστικά δύο λόγοι που μπορούν να εξηγήσουν την προκυκλική συμπεριφορά των βραχυπρόθεσμων ροών κεφαλαίων. Πρώτον, οι οικονομικές διαταραχές τείνουν να είναι μεγαλύτερες και συχνότερες στις αναπτυσσόμενες χώρες, αντανακλώντας στη σχετικά περιορισμένη παραγωγική βάση και στη μεγαλύτερη εξάρτηση από τις εξαγωγές πρώτων υλών. Ένα κοινό αντίξοο σοκ σε μια ομάδα χωρών μπορεί να προκαλέσει επιδείνωση της πιστοληπτικής ικανότητας ορισμένων χωρών, ως αποτέλεσμα των απότομων μεταβολών στην αντίληψη κινδύνου. Αυτό μπορεί να οδηγήσει τους δανειολήπτες που είναι μόνο οριακά αξιόπιστοι να «συμπιεστούν» από τις παγκόσμιες κεφαλαιαγορές. Οι Dadush, Dasgupta και Ratha (2000) βρήκαν πράγματι στοιχεία για μια μη γραμμική σχέση μεταξύ ενός μέτρου της αντίληψης των κινδύνων από τους πιστωτές και των οικονομικών κρίσεων στις αναπτυσσόμενες χώρες. Ο αντιληπτός κίνδυνος φαίνεται να αυξάνεται περισσότερο κατά τη διάρκεια ενός μεγάλου δυσμενούς σοκ από ότι μειώνεται κατά τη διάρκεια ενός μικρού αρνητικού ή θετικού σοκ. Δεύτερον, τα ασυμμετρικά προβλήματα πληροφόρησης ενδέχεται να προκαλέσουν συμπεριφορά αγέλης, επειδή οι μερικώς ενημερωμένοι επενδυτές ενδέχεται να επισπεύσουν να αποσύρουν "μαζικά" το κεφάλαιό τους ως απάντηση σε ένα δυσμενή σοκ των οποίων οι οικονομικές συνέπειες για τη χώρα δεν είναι πλήρως κατανοητές.

Η Κοπαδοποίηση (Συμπεριφορά Αγέλης), η Μετάδοση και η Μεταβλητότητα των Κεφαλαιακών Ροών

Ο υψηλός βαθμός οικονομικού ανοίγματος μπορεί να οδηγήσει σε υψηλό βαθμό μεταβλητότητας των κινήσεων των κεφαλαίων, μια συγκεκριμένη εκδήλωση της οποίας είναι οι μεγάλες ανατροπές των βραχυπρόθεσμων ροών που συνδέονται με τις κερδοσκοπικές πιέσεις στο εγχώριο νόμισμα. Η πιθανότητα

μεγάλων αναστροφών βραχυπρόθεσμων κεφαλαιακών ροών αυξάνει τον κίνδυνο ότι οι δανειολήπτες ενδέχεται να αντιμετωπίσουν δαπανηρές «διακυμάνσεις ρευστότητας». Όσο περισσότερο το επίπεδο του βραχυπρόθεσμου χρέους σχετίζεται με τα διεθνή αποθέματα της δανειζόμενης χώρας, τόσο μεγαλύτερος είναι ο κίνδυνος τέτοιων διακυμάνσεων. Τα υψηλά επίπεδα βραχυπρόθεσμων υποχρεώσεων που διαμεσολαβούνται από το χρηματοπιστωτικό σύστημα δημιουργούν επίσης κινδύνους τραπεζικών κρίσεων και συστημικών χρηματοπιστωτικών κρίσεων.

Γενικά, ο βαθμός μεταβλητότητας των κεφαλαιακών ροών σχετίζεται τόσο με τις πραγματικές όσο και τις αντιληπτές κινήσεις των εγχώριων οικονομικών μεγεθών, καθώς και με εξωτερικούς παράγοντες, όπως οι κινήσεις-μεταβολές των παγκόσμιων επιτοκίων. Γενικότερα, το γεγονός ότι το επενδυτικό κλίμα, ειδικά υψηλό επίπεδο δηλαδή σε κερδοσκοπικά εμπορικά ιδρύματα όπως τα αμοιβαία κεφάλαια αντιστάθμισης κινδύνου, μεταβάλλεται διαρκώς, ανταποκρινόμενοι σε νέες πληροφορίες, δημιουργώντας τις δυνατότητες υπέρβασης των αγορών σε κλίμακα που μπορεί να προκαλέσει χρηματοπιστωτικές κρίσεις με πολύ μεγάλο οικονομικό και κοινωνικό κόστος. Οι βραχυπρόθεσμες ροές χαρτοφυλακίου, ειδικότερα, τείνουν να είναι πολύ ευαίσθητες στην κοππαδοποίηση (συμπεριφορά αγέλης) μεταξύ επενδυτών και μεταδοτικών παραγόντων. Παρόλο που η κοππαδοποίηση (συμπεριφορά αγέλης) των επενδυτών θεωρείται από μερικούς ως αποδεικτικά στοιχεία του ανορθολογισμού, αποδεικνύεται το αντίστροφο. Η κοππαδοποίηση (συμπεριφορά αγέλης) μπορεί να είναι μια "ορθολογική" απάντηση στην εμφάνιση διαφόρων αποτελεσμάτων, όπως:

- Στις εξωτερικές πληρωμές, οι οποίες σχετίζονται με το γεγονός ότι η αποπληρωμή ενός πράκτορα (επενδυτή) που υιοθετεί μια συγκεκριμένη ενέργεια μπορεί να σχετίζεται θετικά με τον αριθμό των άλλων παραγόντων που υιοθετούν την ίδια ενέργεια
- Στις βασικές αρχές που έχει κατά νου του και στις οποίες στηρίζεται ο πράκτορας, οι οποίες προκύπτουν από το γεγονός ότι ένας διαχειριστής

χαρτοφυλακίου, προκειμένου να διατηρήσει ή να βελτιώσει τη φήμη του όταν οι αγορές είναι ατελείωτα ενημερωμένες, μπορεί να προτιμά είτε να «κρύβεται στο κοπάδι» για να αποφεύγει την αξιολόγηση και την κριτική, είτε να «να οδηγήσει το κοπάδι» για να αποφέρει κέρδη φήμης.

➤ Στον καταγισμό πληροφοριών, οι οποίες οφείλονται στο γεγονός ότι οι μικροί πράκτορες που αρχίζουν να επενδύουν μόνο σε μια χώρα μπορεί να το βρουν βέλτιστο για να αγνοήσουν τις δικές τους πληροφορίες και να ακολουθήσουν τη συμπεριφορά μεγαλύτερων και περισσότερο εδραιωμένων επενδυτών.

Εν πάση περιπτώσει, η ορθολογική ή παράλογη συμπεριφορά κοπαδοποίηση (συμπεριφορά αγέλης) συχνά μεταφράζεται σε μεγάλες κινήσεις προς και από συγκεκριμένους τύπους περιουσιακών στοιχείων και επιδεινώνει τις διακυμάνσεις των τιμών των στοιχείων ενεργητικού και των κινήσεων κεφαλαίων.

Η μεταβλητότητα των ροών κεφαλαίων μπορεί επίσης να προκύψει από τα αποτελέσματα της μετάδοσης. Η χρηματοοικονομική «μόλυνση» μπορεί να συμβεί όταν μια χώρα υφίσταται μαζική εκροή κεφαλαίων που προκαλείται από μια αντιληπτή αύξηση από τους διεθνείς επενδυτές στην ευπάθεια του νομίσματος μιας χώρας ή, γενικότερα, απώλεια εμπιστοσύνης στις οικονομικές προοπτικές της χώρας ως αποτέλεσμα άλλων εξελίξεων. Μπορεί επίσης να συμβεί μέσω άλλων δύο καναλιών, με έμμεσες επιπτώσεις στη μεταβλητότητα των ροών κεφαλαίων, όπως διαταραχές εμπορικών συναλλαγών ή επιπτώσεις στην ανταγωνιστικότητα. Ένα παράδειγμα της προηγούμενης επίδρασης προκύπτει από τα γεγονότα που ακολούθησαν την κρίση στην Ασία, η οποία οδήγησε σε απότομη μείωση της ζήτησης για εισαγωγές από χώρες που επλήγησαν από κρίσεις και απότομη πτώση των παγκόσμιων τιμών των βασικών εμπορευμάτων. Με την αύξηση του βαθμού αβεβαιότητας σχετικά με τις βραχυπρόθεσμες οικονομικές προοπτικές μιας χώρας, οι κραδασμοί των εμπορικών συναλλαγών μπορεί να μεταφραστούν σε χρηματοοικονομική αλλοίωση, όπως φαίνεται να συνέβη στην περίπτωση της Χιλής στα τέλη του 1997 και στις αρχές του 1998. Ως παράδειγμα από την τελευταία αυτή επίδραση, η απότομη υποτίμηση του ταϊλανδικού μπατ που άρχισε

τον Ιούλιο του 1997 έφερε πίεση στα νομίσματα των γειτονικών χωρών που διατηρούσαν μια σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία, εν μέρει επειδή συνεπαγόταν μεγάλη απώλεια ανταγωνιστικότητας για αυτές τις χώρες.

Κίνδυνος Εισόδου από Ξένες Τράπεζες

Αν και η διείσδυση ξένων τραπεζών μπορεί να αποφέρει διάφορα είδη οφελών, όπως προαναφέρθηκαν, έχει επίσης και κάποια πιθανά μειονεκτήματα.

Πρώτον, οι ξένες τράπεζες μπορούν να δίνουν πίστωση σε μικρές επιχειρήσεις, οι οποίες τείνουν να δραστηριοποιούνται στον τομέα των μη εμπορεύσιμων προϊόντων, σε μεγαλύτερο βαθμό από τις εγχώριες τράπεζες, αντι να επικεντρωθούν σε μεγαλύτερες και ισχυρότερες επιχειρήσεις, οι οποίες συχνά εμπλέκονται στην παραγωγή εμπορεύσιμων προϊόντων. Εάν οι ξένες τράπεζες ακολουθούν μια στρατηγική συγκέντρωσης των δανειοδοτικών τους πράξεων μόνο στους πιο αξιόπιστους εταιρικούς (και σε μικρότερο βαθμό σε νοικοκυριά) δανειολήπτες, η παρουσία τους είναι λιγότερο πιθανό να συμβάλει στη συνολική αύξηση της αποτελεσματικότητας στον χρηματοπιστωτικό τομέα. Το πιο σημαντικό, οδηγώντας σε υψηλότερο βαθμό πίστωσης σε μικρές επιχειρήσεις, μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην παραγωγή, στην απασχόληση και στην κατανομή του εισοδήματος.

Δεύτερον, η είσοδος ξένων τραπεζών, οι οποίες τείνουν να έχουν χαμηλότερο λειτουργικό κόστος, μπορεί να δημιουργήσει πιέσεις στις τοπικές τράπεζες να συγχωνευθούν για να παραμείνουν ανταγωνιστικές. Η διαδικασία συγκέντρωσης, η οποία θα μπορούσε επίσης να προκύψει καθώς οι ξένες τράπεζες αποκτούν τοπικές τράπεζες, θα μπορούσε να δημιουργήσει τράπεζες «πολύ μεγάλες για να αποτύχουν» ή «πολύ πολιτικές για αποτυχία», καθώς οι νομισματικές αρχές φοβούνται ότι η αποτυχία μιας ενιαίας μεγάλης τράπεζας να διαταράξει σοβαρά τις χρηματοπιστωτικές αγορές και να οδηγήσει σε κοινωνικές διαταραχές. Αν και αυτά τα δυνητικά προβλήματα θα μπορούσαν να μετριαστούν μέσω της ενισχυμένης προληπτικής εποπτείας ή της αυστηρής απαγόρευσης των συγχωνεύσεων που θεωρείται ότι αυξάνουν σημαντικά τους συστημικούς

κινδύνους, ενδέχεται να οδηγήσουν σε ανεπιθύμητη επέκταση του πεδίου εφαρμογής και του κόστους του επίσημου δικτύου ασφαλείας. Ένα πρόβλημα πολύ μεγάλο-προς-αποτυχία μπορεί με τη σειρά του να αυξήσει τα προβλήματα ηθικού κινδύνου: γνωρίζοντας την ύπαρξη ενός (έμμεσου) δικτύου ασφαλείας, οι εγχώριες τράπεζες (ιδίως εκείνες στις οποίες εμπλέκεται το κράτος) μπορεί να είναι λιγότερο προσεκτικές στην κατανομή των πιστώσεων και στην εξέταση των δυνητικών δανειοληπτών. Η συγκέντρωση θα μπορούσε επίσης να δημιουργήσει μονοπωλιακή ισχύ, που θα μείωνε τη συνολική αποδοτικότητα του τραπεζικού συστήματος και τη διαθεσιμότητα πιστώσεων. Συγκεκριμένα, ο υψηλός βαθμός συγκέντρωσης του τραπεζικού συστήματος ενδέχεται να επηρεάσει δυσμενώς την παραγωγή και την ανάπτυξη, αποδίδοντας τόσο υψηλότερα περιθώρια επιτοκίου, με υψηλότερα επιτόκια δανείων και χαμηλότερα επιτόκια καταθέσεων σε σχέση με τις ανταγωνιστικές αγορές πιστώσεων και καταθέσεων, όσο και χαμηλότερο ποσό δανείων από ότι ένα λιγότερο συγκεντρωτικό και περισσότερο ανταγωνιστικό σύστημα.

Τρίτον, η είσοδος ξένων τραπεζών δεν μπορεί να οδηγήσει σε αυξημένη σταθερότητα του εγχώριου τραπεζικού συστήματος, επειδή η παρουσία τους αυτή καθαυτή δεν καθιστά λιγότερο πιθανή την εμφάνιση συστημικών τραπεζικών κρίσεων - όπως συμβαίνει εάν η οικονομία υποστεί σοβαρή και συνεχή ύφεση, οδηγώντας σε μεγάλη αύξηση των ποσοστών αθέτησης υποχρεώσεων και αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Σε κάποιο βαθμό, αυτό θα μπορούσε να μετριαστεί και πάλι με την ενίσχυση της προληπτικής εποπτείας στις εγχώριες αγορές, και τη βελτίωση της ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των εποπτικών αρχών στις βιομηχανικές χώρες και στις χώρες υποδοχής. Στην πράξη, ωστόσο, οι χώρες έχουν πολύ λίγες επιλογές για να αποτρέψουν τις ξένες τράπεζες από, λόγου χάρη, την περικοπή των πιστώσεων προς τους εγχώριους δανειολήπτες σε μια κρίση.

ΤΑ ΟΦΕΛΗ ΤΗΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

1. Αρχικά, υπάρχει οικονομική σταθερότητα μιας χώρας με την είσοδο της στην Νομισματική ένωση. Η συναλλαγματική ισοτιμία αρχικά και με την

έναρξη διακίνησης του το Κοινό Νόμισμα φέρνει κέρδη από την έλλειψη της διακύμανσης των συναλλαγματικών ισοτιμιών και παράλληλα υπάρχει και αποταμίευση σε ένα νόμισμα, στο Κοινό και δεν απαιτείται πλέον η αποταμίευση άλλων συναλλαγμάτων για τις εξαγωγές της χώρας. Όποτε, αυτά τα ποσά της αποταμίευσης μπορούν να επανέλθουν στην αγορά είτε για επενδύσεις, είτε για δημόσιες κοινωνικές δαπάνες και αυτό συνεπάγεται καλύτερη της ζωής των πολιτών και ευημερία.

2. Ομοίως αυξάνεται το εμπόριο αφού η διακίνηση αγαθών, υπηρεσιών και ανθρώπων γίνεται απρόσκοπτα και χωρίς περιορισμούς και φραγμούς. Αυτό έχει δύο παράλληλα οφέλη. Ένα είναι η αύξηση επενδύσεων στην χώρα κυρίως με Άμεσες Ξένες Επενδύσεις που έχει ως συνέπεια την αύξηση του πλούτου σε αυτή και την αύξηση του ΑΕΠ της καθώς και η δημιουργία αρκετών νέων θέσεων εργασίας και ίσως με εκμάθηση νέων ειδικοτήτων με άμεσο θετικό αντίκτυπο στους πολίτες της όπως αναφέρθηκε παραπάνω. Ένα ακόμα όφελος από την αύξηση του εμπορίου είναι και η αύξηση της ανταγωνιστικότητας, η οποία έχει ως αποτέλεσμα την καλύτερη ποιότητα των προϊόντων και υπηρεσιών και την πτώση των τιμών, με τελικό κερδισμένο αποδέκτη τους πολίτες της χώρας. Με την απρόσκοπτη μεταφορά ανθρώπων και κυρίως εργατικού δυναμικού μειώνεται σε όλα τα κράτη συνολικά η ανεργία και κυρίως η διαρθρωτική αφού όταν κάποιος λόγω της ειδικότητάς του δεν μπορεί να βρει εργασία στην χώρα του μπορεί να φάξει να βρει και βρίσκει σε άλλο κράτος – μέλος της Ένωσης.

3. Ο δανεισμός της χώρας κυρίως αν αυτή είναι μικρή είναι πολύ καλύτερο επίπεδο τόσο όσον αφορά στα επίπεδα των επιτοκίων δανεισμού που είναι χαμηλά, λόγω του κύρους της Ένωσης, όσο και λόγω της ισχύος του Κοινού Νομίσματος, όπως για παράδειγμα η Ελλάδα που είχε φτηνό δανεισμό με την είσοδο της στην Ευρωζώνη. Αυτό πάλι οδηγεί στην εξοικονόμηση χρημάτων που μπορούν να διατεθούν για την ευημερία των πολιτών.

4. Τέλος, λόγω των εποπτικών μηχανισμών της Ένωσης τα πολιτικά λάθη ελαχιστοποιούνται και δεν επιτρέπονται εκτροπές από την κοινή οικονομική πολιτική της Ένωσης. Σε περίπτωση που αυτό συμβεί τότε η Ένωση αναγκάζει το

κράτος μέλος να λάβει τα σωστά μέτρα ώστε να ευθυγραμμιστεί οικονομικά με τα υπόλοιπα κράτη – μέλη της Ένωσης. Αυτό αποτελεί ένα μέτρο προστασίας της οικονομία της χώρας και κατ' επέκταση των πολιτών της.

ΤΑ ΚΟΣΤΗ ΤΗΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Αυτά τα οφέλη που αναπτύχθηκαν παραπάνω μπορούν να αποκομισθούν όταν οι χώρες που θα αποτελέσουν τα μέλη μιας Νομισματικής Ένωσης έχουν παρόμοια οικονομική, τεχνολογική, πολιτική και κοινωνική δύναμη και κουλτούρα, καθώς και παρόμοια δομή και διοίκηση. Αλλιώς, υπάρχουν πολλές στρεβλώσεις και καταλήγουν στο τέλος να ηγεμονεύουν στην Ένωση τα ισχυρά κράτη έναντι των μικρών και αδυνάτων κρατών και να καρπώνονται οι πρώτοι τα κέρδη τους από τα ελλείμματα των δευτέρων.

1. Αρχικά, όταν ένα κράτος εισέρχεται σε μια Ένωση κοινής οικονομικής και Νομισματικής πολιτικής χάνει ένα μέρος Εθνικής Κυριαρχίας, όχι βέβαια εδαφικής, αλλά οικονομικής, αφού οικειοθελώς την παραχωρεί στα συλλογικά όργανα λήψεων αποφάσεων της Ένωσης. Εκτός από την δημοσιονομική πολιτική που ασκείται από την κυβέρνηση της εκάστοτε χώρας η υπόλοιπη οικονομική πολιτική της χώρας είναι κοινή με αυτή της Ένωσης με διάφορες άλλες συνέπειες που θα αναφερθούν παρακάτω.

2. Εκτός από την αύξηση του εμπορίου μπορεί να υπάρξει και εκτροπή του εμπορίου με αποτέλεσμα ένα προϊόν ή υπηρεσία που μπορεί να το προμηθευτεί ένα κράτος μέλος από μια τρίτη χώρα να είναι φθηνότερο, να απαιτείται να το προμηθευτεί από ένα κράτος μέλος της Ένωσης με μεγαλύτερο κόστος. Αυτό αποτελεί εκτροπή του εμπορίου και αποστέρει χρήματα για δημόσιες δαπάνες στο κράτος μέλος.

3. Όταν υπάρχει κοινή οικονομική πολιτική δεν μπορεί ένα κράτος μέλος να βάζει φραγμού, περιορισμούς ή προσκόμματα με διάφορες πολιτικές, όπως με γραφειοκρατία και υψηλούς δασμούς, για να μειώσει τις εισαγωγές του. Έτσι αυξάνονται οι εισαγωγές του έναντι των εξαγωγών και δημιουργείται

πρόβλημα στο αντίστοιχο ισοζύγιο, με αποτέλεσμα για να καλυφθεί αυτό το έλλειμμα να δανείζεται περισσότερο και οπότε να αυξάνει το χρέος του με απώτερο αποτέλεσμα μέχρι να έχει και οικονομική κρίση χρέους.

4. Στην συνέχεια του παραπάνω σημείου όταν μια χώρα τα προϊόντα που εισάγει είναι φτηνότερα από αυτά που παράγει η εγχώρια παραγωγή τότε σιγά-σιγά η εγχώρια παραγωγή ελαττώνεται, σβήνει μέχρι που στο τέλος δεν υφίσταται. Έτσι παύει να υπάρχουν κάποιοι παραγωγικοί παράγοντες στην χώρα και την κάνουν ευάλωτη και εξαρτημένη από άλλους στην προμήθεια συγκεκριμένων προϊόντων. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι ο αγροτικός και κυρίως ο κτηνοτροφικός τομέας της Ελλάδας που έχει ελαττωθεί τόσο που ειδικά η κτηνοτροφία στην χώρα είναι αμελητέα και δεν μπορεί να καλύψει τις ανάγκες της πλέον.

5. Παρόμοιο αποτέλεσμα με το προηγούμενο παρατηρείται με την είσοδο των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ) σε ένα κράτος – μέλος. Συνήθως, αυτές οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ) είναι πολυεθνικές εταιρίες, όπου έχουν εταιρίες σε όλο τον κόσμο και έχουν τη δυνατότητα να κατεβάζουν το κόστος των προϊόντων τους στο ελάχιστο δυνατό (αφού παίρνουν πολύ φτηνά τις πρώτες ύλες, έχουν τεχνολογία αιχμής και παράγουν τα προϊόντα τους με φτηνά εργατικά χέρια (οικονομία κλίμακας)), άρα και τις τιμές πώλησης τους. Τις τιμές αυτές δεν μπορούν να τις ανταγωνιστούν οι εγχώριες εταιρίες και κυρίως οι μικρομεσαίες που αποτελούν και την ραχοκοκαλιά της οικονομίας ειδικά σε ένα μικρό κράτος και έτσι αναγκάζονται να κλείσουν στερώντας από την χώρα σημαντικούς παραγωγικούς παράγοντες και έσοδα.

6. Ένα άλλο θα έλεγε κανείς, αν και εν μέρει πλεονέκτημα, είναι όμως μειονέκτημα ο νεοφερμένος τρόπος ζωής με την είσοδο των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων και των πολυεθνικών με τη αθρόα διαφήμιση των νέων προϊόντων, που πολλά από αυτά αν και διευκολύνουν την ζωή μας δεν είναι τόσο απαραίτητα μα τα έχουν κάνει απαραίτητα για τους πολίτες ανεβάζοντας σημαντικά το βιοτικό επίπεδο τους. Έτσι αυξάνεται η κατανάλωση, μειώνεται η αποταμίευση, αυξάνονται τα ιδιωτικά χρέη από απερίσκεπτους χειρισμούς τραπεζών (που

δίνουν δάνεια στο οποιονδήποτε δίχως έλεγχο) και των ιδιωτών (που παίρνουν απερίσκεπτα δάνεια χωρίς να έχουν να πληρώσουν) και αυτό κάποια στιγμή συνεπάγεται κατάρρευση του τραπεζικού συστήματος της χώρας. Οπότε, έρχεται το κράτος να το διασώσει, αυξάνοντας το εξωτερικό του χρέος και «τα σπασμένα» τα σπασμένα τα πληρώνουν με φόρους και οι ευυπόληπτοι πολίτες. Αυτό το σενάριο δεν είναι επιστημονικής φαντασίας αλλά πραγματικότητα με χώρα την Ελλάδα.

7. Τέλος, δύο ακόμα μειονεκτήματα. Ένα είναι ότι ερχόμενες οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις και οι πολυεθνικές εταιρίες σε μια χώρα με πλουτοπαραγωγικές πηγές δεν υπολογίζεται η καταστροφή του περιβάλλοντος (αν και η Ευρωζώνη το τηρεί), καθόσον το κέρδος είναι που προέχει και έτσι υποβαθμίζοντας το περιβάλλον υποβαθμίζεται και η ποιότητα ζωής των πολιτών της χώρας. Το άλλο είναι ότι μαζί με την έλευση των πολυεθνικών εταιριών και την απώλεια της εθνικής κυριαρχίας αλλάζει ο τρόπος ζωής των πολιτών και χάνεται η πολιτιστική ταυτότητα του έθνους κράτους από τον νεοφερμένο τρόπο ζωής.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Όλα τα κράτη επιθυμούν την είσοδό τους σε μια χρηματοοικονομική ολοκλήρωση, όμως αυτό τους το εγχείρημα κρύβει οφέλη και κόστη. Τα οφέλη είναι όντως σημαντικά οικονομικά και κοινωνικά αλλά αν δεν υποστηρίζονται από ορισμένες προϋποθέσεις τα ίδια τα οφέλη μετατρέπονται σε κόστη τα οποία με την σειρά τους συνεπάγονται και άλλα κόστη. Μια από τις σημαντικότερες προϋποθέσεις είναι ότι τα κράτη που πρόκειται να συμμετέχουν στην χρηματοοικονομική ολοκλήρωση θα πρέπει να είναι περίπου ομοειδή, δηλαδή να είναι περίπου της ίδιας οικονομικής, τεχνολογικής, πολιτικής ισχύς και να έχουν παρόμοιες δομές και κουλτούρα διοίκησης. Διαφορετικά τα ισχυρά θα ηγεμονεύουν τα αδύναμα και τα πρώτα θα καρπωθούν τα οφέλη και τα τελευταία θα υποστούν τα κόστη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΕΕ – ΟΝΕ ΚΑΙ ΚΡΙΣΗ

ΓΕΝΙΚΑ – ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση ξεκινά την ιστορία της μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Αρχικά υπάρχει η ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) (Δυτική Γερμανία, το Βέλγιο, τη Γαλλία, την Ιταλία, το Λουξεμβούργο και τις Κάτω Χώρες) με τη Συνθήκη των Παρισίων (υπογραφή 18/4/1951), ενώ στις 23 Ιουλίου 1952 θεωρείται η απαρχή της δημιουργίας της. Την 1η Ιανουαρίου 1958 με τις Συνθήκες της Ρώμης (υπογραφή 25/3/1957) δημιουργήθηκαν δύο νέες Κοινότητες: η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ), που καθιέρωσε για πρώτη φορά πλήρη τελωνειακή ένωση, και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (ΕΥΡΑΤΟΜ) για συνεργασία σε θέματα χρήσης πυρηνικής ενέργειας. Στην συνέχεια την 1η Ιουλίου 1967 με τη Συνθήκη Συγχώνευσης (υπογραφή, 8/4/1965) οι τρεις Κοινότητες απέκτησαν μία ενιαία, ολοκληρωμένη θεσμική δομή, συγχωνεύοντας τα Συμβούλια Υπουργών, τις Επιτροπές και την Ανωτάτη Αρχή, σε ένα ενιαίο Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και μία ενιαία Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων αντίστοιχα. Παρόλα αυτά παρέμειναν νομικά ανεξάρτητες, αν και στο εξής έγιναν γνωστές στο σύνολό τους ως Ευρωπαϊκές Κοινότητες. Τη δεκαετία του '80 εντάχθηκε και η Ελλάδα στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες (1/1/1981). Ο απόγονός τους είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση, που ιδρύθηκε επίσημα την 1η Νοεμβρίου 1993 με την εφαρμογή της Συνθήκης του Μάαστριχτ. Το 1999 το ενιαίο νόμισμα της Ένωσης, το ευρώ, αντικατέστησε για πρώτη φορά τα εθνικά νομίσματα, σε λογιστική μορφή, σε έντεκα κράτη μέλη, τη λεγόμενη Ευρωζώνη. Το 2001 προσχώρησε σε αυτήν και η Ελλάδα, ενώ το 2002 το ενιαίο ευρωπαϊκό νόμισμα κυκλοφόρησε και σε φυσική μορφή σε ολόκληρη την Ευρωζώνη. Σήμερα η ευρωπαϊκή ένωση αριθμεί 28 κράτη – μέλη, όμως στις 23 Ιουνίου 2016, το Ηνωμένο Βασίλειο ψήφισε την αποχώρησή του από την Ευρωπαϊκή Ένωση μετά από δημοψήφισμα

(51,9% υπέρ, 48,1% κατά). Βέβαια, η διαδικασία αποχώρησης θα χρειαστεί χρόνια για να ολοκληρωθεί πλήρως.

Το καλοκαίρι του 2007, ξεσπάει ουσιαστικά η κρίση, προκαλώντας τριγμούς σε όλα τα χρηματιστήρια του κόσμου. Οι κεντρικές τράπεζες με συνεχείς «ενέσεις» ρευστότητας προσπαθούν να «σώσουν» το παγκόσμιο χρηματοοικονομικό σύστημα. Οι παρεμβάσεις και συνολικά τα σχέδια «διάσωσης» και πιστωτικής διευκόλυνσης από την αμερικανική κυβέρνηση και τη FED ανεβάζουν το συνολικό κόστος περίπου στο 1 τρισ. δολάρια, ενώ σε «ενέσεις» εκατοντάδων δισ. ευρώ προέβησαν τόσο η ΕΚΤ όσο και άλλες κεντρικές τράπεζες σε όλο τον κόσμο. Η έλλειψη ρευστότητας οδηγεί σε άνοδο των επιτοκίων δανεισμού των τραπεζών οι οποίες μετακυλύουν το κόστος στους δανειολήπτες (1 δισ. ευρώ είναι η επιβάρυνση σύμφωνα με εκτιμήσεις τραπεζικών παραγόντων).

Το 2008 υπήρξε έτος έντονης αναταραχής στο διεθνές χρηματοοικονομικό περιβάλλον, με επιπτώσεις και στην πραγματική διεθνή οικονομία. Η διεθνής οικονομική επιβράδυνση διαφάνηκε κυρίως από το δεύτερο ήμισυ του έτους και αντικατοπτρίστηκε σε φθίνουσα καταναλωτική εμπιστοσύνη, σε μειωμένες εξαγωγές και περιορισμένες επενδυτικές δαπάνες διεθνώς. Οι μεγαλύτερες κεντρικές τράπεζες, προχώρησαν σε μειώσεις των βασικών τους επιτοκίων. Το 2008 η ΕΚΤ προέβη σε αύξηση κατά 25 μ.β. τον Ιούλιο και ακολούθως σε συνολική μείωση 175 μ.β. στα βασικά της επιτόκια. Η Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ προέβη σε συνολική μείωση 400 μ.β., ενώ η Τράπεζα της Αγγλίας σε μείωση 350 μ.β. καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, η Εθνική Τράπεζα της Ελβετίας, η Τράπεζα του Καναδά και η Τράπεζα της Σουηδίας προέβησαν τον Οκτώβριο 2008 σε μια πρωτοφανή για τα ιστορικά δεδομένα συντονισμένη μείωση 50 μ.β. σε συνεργασία με τις προαναφερθείσες νομισματικές αρχές. Η κρίση είχε ως επακόλουθο τη μεγάλη πτώση στις διεθνείς χρηματιστηριακές αξίες, εν μέσω έντονων ημερήσιων διακυμάνσεων κατά τη διάρκεια του 2008.

Οι προβλέψεις διεθνών οργανισμών και αναλυτών τον Ιανουάριο 2009 για το 2009 συγκλίνουν προς συρρίκνωση του ΑΕΠ κατά 1,8% στη ζώνη του ευρώ,

1,5% στις ΗΠΑ, 2,4% στο Ηνωμένο Βασίλειο και 2,1% στην Ιαπωνία. Όσο αφορά τον πληθωρισμό, οι προβλέψεις για το 2009 κυμαίνονται γύρω στο 1,1% για τη ζώνη του ευρώ, 0,2% για τις ΗΠΑ, 0,6% για το Ηνωμένο Βασίλειο και αποπληθωρισμό της τάξης του 0,8% στην Ιαπωνία. Οι κίνδυνοι για τη χρηματοοικονομική σταθερότητα που πηγάζουν από τις συνθήκες στον τομέα των νοικοκυριών, παρά το γεγονός ότι κρίνονται ως ελεγχόμενοι, έχουν αυξηθεί τους τελευταίους μήνες. Παρά τη μείωση του ετήσιου ρυθμού αύξησης των τραπεζικών δανείων προς τα νοικοκυριά κατά τους πρώτους μήνες του 2009, τα υψηλά επίπεδα των επιτοκίων των δανείων στην Κύπρο, σε σύγκριση με άλλες χώρες της ζώνης του ευρώ, ενδέχεται να επηρεάσουν αρνητικά την ικανότητα των νοικοκυριών να εξυπηρετούν τα δάνειά τους. Κατά τους πρώτους τρεις μήνες του 2009, η επιβράδυνση της δραστηριότητας στον εγχώριο τομέα των ακίνητων που είχε ήδη καταγραφεί κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2008, φαίνεται να έχει επιταχυνθεί.

Η Ελλάδα που εισήλθε στην Ευρωζώνη χωρίς να πληρεί τα κριτήρια εισαγωγής (με την «δημιουργική λογιστική» της Goldman Sachs), αφού είχε έλλειμμα πάνω από το 3%, υψηλό πληθωρισμό και χρέος και δεν είχε εκτελέσει τις μεταρρυθμίσεις και διαρθρωτικές αλλαγές που απαιτούνταν, έχει πρόβλημα κρίσης χρέους και μειώνεται σημαντικά η πιστοληπτική της αξία από τους τρεις διεθνείς οίκους αξιολόγησης (που σημαίνει ότι δεν δύναται να δανειστεί). Η Ελλάδα προσφεύγει στον μηχανισμό στήριξης που συγκροτούν από κοινού το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Έπειτα, ξεκινά η ψήφιση των γνωστών Μνημονίων και το αποτέλεσμα τους είναι οι δραματική μείωση των μισθών και συντάξεων, η αύξηση της φορολογίας και το «κούρεμα» αποθεματικών των συνταξιοδοτικών-νοσηλευτικών ταμείων, των νοσοκομείων και των πανεπιστημίων.

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΖΩΝΗ⁴³

Την 1/1/2001 η Ελλάδα εισήλθε στην Ευρωζώνη. Η συμμετοχή της χώρας στην ΟΝΕ είχε την υποστήριξη και την αποδοχή σχεδόν από όλους τους πολιτικούς χώρους, αλλά και την ελληνική κοινωνία. Με την ένταξη αυτή η χώρα αποσκοπούσε οικονομικά και πολιτικά να αναβαθμιστεί και να αναπτυχθεί. Αρχικά το όλο εγχείρημα της πορείας της Ελλάδος στην ΟΝΕ, παρά τις αποκλίσεις της χώρας από τις υποχρεώσεις της, φαινόταν διαχειρίσιμη. Η σφοδρότητα όμως της οικονομικής κρίσης του 2009 που κορυφώθηκε το 2010 φανέρωσε τις αδυναμίες του ελληνικού οικονομικού και πολιτικού κόσμου.

Μετά από τόσα χρόνια συμμετοχής της Ελλάδος στην Ευρωζώνη είναι εφικτός ένας απολογισμός των βασικών επιτεύξεων και των αποτυχιών. Για τα προσδοκώμενα οφέλη υπήρξε πριν την ένταξη ταύτιση εκτιμήσεων. Η μείωση του κόστους των συναλλαγών και η εξάλειψη των συναλλαγματικών αβεβαιοτήτων θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε αύξηση του εμπορίου και της παραγωγής. Η μεταβίβαση της νομισματικής και πολιτικής ευθύνης στους νέους κοινούς θεσμούς θα απελευθέρωνε την ελληνική νομισματική πολιτική από εσωτερικές πολιτικές πιέσεις εξασφαλίζοντας έτσι σταθερότητα των τιμών. Η νομισματική σταθερότητα θα ενίσχυε την τάση για επενδύσεις. Παράλληλα, ομοίως θα λειτουργούσε και η πτώση και σταθεροποίηση σε χαμηλά επίπεδα των επιτοκίων, τα οποία κατά την περίοδο προ της εντάξεως εμπεριείχαν ένα σχετικά υψηλό ποσοστό κινδύνου. Η εξωτερική ρευστότητα της ελληνικής οικονομίας θα διασφαλιζονταν σε μεγάλο βαθμό, λόγω της υιοθέτησης του Ευρώ, ενός διεθνούς νομίσματος. Ακόμη, η κοινή νομισματική πολιτική και η απώλεια σημαντικού βαθμού αυτονομίας στη δημοσιονομική και εισοδηματική πολιτική θα ανάγκαζαν τη χώρα, μετά την ένταξη, να προβεί, στις αναγκαίες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, ώστε να έχει και η ελληνική οικονομία σύγχρονους ευρωπαϊκούς μηχανισμούς. Αναμένονταν και πολιτικά οφέλη από το Ευρώ, αν η ΟΝΕ επιδρούσε θετικά στη ευρωπαϊκή πολιτική ενοποίηση.

---

⁴³ (Κότιος Α. 2011)

Παρά τα θετικά αποτελέσματα που θα είχε η συμμετοχή της Ελλάδας στην ΟΝΕ πολλοί ήταν αυτοί που ανέφεραν πως η συμμετοχή της χώρας μας στο Ευρώ ήταν μεγάλη πρόκληση και με σοβαρούς κινδύνους. Οι κίνδυνοι αυτοί αφορούσαν στην κατάσταση της ελληνικής οικονομίας τη στιγμή της ένταξης και πως αυτή θα ανταποκρινόταν στις απαιτήσεις του νέου έντονα ανταγωνιστικού περιβάλλοντος. Τα μειονεκτήματα αυτά σε εθνικό επίπεδο δε θα μπορούσαν πλέον να αντιμετωπίζονται μέσω συναλλαγματικών ή νομισματικών προσαρμογών. Με μειωμένη κινητικότητα αρκετών παραγωγικών συντελεστών και με περιορισμών στη δημοσιονομική πολιτική, η εισοδηματική και η διαρθρωτική πολιτική θα έπρεπε να φέρουν το βάρος της προσαρμογής. Παραδείγματος χάρη, σε περίπτωση μιας εθνικής μακροοικονομικής διαταραχής τα κράτη - μέλη της ΟΝΕ δεν θα διέθεταν πλέον επαρκές οικονομικό και πολιτικό οπλοστάσιο. Οπότε, σε περίπτωση εθνικών διαταραχών το βάρος θα έπρεπε να φέρει η εισοδηματική και η διαρθρωτική πολιτική. Η ΟΝΕ δεν διέθετε κανέναν μηχανισμό εκ των υστέρων καταστολής μια εθνικής ή συλλογικής διαταραχής. Δημοσιονομικές διαταραχές, όπως η υπερχρέωση μιας χώρας, θεωρούνταν απίθανες λόγω της προληπτικής εφαρμογής κανόνων δημοσιονομικής πειθαρχίας.

Η χώρα ωφελήθηκε από τα πλεονεκτήματα ενός ενιαίου νομισματικού χώρου όπως η ανυπαρξία των συναλλαγματικών κινδύνων και αβεβαιοτήτων και η έλλειψη του κόστους μετατροπής νομισμάτων στις συναλλαγές της με τις άλλες χώρες της ευρωζώνης. Επίσης, βελτιώθηκε η ρευστότητά της για εξωτερικές συναλλαγές, αφού το εμπόριό της εντός της Ευρωζώνης το εκτελούσε σε Ευρώ, ενώ παράλληλα με τις τρίτες χώρες ως επί το πλείστον πλήρωνε σε Ευρώ, ομοίως. Θετικό αποτέλεσμα αυτού ήταν η άρση της συναλλαγματικής. Ομοίως, διευκόλυνε και τις εισαγωγές, είτε από την έλλειψη στενότητας συναλλάγματος είτε λόγω της πραγματικής ανατίμησης του Ευρώ έναντι του δολαρίου. Η απελευθέρωση της διακίνησης κεφαλαίων και η σταθερή νομισματική ένωση επέτρεψε τουλάχιστον μέχρι το 2007 την συνεχή εισροή κεφαλαίων και την μείωση των επιτοκίων δανεισμού της χώρας. Όμως, οι εισροές κεφαλαίων στη χώρα είχαν τη μορφή δανεισμού του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα και αυτό επιβάρυνε ιδιαίτερα το ισοζύγιο εισοδημάτων λόγω των υψηλών πληρωμών για τόκους και η ανυπαρξία σοβαρών διαρθρωτικών μέτρων της χώρα δεν

προσέλκυθηκαν ξένες επενδύσεις. Η νομισματική σταθερότητα της χώρας ήταν σε χαμηλά επίπεδα, αλλά ο πληθωρισμός ήταν σταθερά περίπου 50% υψηλότερος από τον μέσο όρο της Ευρωζώνης και γι αυτό υπήρξε αύξηση των τιμών κατά 32,8% την περίοδο 1999-2007 και ανατίμηση του ευρώ έναντι των άλλων εταίρων της. Άρα, η νομισματική σταθερότητα καλυτέρευσε, όχι όμως σε σχέση με τις άλλες χώρες της ΟΝΕ και με σοβαρές συνέπειες στην ανταγωνιστικότητα τιμών και το εξωτερικό εμπόριο. Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) εκτιμά την απώλεια της ελληνικής ανταγωνιστικότητας την τελευταία 10ετία σε 25%. Παράλληλα, οι χοντρικές τιμές των διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών της χώρας σύγκλιναν με τις τιμές των άλλων χωρών της ΟΝΕ, με συνέπεια οι τιμές της χώρας να προσεγγίζει αυτές των πλέον αναπτυσσόμενων χωρών. Ενώ, η σύγκλιση των εισοδημάτων υπήρξε βραδύτερη.

Στη δημοσιονομική πειθαρχία η χώρα απέτυχε από την αρχή ακόμα. Μετά την ένταξη τα δημοσιονομικά ελλείμματα της χώρας ήταν πάνω από το επιτρεπόμενο όριο του 3% του ΑΕΠ, οπότε το χρέος αυξάνεται συνεχώς. Η χώρα τέθηκε σε επιτήρηση τα έτη 2006-2007, αλλά εξήλθε από αυτή με νέα δημοσιονομική σπατάλη, ειδικά τα έτη 2008 και 2009. Με τόσο μεγάλο χρέος και αυτό να αυξάνεται συνεχώς η χρεοκοπία της χώρας ήταν σχεδόν σίγουρη. Η συμμετοχή της χώρας στην ΟΝΕ δεν οδήγησε έφερε τη δημοσιονομική σταθερότητα, αλλά το χειρότερο αποτέλεσμα.

Κάποιες από τις αναμενόμενες ενέργειες της χώρας με τη συμμετοχή της στην ΟΝΕ ήταν η εκτέλεση διαρθρωτικής προσαρμογής και θεσμικού εκσυγχρονισμού της. Η Ελλάδα εντός της ΟΝΕ θα αναγκαζόταν να κάνει σημαντικές διαρθρωτικές και θεσμικές προσαρμογές, αφού ήταν ζητούμενο για τις χώρες της Ευρωζώνης και για να επιβιώσει στο νέο ανταγωνιστικό περιβάλλον. Χωρίς αυτές τις ενέργειες θα ήταν σίγουρη μια θεραπεία σοκ ή ακόμα και η έξοδος από την ΟΝΕ. Οι εξελίξεις, επιβεβαίωσαν την πρόβλεψή αυτή και την αδυναμία ενός κράτους της ΟΝΕ να αντιμετωπίσει με τις δικές της δυνάμεις μια εθνική διαταραχή. Χωρίς την εθνική νομισματική πολιτική και με τη δημοσιονομική να μην έχει περιθώρια αντίδρασης, η Ελλάδα έμεινε άοπλη έναντι των αγορών. Βέβαια παραδόξως, αν και η χώρα δεν προχώρησε στις αναγκαίες

προσαρμογές, είχε υψηλούς ρυθμούς ετήσιας αύξησης του ΑΕΠ της και είχε συγκλίνει σε πραγματικούς όρους σε σύγκριση με το μέσο όρο της ευρωζώνης. Οι παράγοντες γι αυτό ήταν συγκυριακοί ή βραχύβιοι. Πιο συγκεκριμένα, σε αυτό συνέβαλαν η αύξηση της ρευστότητας της ελληνικής οικονομίας λόγω του εύκολου και φθηνού δανεισμού, τα υψηλά ελλείμματα του ελληνικού κράτους που ενίσχυσαν την εσωτερική δημόσια και ιδιωτική κατανάλωση, η αύξηση της παραγωγικότητας σε ορισμένους κλάδους της ελληνικής οικονομίας, η απελευθέρωση ορισμένων αγορών, η αξιοποίηση της αγοράς των βαλκανικών χωρών για εξαγωγές και επενδύσεις, οι εισροές από τα Κοινοτικά διαρθρωτικά ταμεία, οι Ολυμπιακές υποδομές κ.α.

Από τα προαναφερθέντα στοιχεία καταδεικνύεται ότι, συνολικά, τα αρνητικά αποτελέσματα της συμμετοχής της Ελλάδος στην ΟΝΕ υπερισχύουν των θετικών. Το επόμενο βήμα είναι να αναζητηθούν οι αιτίες για την δημιουργία αυτής της αρνητικής εξέλιξης.

ΑΙΤΙΕΣ ΑΝΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΖΩΝΗ⁴⁴

Η Πολιτική Υπερτερούσε του Οικονομικού Ρεαλισμού

Η εκάστοτε κυβέρνηση της Ελλάδας έθετε για την είσοδο της χώρας στην ΟΝΕ κυρίως ως πολιτικό στόχο, δηλαδή να εκλαμβάνεται η χώρα ως κράτος της «εκπολιτισμένης» δύσης και όχι της «απολίτιστης» ανατολής. Άρα, η Ελλάδα έπρεπε να μπει στην Ευρωζώνη πάση θυσία και ας μην ήταν έτοιμη γι αυτό και έπειτα οι πολιτικοί δεν ήταν διαθετημένοι να πληρώσουν το κόστος της διαρθρωτικής αλλαγής και των μεταρρυθμίσεων, γιατί αυτό είχε και πολιτικό κόστος. Οπότε, υπήρχε υπερτονισμός των πλεονεκτημάτων και όχι των κινδύνων της ένταξης στην ΟΝΕ. Ως πολιτικό εγχείρημα ξεκίνησε η ΟΝΕ και στην Ευρώπη με την κεντρική πρόταση να προέρχεται κυρίως από Γαλλία και Ιταλία, που ήθελαν να απεξαρτητοποιηθούν οικονομικά από την πολιτική της Bundesbank και

---

⁴⁴ (Κότιος Α. 2011)

να εντάξουν τη Γερμανίας στις ευρωπαϊκές δομές, μετά τη συνένωσή της. Βέβαια δεν λήφθηκε υπόψη το γεγονός ότι ο «υπό κατασκευή» νομισματικός χώρος δεν ήταν ίδιος με το υπόδειγμα του βέλτιστου νομισματικού χώρου κυρίως, γιατί θα περιείχε χώρες με διαφορετικές διαρθρώσεις και ανταγωνιστικές δυνατότητες. Από την πλευρά της η Γερμανία δέχτηκε τη συμμετοχή της στην ΟΝΕ, υπό τον όρο ότι η νομισματική ένωση θα υιοθετούσε το μονεταριστικό υπόδειγμα της Bundesbank. Άρα, δημιουργήθηκε ένα πολιτικό οικοδόμημα, στη βάση της γερμανικής «κουλτούρας νομισματικής σταθερότητας». Ήταν σίγουρο λοιπόν ότι οι χώρες του Κοινοτικού νότου, με διαφορετική κουλτούρα, θα αντιμετώπιζαν οικονομικό πρόβλημα, στο οποίο ή θα προσαρμόζονταν, ή θα βίωναν μια διαταραχή. Ο οικονομικός ρεαλισμός απαιτούσε μια χρονική μετάθεση της ένταξης στην ΟΝΕ χωρών με αδύνατες οικονομικές διαρθρώσεις, αρτηριοσκληρωτικά οικονομικά και κοινωνικά συστήματα, υποχωρητικές έναντι των αιτημάτων των οργανωμένων ομάδων συμφερόντων και πληθωριστική κουλτούρα. Η διαφορά του πολιτικού «θέλω» και του οικονομικού «δεν μπορώ» δείχνει πόσο άκριτα και εσπευσμένα έγινε η ένταξη της χώρας μας στην ΟΝΕ και την μετέπειτα απραξία της.

Ανύπαρκτη Πολιτική Προσαρμογή

Η πολιτική προσαρμογή της χώρας ξεκίνησε με μεγάλη καθυστέρηση, μετά το 1997 και δεν ήταν δυνατόν να υλοποιηθούν οι αναγκαίες διαρθρωτικές αλλαγές και η βελτίωση των όρων ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας. Συνεπώς, η χώρα εστίασε στην επίτευξη των επιφανειακών οικονομικών κριτηρίων σύγκλισης της Συνθήκης και όχι τις ουσιαστικές προϋποθέσεις συμμετοχής σε μια νομισματική ένωση μεταξύ άνισα αναπτυγμένων κρατών. Οι προϋποθέσεις δεν περιορίζονται μόνο στην επίτευξη των κριτηρίων ονομαστικής σύγκλισης, αλλά και σε άλλες προσαρμογές που θα βελτίωναν τη λειτουργία του οικονομικού συστήματος και τις συνθήκες παραγωγής και ανταγωνισμού και θα εκσυγχρόνιζαν τη δημόσια διοίκηση. Η οικονομική πολιτική για την προσαρμογή της χώρας ήταν ανεπαρκής και αντιφατική. Ανεπαρκής, γιατί εφαρμόστηκαν μόνο τα μέτρα της σκληρής δραχμής, των υψηλών επιτοκίων και της αύξησης ορισμένων φόρων, ενώ δεν λήφθηκαν άλλα μέτρα όπως η περιστολή και αποδοτικότερη διαχείριση των

δαπανών του ευρύτερου δημόσιου τομέα. Αντιφατική, γιατί η περιοριστική νομισματική και συναλλαγματική πολιτική υποσκάπτονταν από επεκτατικές τάσεις της δημοσιονομικής και εισοδηματικής πολιτικής. Η πολιτική των υψηλών επιτοκίων έβλαψαν τη δημοσιονομική προσαρμογή και η πολιτική της υπερτίμησης της δραχμής και της αύξησης της φορολογίας επιδρούσε αρνητικά στην παραγωγική ικανότητα της χώρας.

Έτσι, η χώρα εισήλθε στην ΟΝΕ στηριζόμενη σε μια πολιτική περιορισμένης προσαρμογής, με έμφαση σε λίγους ονομαστικούς μακροοικονομικούς δείκτες, χρησιμοποιώντας τη δημιουργικής λογιστική, με υπερτιμημένη τη δραχμή και, συνεπώς, με ανταγωνιστικό μειονέκτημα, με σαθρές διαρθρώσεις, με κοινωνικές αγκυλώσεις και, προ πάντων, με ένα ιδιότυπο πολιτικό σύστημα που χαρακτηρίζονταν παραδοσιακά από πελατειακή προσήλωση, δηλαδή χωρίς να εκπληρώνει τις προϋποθέσεις μιας συμπόρευσης με ανταγωνιστικότερες οικονομίες.

Η μη Τήρηση των Κανόνων της Ευρωζώνης

Ας εξετάσουμε την πορεία της χώρας μετά την ένταξή της. Η ένταξη σε ένα νέο, οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον, με νέους κανόνες λειτουργίας, συνεπάγεται την τήρηση αυτών των κανόνων και τη προσπάθεια προσαρμογής. Το «μετά» ήταν κρισιμότερο του «πριν». Μια νομισματική ένωση στηρίζεται σε μια σειρά κανόνων. Τα βασικά χαρακτηριστικά και οι κανόνες του νέου περιβάλλοντος ήταν:

1. Υπερεθνικοποίηση της νομισματικής πολιτικής, δηλαδή οι νομισματικές και πολιτικές αποφάσεις λαμβάνονται συλλογικά από τους ευρωπαϊκούς θεσμούς για όλη την Ευρωζώνη, για τη διασφάλιση της σταθερότητας των τιμών.

2. Η αποκέντρωση της δημοσιονομικής και εισοδηματικής πολιτικής, που σημαίνει ότι είναι στην αρμοδιότητα των κρατών μελών με κάποιους θεσμικούς περιορισμούς. Δηλαδή χώρες στο Ευρώ με έλλειμμα κοντά

στο 3% και χρέος πάνω από το 60% υφίστανται περιορισμό της πραγματικής δημοσιονομικής ευελιξίας τους.

3. Η ανάπτυξη του ενδοκοινοτικού εμπορικού ανταγωνισμού και η εξάλειψη της δυνατότητας επηρεασμού του μέσω αλλαγών στις πραγματικές συναλλαγματικές ισοτιμίες ή στην προσφορά χρήματος.

4. Η ανάπτυξη της παραγωγικότητας και των τιμών σε μεγέθη ανταγωνισμού.

5. Η αύξηση του ανταγωνισμού των εθνικών φορέων στους τομείς της φορολογίας, της κοινωνικής ασφάλισης, της περιβαλλοντικής προστασίας κ.α. δεδομένου ότι οι φορείς αυτοί έχουν άμεσες ή έμμεσες συνέπειες στην οικονομική απόδοση, στις τιμές και στην κατανομή των επενδύσεων.

6. Η ροπή για επιπλέον συγκέντρωση των οικονομικών δραστηριοτήτων στις αναπτυσσόμενες περιοχές της Ένωσης και η διεύρυνση των αναπτυξιακών ανισοτήτων.

Οπότε, η νομισματική ένωση κατέργησε κατά κάποιον τρόπο τις εθνικές οικονομίες, ενώ παράλληλα δημιουργήθηκε μια ένωση που απέχει πολύ από το υπόδειγμα του «βέλτιστου νομισματικού χώρου». Άρα, δημιουργήθηκε ένα νέο ανταγωνιστικό περιβάλλον, σε ένα νέο πλαίσιο λειτουργίας της οικονομικής πολιτικής, που απαιτεί από τους συμμετέχοντες επίγνωση των δομών του και τήρηση των κανόνων. Αυτό δεν έγινε αντιληπτό από την Ελλάδα. Η χώρα μετά τη μακροοικονομική προσαρμογή στα κριτήρια σύγκλισης, είχε πάλι δημοσιονομική κακοδιαχείριση και εξυπηρέτηση των ομάδων συμφερόντων. Τα δημοσιονομικά ελλείμματα ήταν συνεχώς πάνω από τα όρια του Συμφώνου Σταθερότητας, το δημόσιο χρέος συνεχώς αυξάνεται, μειώθηκε η ελκυστικότητα της χώρας για Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΗΕ) και Η αποταμίευση μειώθηκε δραστικά. Τα φθηνά κεφάλαια που εισήλθαν στη χώρα χρησιμοποιήθηκαν για την ενίσχυση της εσωτερικής ζήτησης και όχι για παραγωγικές επενδύσεις με επιβάρυνση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, ειδικά, του εμπορικού ισοζυγίου.

Άρα, η χώρα δεν προσαρμόσθηκε στους όρους της νομισματικής ένωσης και εκτέλεσε λάθος πολιτικές ή δεν εκτέλεσε εκείνες τις πολιτικές που θα έπρεπε για να συμπορευτεί ομαλά με τις άλλες χώρες της Ευρωζώνης.

Οι Μακροοικονομικές Ανισορροπίες εντός της Ευρωζώνης

Μέχρι σήμερα, στην Ευρωζώνη υπάρχουν σημαντικές μακροοικονομικές ανισορροπίες και αποκλίνουσες ανταγωνιστικότητες. Στις περιφερειακές χώρες και στη χώρα μας σημειώθηκε μεγάλη ανάπτυξη της εσωτερικής ζήτησης, υψηλότερες τιμές, κακή λειτουργία της ανταγωνιστικότητας τιμών και ελλείμματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Η χρηματοπιστωτική κρίση φανέρωσε και το έλλειμμα των εξωτερικών συναλλαγών και της ανταγωνιστικότητας. Υπάρχει συσχετισμός μεταξύ των διπλών ελλειμμάτων και στενή αλληλεπίδραση, διότι μεγάλα δημοσιονομικά ελλείμματα προκαλούν αύξηση της εσωτερικής ζήτησης, αύξηση τιμών και τέλος αύξηση των ελλειμμάτων του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Όσο οι εισροές κεφαλαίων χρηματοδοτούν αυτά τα ελλείμματα ο φαύλος κύκλος συνεχίζεται και έτσι έγινε στην Ελλάδα. Τα δημοσιονομικά ελλείμματα αλληλεπιδρούσαν με τα διευρυνόμενα εξωτερικά ελλείμματα και αυτό δεν οφειλότανε στη οικονομική κρίση, απλά αυτή επέσπευσε και επιδείνωσε το παραπάνω πρόβλημα, καθώς και το πρόβλημα των μακροοικονομικών ανισορροπιών στην ευρωζώνη. Όξυνε τις ανισορροπίες, αλλά δεν τις δημιούργησε. Φάνηκε ότι η ανάπτυξη των πρώτων χρόνων της ΟΝΕ δεν ήταν διατηρήσιμη. Για παράδειγμα η Ελλάδα το 1999 είχε έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών 5%, ενώ το 2008 το αύξησε σε 14,6 % του ΑΕΠ. Η χειροτέρευση του ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών της Ελλάδα δημιούργησε μια μεγάλη αύξηση των καθαρών υποχρεώσεων της χώρας έναντι της αλλοδαπής. Το γεγονός αυτό φανερώνει τη μεγάλη διαφορά της εθνικής αποταμίευσης με τις καθαρές επενδύσεις. Αντίθετα, οι βόρειες χώρες της ΟΝΕ βελτίωσαν την ανταγωνιστικότητα τους με μια πειθαρχημένη δημοσιονομική και εισοδηματική πολιτική και με τη βελτίωση των μη τιμολογιακών ανταγωνιστικών παραγόντων (όπως με καινοτομία, επιχειρηματικότητα, οικονομικό περιβάλλον).

Αρνητικές Συνέπειες της Ατελούς Λειτουργίας της ΟΝΕ

Τα κριτήρια σύγκλισης για ένταξη στην Ευρωζώνη και η εφαρμογή τους συνάθροισαν στην ΟΝΕ ανομοιογενείς χώρες. Αυτό αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι η Ελλάδα εντάχθηκε με το χρέος της να είναι πάνω από το 100% του ΑΕΠ και υποδηλώνει την προχειρότητα με την οποία συστάθηκε η ΟΝΕ. Μια οποιαδήποτε χώρα με αυτό το δημόσιο χρέος, με αποστέρηση της νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής της και με αδύνατες ανταγωνιστικές δομές εντός της ΟΝΕ σίγουρα στο μέλλον θα αντιμετώπιζε μακρόχρονη λιτότητα ή κρίση χρέους. Ακόμη, η Συνθήκη και το Σύμφωνο Σταθερότητας προβλέπουν κανόνες δημοσιονομικής πειθαρχίας για τα κράτη μέλη της ΟΝΕ, που στοχεύουν στον προληπτικό έλεγχο της δημοσιονομικής εξέλιξης κάθε κράτους μέλους για να αποφευχθούν δημοσιονομικές κρίσεις που θα επηρεάσουν αρνητικά τα άλλα κράτη μέλη και θα δημιουργήσουν μια συνολική κρίση της Ευρωζώνης. Προβλέπονται όμως μόνον για τα δημοσιονομικά ελλείμματα και μετά από μια μεγάλη διαδικασία ασήμαντες κυρώσεις, ενώ, για το δημόσιο χρέος δεν προβλέπονται κυρώσεις. Η παραβίαση των ορίων από χώρες όπως η Γερμανία και η Γαλλία και η χαλάρωση του Συμφώνου Σταθερότητας ουσιαστικά απενεργοποίησαν τη δημοσιονομική πειθαρχία, και έτσι χώρες όπως η Ελλάδα «παρανομούσε» και χωρίς κυρώσεις. Επίσης, η απουσία ενός μηχανισμού εξισορρόπησης των ανισορροπιών και ενός μηχανισμού διαχείρισης κρίσεων στην ΟΝΕ αποδεικνύει την ατελή της λειτουργία άλλη μια φορά.

Η έλλειψη νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής συνεπάγεται μεγάλο βάρος της πραγματικής προσαρμογής το φέρουν οι μισθοί και οι τιμές, μεγέθη με αναγκαία ευελιξία, η οποία εξέλιπε στη χώρα μας. Οι ασυμμετρίες στην άσκηση της νομισματικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) δημιούργησαν επιπλέον προβλήματα. Η Ελλάδα, που είχε πληθωρισμό άνω του ορίου του 2%, θα έπρεπε να υπάρξει μια περιοριστική νομισματική πολιτική με επιτόκια υψηλότερα από αυτά που εφήρμοζε η ΕΚΤ. Έτσι, τόσο η νομισματική πολιτική της ΕΚΤ, όσο και τα χαμηλά επιτόκια των αγορών επέτειναν τα δημοσιονομικά και των εξωτερικών συναλλαγών ελλείμματα της Ελλάδας.

Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΖΩΝΗ⁴⁵

Ήταν λογικό να επηρεαστεί Ελλάδα από την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση, αλλά οι αρχικά οι συνέπειες της ήταν συγκριτικά ήπιες για τη χώρα. Όσον αφορά στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα, αυτό δεν αντιμετώπισε ιδιαίτερα προβλήματα εξαιτίας του μικρού βαθμού διασύνδεσής του με τα αντίστοιχα αμερικανικό και βρετανικό και δεν κατείχε σημαντικό ποσοστό «τοξικών» τίτλων. Αλλά και η πραγματική οικονομία, με εξαίρεση τον τουρισμό και τη ναυτιλία, δεν αντιμετώπισε σοβαρά προβλήματα λόγω του μικρού βαθμού ανοίγματος της ελληνικής οικονομίας. Οπότε, το 2008 το ΑΕΠ της χώρας αυξήθηκε κατά 1,3%, ενώ η ύφεση του 2009 με -2,3% ήταν από τις χαμηλότερες στην Ευρωζώνη. Η χρηματοπιστωτική κρίση, αν και δεν προκάλεσε, επέσπευσε και ανέδειξε την κρίση χρέους της ελληνικής οικονομίας. Το 2007, πριν την κρίση, η χώρα είχε δημόσιο χρέος 105% του ΑΕΠ και δημοσιονομικό έλλειμμα -6,4% του ΑΕΠ. Η κατάσταση της οικονομία της χώρας μιας επιδεινώθηκε σημαντικά το 2009, όταν το δημοσιονομικό έλλειμμα ανέβηκε στο -15,4% ως προς το ΑΕΠ και το δημόσιο χρέος στο 126,8%. Αλλά και πάλι, η χώρα συνέχιζε να δανείζεται με ευνοϊκούς όρους. Οι συνεχείς αρνητικές δηλώσεις για την κατάσταση της χώρας, οι παλινωδίες της οικονομικής πολιτικής, οι διαδοχικές υποβαθμίσεις της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας από του οίκους «αξιολόγησης», κ.α. ελαχιστοποίησαν τα περιθώρια δανεισμού και η χρηματοδότηση του ελληνικού δημοσίου έγινε δυσχερής και αυτό το εκμεταλλεύτηκαν οι κερδοσκόποι τίτλων και συναλλάγματος. Τέλος, στις 23 Απριλίου 2010 η χώρα απεύθυνε στο ΔΝΤ και στο Συμβούλιο της ΟΝΕ αίτημα για δημόσια χρηματοδότηση. Στις 2 Μαΐου αποφασίσθηκε η χορήγηση στην Ελλάδα δανείου ύψους 110 δισεκατομμυρίων ευρώ (80 δις από τις 15 χώρες της ΟΝΕ και 30 δις από το ΔΝΤ).

Η ΟΝΕ κλήθηκε για πρώτη φορά να διαχειριστεί μια κρίση. Εξαιτίας της ανυπαρξίας θεσμοθετημένων μηχανισμών διαχείρισης κρίσεων και της απαγόρευσης από τη Συνθήκη ανάληψης των υποχρεώσεων ενός κράτους της ΟΝΕ από άλλα κράτη μέλη, για να μην δημιουργηθεί προηγούμενο, αλλά και

---

⁴⁵ (Κότιος Α. 2011)

εξαιτίας της αντίδρασης των πολιτών τους τα κράτη μέλη καθυστέρησαν να αντιμετωπίσουν το ελληνικό ζήτημα. Η πιθανότητα διάδοση της κρίσης και σε άλλες υπερχρεωμένες χώρες, οι πιθανές συνέπειες μιας πτώχευσης στα εθνικά τραπεζικά συστήματα και ανησυχίες για το κύρος της Ευρωζώνης και της συνολικής ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης ανάγκασαν τις χώρες της ΟΝΕ να βοηθήσουν το χρηματοδοτικό σχήμα για τη σωτηρία της Ελλάδος. Με αφορμή την πιθανότητα κατάρρευσης και άλλων χωρών της Κοινοτικής περιφέρειας η Ευρωζώνη αντέταξε και άλλα μέσα στην αντιμετώπιση κρίσεων, όπως τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Χρηματοπιστωτικής Σταθεροποίησης (European Financial Stabilization Mechanism) και την Ευρωπαϊκή Διευκόλυνση Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (European Financial Stability Facility). Το Δεκέμβριο του 2010 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συμφώνησε ότι η Συνθήκη της Λισαβόνας θα τροποποιηθεί ώστε να θεσπιστεί μόνιμος μηχανισμός από τα κράτη μέλη της ευρωζώνης, που θα διασφαλίζει τη χρηματοοικονομική σταθερότητα του συνόλου της ευρωζώνης στο πλαίσιο του νέου Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας. Ο εν λόγω μηχανισμός θα αντικαταστήσει το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF) και τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Χρηματοπιστωτικής Σταθεροποίησης (EFSM) και θα προβλέπει την εφαρμογή μηχανισμών για την αναδιάρθρωση του χρέους υπερχρεωμένων χωρών με τη βοήθεια Ρητρών Συλλογικής Δράσης (Collective Action Clauses).

Το πρόγραμμα προσαρμογής της Ελλάδας έλαβε την μορφή Μνημονίου, που αναθεωρείται περιοδικά. Είναι ένα απολύτως δεσμευτικό πρόγραμμα πολιτικής, με σαφείς υποχρεώσεις, χρονοδιάγραμμα ενεργειών, διαδικασίες διαβούλευσης και παρακολούθησης κ.α.. Η μη τήρηση των δεσμεύσεων συνεπάγεται την παύση χορήγησης των δόσεων του δανείου.

Το Μνημόνιο προκαλεί, μέχρι και σήμερα, πολιτικές και κοινωνικές αντιδράσεις στη χώρα. Όμως, ο καθένας μας πρέπει να γνωρίζει τα κάτωθι:

1. Δημόσια διεθνής δανειακή παροχή για οικονομικούς, πολιτικούς και ηθικούς σκοπούς δεν υπάρχει χωρίς να εξασφαλιστεί η επιστροφή της και χωρίς δεσμεύσεις από τη λήπτρια χώρα ότι θα αντιμετωπίσει τα αίτια που

προκάλεσαν την υπερχρέωση και θα δημιουργήσει τις προϋποθέσεις επιστροφής του.

2. Αποτελεί δάνειο και όχι μεταφορά εισοδημάτων. Θεωρείται βοήθεια δεδομένου ότι τα επιτόκια είναι σημαντικά χαμηλότερα από αυτά της αγοράς για την Ελλάδα.

3. Η πολιτική που επιφέρει το Μνημόνιο δεν είναι το αίτιο της ελληνικής υπερχρέωσης, αλλά το αποτέλεσμα μακροχρόνιων λαθών και παραλήψεων της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής των εκάστοτε κυβερνήσεων της Ελλάδας. Η πολιτική προσαρμογής ήταν μονόδρομος, ανεξάρτητα του Μνημονίου. Το ζήτημα δεν είναι εάν χρειαζόταν μια δραστική παρέμβαση, αλλά τι είδους παρέμβασης.

4. Η αντίδραση στο Μνημόνιο είναι αντίδραση στο επίπεδο ζωής σύμφωνα με τις παραγωγικές δυνατότητές της χώρας. Με συνολική κατανάλωση στο 90% του ΑΕΠ, με ιδιωτική κατανάλωση το 2009 στο 70% του ΑΕΠ, όταν η αντίστοιχη γερμανική ανήρχετο σε 55% του ΑΕΠ, η εσωτερική ζήτηση υπερέβαινε το ΑΕΠ της χώρας, με παράλληλη πτώση των ιδιωτικών επενδύσεων από το 20% του ΑΕΠ το 2000, στο 11% του ΑΕΠ το 2009, ενώ τα ελλείμματα του ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών ήταν σταθερά πάνω από 10% του ΑΕΠ.

5. Η μεγαλύτερη αντίδραση στην προσαρμογής προέρχεται από τις ευνοημένες ομάδες συμφέροντος, που βλέπουν ότι πραγματοποιείται μια νέα κατανομή του εθνικού εισοδήματος, που πιθανότατα να τους στερήσει την απορρόφηση εισοδημάτων από άλλες κοινωνικές ομάδες και από τις επόμενες γενιές.

6. Το κομματικοκρατούμενο κράτος που οδήγησε τη χώρα στη χρεοκοπία, καλείται να διαχειριστεί την κρίση, με αμφίβολη αποτελεσματικότητα και με άνιση κατανομή του κόστους προσαρμογής.

7. το εφαρμοζόμενο Μνημόνιο περιέχει ποικίλες δεσμεύσεις που αφορούν το σύνολο της κυβερνητικής πολιτικής. Δεν υπήρξε μια από πριν

αξιολόγησή τους για το αν οι προβλεπόμενες παρεμβάσεις είναι μπορούν να αντιμετωπίσουν τα αίτια της ελληνικής κρίσης και πότε.

8. Η δημοσιονομική και μακροοικονομική προσαρμογή οδηγεί σ' ένα φαύλο κύκλο ύφεσης. Η ελληνικής πολιτικής προσαρμογής οφείλει να βγάλει τη χώρα από αυτή τη φαυλότητα και απαιτεί μεγάλη έμφαση στις εξωτερικές παραμέτρους της ανάπτυξης όπως αύξηση εξαγωγών και προσέλκυση ξένων επενδύσεων, αλλά και στις εσωτερικές παραμέτρους όπως δημιουργία ευνοϊκού οικονομικού και πολιτικού περιβάλλοντος, αξιοποίηση όλων των διαθέσιμων πόρων, μείωση των καταναλωτικών δαπανών του δημοσίου υπέρ των επενδύσεων, αξιοποίηση της αδρανούς και καταπατημένης περιουσίας του δημοσίου για απόσβεση χρεών, αλλαγή της ψυχολογίας των αγορών και των πολιτών, καταπολέμηση των στρεβλώσεων των αγορών αγαθών και υπηρεσιών πολλές από τις οποίες λειτουργούν με τη συμμετοχή του κράτους κ.α.

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ⁴⁶

Από την έναρξη της ελληνικής κρίσης και της εφαρμογής του Μνημονίου, υπήρξαν απόψεις για έξοδο της Ελλάδος από την ΟΝΕ. Σε κάποιες ευρωπαϊκές χώρες όπως στην Γερμανία, την Αυστρία και αλλού εκπρόσωποι της πολιτικής αλλά και η δημόσια γνώμη απαιτούσαν την έξοδο της χώρας από την ΟΝΕ. Αρκετοί όμως, πιστεύουν ότι το οικονομικό και πολιτικό κόστος εξόδου υπερέχει έναντι των πλεονεκτημάτων (για όλους). Η άποψη του Γερμανού Υπουργού Οικονομικών Schäuble ήταν ότι η έξοδος της Ελλάδος από την ΟΝΕ δεν θα έβλαπτε μόνον την ίδια, αλλά και τη Γερμανία, λόγω της μεγάλης ανατίμησης του ευρώ και της συνεπαγόμενης μείωσης των γερμανικών εξαγωγών. Αν βγει η Ελλάδα από την Ευρωζώνη κάποιοι εκτιμούν ότι θα υπάρξει σταθεροποίηση της ΟΝΕ, αποφυγή διάδοσης της κρίσης και τιμωρία μιας χώρας που παραβίασε τους κανόνες. Οι πολίτες στις ευρωπαϊκές χώρες θεωρούν ότι καλούνται να πληρώσουν για μια χώρα χωρίς αρχές ορθής διαχείρισης των οικονομικών της. Αρκετοί πάλι, επιστήμονες (οικονομολόγοι) θεωρούν ότι η μόνη βιώσιμη λύση για τη χώρα μας

---

⁴⁶ (Κότιος Α. 2011)

είναι η έξοδος (διαρκής ή προσωρινή) από την ευρωζώνη. Οι περισσότερες από αυτές τις θέσεις και απόψεις είναι άκριτες ή ακόμη και σοβινιστικές, επειδή κανείς δεν μπορεί να διώξει την Ελλάδα από την Ευρωζώνη. Η Ευρωζώνη στηρίζεται σε κανόνες δικαίου και σε συγκεκριμένες διαδικασίες και στη Συνθήκη δεν υπάρχει καμία πρόβλεψη για αποβολή μιας χώρας από την Ευρωζώνη. Τουναντίον, είναι δικαίωμα κάθε χώρας να επανέλθει στο εθνικό της νόμισμα εάν είναι αυτό που πραγματικά επιθυμεί.

Η Ελλάδα βρίσκεται σε δυσχερή θέση και οι εναλλακτικές λύσεις που υπάρχουν είναι λίγες και συγκεκριμένες, όπου η κάθε μία έχει πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Η κάθε επιλογή εμπεριέχει το στοιχείο της αβεβαιότητας, πράγμα που κάνει κερδοσκοπική ακόμη και τη πιο λογική προσέγγιση. Προς το παρών κυρίαρχη άποψη είναι η χώρα να συνεχίσει τον αγώνα προσαρμογής της εντός της Ευρωζώνης, με τη μακροχρόνια δανειακή υποστήριξη των εταίρων μας και του ΔΝΤ. Η έξοδος όμως από την κρίση θα εξαρτηθεί από τις δικές μας προσπάθειες για βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και αύξησης του ΑΕΠ. Ίσως να απαιτηθεί να βοηθήσουν και οι εταίροι μας και το ΔΜΤ (και για δικό τους όφελος, διότι μια «πτώχευση» της Ελλάδας δεν συμφέρει κανένα καθώς το νόμισμα που θα ξεκινήσει δεν μπορεί κανείς να το προβλέψει) με «κούρεμα» του χρέους διότι πλέον αυτό δεν καθίσταται βιώσιμο.

Από την άλλη πλευρά πάλι, μια έξοδος από την ΟΝΕ συνδέεται ομοίως με πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Με την δραχμή η χώρα θα είχε το εργαλείο της εθνικής νομισματικής πολιτικής και τη δυνατότητα χρήσης της μηχανής έκδοσης χρήματος σε περιόδους κρίσης, όπως συμβαίνει με τις ΗΠΑ. Επιπλέον, με ελεύθερα κυμαινόμενη τη δραχμή θα είχε μια σημαντική υποτίμηση θα ενισχύονταν οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών, ενώ ταυτόχρονα θα ασκούσε μια επεκτατική νομισματική πολιτική για την τόνωση της εσωτερικής ζήτησης και των επενδύσεων. Η υποτίμηση δεν επιδρά όμως πάντοτε θετικά στις εξαγωγές, εξαιτίας χαμηλών ελαστικότητων της εξαγωγικής ζήτησης, αύξησης του κόστους εξαιτίας υψηλότερων τιμών των εισαγομένων πρώτων υλών και ενδιάμεσων προϊόντων καθώς και προσαρμογής των μισθών στον πληθωρισμό. Όμως, το εξωτερικό χρέος της χώρας, που είναι σε ευρώ, θα αυξάνονταν δραματικά σε

δραχμές. Η εξυπηρέτησή του θα ήταν ιδιαίτερα δυσχερής, έως και αδύνατη. Το ίδιο ισχύει και για τα ιδιωτικά χρέη και κυρίως των τραπεζών. Όμως, ο πληθωρισμός είναι ο μεγαλύτερος κίνδυνος. Πιθανότατα η χώρα να εισέλθει σ' ένα φαύλο κύκλο υποτίμησης και πληθωρισμού, που θα εξελιχθεί σε υπερπληθωρισμό, με καταστροφικά αποτελέσματα.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Μετά την είσοδο της χώρας στην Ευρωζώνη εκτιμάται ότι το εγχείρημα απέτυχε πλήρως. Μπορεί βέβαια, τα πράγματα θα ήταν χειρότερα εκτός της Ευρωζώνης, όμως αυτό δεν θα το μάθουμε ποτέ. Το σίγουρο είναι ότι η χώρα εισήλθε στην Ευρωζώνη απολύτως απροετοίμαστη και μετά την είσοδο της, όμως, όχι μόνον δεν έκανε τις απαιτούμενες διαρθρωτικές αλλαγές για να πετύχει την προσαρμογή και την αξιοποίηση του νέου περιβάλλοντος, αλλά κινήθηκε ασύμβατα με την οικονομική λογική, αντίθετα στους κανόνες της νομισματικής ένωσης. Απόλυτα λογικά και αναμενόμενα ακολούθησε η ελληνική κρίση, η οποία δεν οφείλεται στην Ευρωζώνη. Σε αυτό που φέρει ευθύνη η ΟΝΕ είναι ότι οι μηχανισμοί προληπτικής εποπτείας που διαθέτει δεν ανταποκρίθηκαν στις απαιτήσεις της χρονικής περιόδου. Ακόμη, έχει ευθύνη στην αδυναμία της να αντιμετωπίσει ασυμμετρικές διαταραχές και στην απουσία αυτόματων μηχανισμών πρώιμης προειδοποίησης και άμεσης παρέμβασης στην κρίση. Η ευθύνη για τις μακροοικονομικές ανισοροπίες εντός της ΟΝΕ ανήκει στην εκάστοτε Ελληνική Κυβέρνηση που ασκούσε την εθνική οικονομική πολιτική, καθώς τόσο οι κίνδυνοι ανταγωνισμού με ισχυρότερες οικονομίες, όσο και οι αναγκαίες πολιτικές προσαρμογής στους νέους κανόνες, τις οποίες το ελληνικό κράτος δεν εκτέλεσε με τις γνωστές συνέπειες, ήταν εκ των προτέρων όλα γνωστά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα συμπεράσματα που εξάγονται από αυτήν την εργασία είναι δυνατόν να βοηθήσουν να κατανοήσει κανείς, ακόμα και ο πιο αδαής την έννοια της παγκοσμιοποίησης ως σύνολο και την έννοια της χρηματοοικονομικής ολοκλήρωσης ως υποσύνολο της προηγούμενης. Να γίνει κατανοητό ότι δεν πρόκειται για ένα είδος χρηματοοικονομικής ολοκλήρωσης αλλά για στάδια – τύποι της. Να αντιληφθεί κάποιος ότι σε μια χρηματοοικονομική ολοκλήρωση δεν υπάρχουν μόνο οφέλη αλλά και κόστη και σε αυτό θα βοηθήσει επιπλέον και η ανάλυση της περίπτωσης της Ελλάδας στην Ευρωζώνη. Αναλυτικά τα εξαγόμενα συμπεράσματα είναι:

1. Η Παγκοσμιοποίηση σήμερα είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός που συντελείται στον κόσμο. Αλλά δεν αποτελεί σημερινό φαινόμενο αλλά συμβαίνει από αρχαιότατων χρόνων. Παραδείγματα γι αυτό είναι ο πολιτισμός των Ελλήνων στην Αρχαία Ελλάδα που διαδόθηκε με τον Μέγα Αλέξανδρο, ο επόμενος Ρωμαϊκός πολιτισμός, ο Βυζαντινός κ.α.. Η Παγκοσμιοποίηση αποτελείται από τρεις παράγοντες που είναι το Διεθνές Εμπόριο, δηλαδή ύπαρξη εμπορίου και διακίνηση προϊόντων σε όλο τον κόσμο, τις Ροές Διεθνών Κεφαλαίων, που αυτές είτε πάνε μαζί με το Διεθνές Εμπόριο για πληρωμές των αγαθών είτε αποτελούν χρηματοπιστωτικές κινήσεις (για παράδειγμα δάνεια) και τη Μετανάστευση, οι οποίες αφορούν μετακινήσεις ανθρώπων για εργασία, διασκέδαση ή εύρεση καλύτερων συνθηκών ζωής. Και οι τρεις αυτοί παράγοντες αναπτύχθηκαν ιδιαίτερα μετά την εκτόξευση της τεχνολογίας και ειδικά των μεταφορών και των τηλεπικοινωνιών αφού ο καθένας μεταφέρεται σε μικρό χρονικό διάστημα σε οποιοδήποτε μέρος του πλανήτη και μιλά άμεσα (και με εικόνα) με οποιονδήποτε από όπου αυτός και αν βρίσκεται στην γη ακόμα και στο διάστημα. Η Παγκοσμιοποίηση αποτελείται και από τέσσερεις διαστάσεις, που είναι η Διεθνοποίηση (που σημαίνει να γίνεται κοινωνός και συμμετέχει σε γεγονότα και

ειδήσεις όλος ο κόσμος), Φιλελευθεροποίηση (είναι η ελεύθερη διακίνηση χωρίς φραγμούς αγαθών, υπηρεσιών, κεφαλαίων και ανθρώπων), η Οικουμενικότητα (είναι ο κοινός πολιτισμός και τρόπος ζωής) και δυτικοποίηση (είναι ο κοινός δυτικός πλέον τρόπος ζωής).

2. Η χρηματοοικονομική ολοκλήρωση είναι υποσύνολο της παγκοσμιοποίησης και δεν έχει έναν ξεκάθαρο ορισμό, παρά μόνο ότι σκοπός της είναι η ευημερία των πολιτών. Έχει έξι διαφορετικά και/ή διαδοχικά στάδια – τύπους και ανάλογα με το ποιο είναι το επιθυμητό αποτέλεσμα με τελικό βέβαια στάδιο την πλήρη ολοκλήρωση αυτοί είναι:

α. Η Ζώνη Ελεύθερου Εμπορίου ή Ελεύθερων Συναλλαγών (Free Trade Area)

β. Η Τελωνιακή Ένωση (Customs Union)

γ. Η Κοινή Αγορά (Common Market)

δ. Η Οικονομική Ένωση (Economic Union)

ε. Η Νομισματική Ένωση (Monetary Union) και

στ. Η Πλήρης Οικονομική Ένωση (Full Economic Union).

Στον κόσμο υπάρχουν πολλές οικονομικές ενώσεις, διότι αν όχι όλα τα περισσότερα κράτη επιθυμούν την συμμετοχή τους σε αυτές με σκοπό να αποκομίσουν τα οφέλη τους, όμως δεν είναι πλήρης χρηματοοικονομική ολοκλήρωση. Η πιο συνήθης ένωση είναι η τελωνιακή ένωση και μόνο μία, η Ευρωπαϊκή Ένωση με την Ευρωζώνη με μέλος της την Ελλάδα, έχει φτάσει στην Νομισματική Ένωση. Αυτές οι ενώσεις δεν είναι οικονομικές συμφωνίες, που συνάπτονται για συγκεκριμένες οικονομικές δραστηριότητες. Κάποιες από αυτές είναι:

α. Η Ευρωπαϊκή Ένωση (EU)

β. Η Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών (EFTA)

- γ. Η Βορειοαμερικανική Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου (NAFTA)
- δ. Η Ζώνη Ελεύθερου Εμπορίου των Χωρών της Νότιας Αμερικής (MCSM)
- ε. Η Ένωση των Χωρών της Νοτιανατολικής Ασίας (ASEAN)
- στ. Η Οικονομική Συνεργασία των Χωρών της Ασίας και του Ειρηνικού (APEC) και
- ζ. Η Πλήρης Οικονομική Ένωση (ACP).

3. Αρκετά κράτη στο κόσμο επιθυμούν την συμμετοχή τους σε μια χρηματοοικονομική ολοκλήρωση, για να απολαύσουν τα οφέλη που αυτή θα τους αποφέρει. Τα οφέλη είναι όντως σημαντικά οικονομικά και κοινωνικά κάτω από την ομπρέλα μιας Οικονομικής Ένωσης, όπως οικονομική σταθερότητα (με εξομάλυνση της κατανάλωσης, επενδύσεις, μακροοικονομική πειθαρχία και αποτελεσματικό Τραπεζικό Σύστημα και χρηματοπιστωτική σταθερότητα), αύξηση του εμπορίου (με επενδύσεις και ανάπτυξη) και ευημερία των πολιτών (με την πολυπόθητη ανάπτυξη), αλλά αν δεν στηρίζονται σε συγκεκριμένες προϋποθέσεις τα ίδια τα οφέλη μετατρέπονται σε κόστη τα οποία με την σειρά τους συνεπάγονται και άλλα κόστη. Τα σημαντικότερα κόστη που επωμίζεται μια χώρα είναι η άνιση κατανομή κεφαλαιακών ροών μεταξύ των χωρών, με έλλειψη πρόσβασης στις ροές αυτές από κάποιες χώρες, εγχώρια λανθασμένη κατανομή πλούτου, εισχώρηση ξένων τραπεζών, μακροοικονομική αστάθεια, προκυκλικότητα των βραχυπρόθεσμων ροών, δημιουργία συμπεριφοράς αγέλης και κερδοσκοπική μεταβλητότητα ροών, απώλεια εθνικής κυριαρχίας και ταυτότητας, εκτροπή εμπορίου, ανατροπή ισοζυγίου εισαγωγών – εξαγωγών, χάνονται οι παραγωγικοί παράγοντες της χώρας, αύξηση εξωτερικού χρέους της χώρας, καταστροφή του περιβάλλοντος και υποβάθμιση της ποιότητας ζωής των πολιτών. Η σημαντικότερη προϋπόθεση είναι ότι τα κράτη που πρόκειται να συμμετέχουν στην χρηματοοικονομική ολοκλήρωση θα πρέπει να είναι περίπου ομοειδή, δηλαδή να είναι περίπου της ίδιας οικονομικής, τεχνολογικής, πολιτικής ισχύς και να έχουν παρόμοιες δομές και κουλτούρα διοίκησης. Αλλιώς, τα ισχυρότερα θα εξουσιάζουν

τα πιο αδύναμα και έτσι τα πρώτα θα έχουν τα οφέλη που τα τελευταία θα υποστούν ως κόστη.

4. Στην περίπτωση της Ελλάδας με την είσοδό της στην Ευρωζώνη παρατηρείται η πλήρης αποτυχία, αν και δεν ξέρει κανείς πως θα εξελισσότανε τα γεγονότα αν η χώρα ήταν εκτός αυτής. Η Ελλάδα όχι μόνο δεν ήταν καλά προετοιμασμένη για την συμμετοχή της στην Ευρωζώνη αλλά εισήλθε και με παραπονημένα στοιχεία (δημιουργική λογιστική). Όταν πάλι εισήλθε δεν έκανε τις απαραίτητες διαρθρωτικές αλλαγές και μεταρρυθμίσεις για να πετύχει την προσαρμογή και την αξιοποίηση του νέου περιβάλλοντος, αλλά κινήθηκε αντίθετα στους κανόνες της νομισματικής ένωσης. Απόλυτα λογικά και αναμενόμενα ακολούθησε η ελληνική κρίση, η δεν χρεώνεται στην Ευρωζώνη. Άρα, η Ελλάδα ως αδύναμο κράτος έπρεπε να κάνει τις απαραίτητες μεταρρυθμιστικές διορθώσεις και να τείνει να γίνει όμοιο σε κοινωνικές και διοικητικές δομές με τα άλλα ισχυρά κράτη της Ευρώπης και να προσελκύσει τις επενδύσεις (με λογικό έλεγχο) και την ανάπτυξη. Η Ελληνική Κυβέρνηση ευθύνεται για τις μακροοικονομικές ανισορροπίες εντός της ΟΝΕ, γιατί οι κίνδυνοι ανταγωνισμού με ισχυρότερες οικονομίες και οι αναγκαίες πολιτικές προσαρμογής στους νέους κανόνες, που η χώρα δεν άσκησε, ήταν από πριν γνωστά. Η Ευρωζώνη ευθύνεται στο γεγονός ότι οι μηχανισμοί προληπτικής εποπτείας, που διαθέτει, δεν ανταποκρίθηκαν στις απαιτήσεις της χρονικής περιόδου και δεν αντιμετώπισε ασυμμετρικές διαταραχές, ενώ δεν υπήρχαν αυτόματοι μηχανισμοί πρώιμης προειδοποίησης και άμεσης παρέμβασης στην κρίση.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Αυτό που φάνηκε είναι ότι οι χρηματοοικονομική ολοκλήρωση έχει οφέλη αλλά για να τα καρπωθούν τα κράτη πρέπει να πληρούνται κάποιες προϋποθέσεις όπως:

1. Τα κράτη που συμμετέχουν σε μια χρηματοοικονομική ολοκλήρωση είτε θα πρέπει να είναι όμοια περίπου μεταξύ τους, δηλαδή με παρόμοιες οικονομικές, πολιτικές, κοινωνικές και διοικητικές δομές και ικανότητες

και δυνατότητες, είτε θα πρέπει να υπάρχει ένα πλαίσιο στο οποίο να προβλέπεται αυτό να συμβεί βοηθώντας η Οικονομική Ένωση τα αδύναμα κράτη. Το Τελευταίο δεν πρόκειται να συμβεί ποτέ διότι το κάθε κράτος δρα και ενεργεί για την κάλυψη των δικών του συμφερόντων ακόμα και μέσα σε μια Ένωση. Άρα, τα αδύναμα κράτη οφείλουν να εκσυγχρονιστούν σε όλους τους τομείς που προαναφέρθηκαν και να καλύψουν την απόσταση που τους χωρίζει από τα ισχυρά πριν την συμμετοχή τους στην Ένωση.

2. Η κάθε Οικονομική Ένωση θα πρέπει με την σειρά της να δημιουργήσει τους κατάλληλους μηχανισμούς αντιμετώπισης κρίσεων, ώστε οι επικείμενες οικονομικές κρίσεις να αντιμετωπίζονται εν τη γενέσει τους και όχι αφού εισέλθει στην Ένωση και διογκωθεί, διότι τότε το κόστος αντιμετώπισης είναι τεράστιο. Επίσης, θα πρέπει οι εποπτικοί – ελεγκτικοί της μηχανισμοί να θέτουν σοβαρές κυρώσεις στα κράτη - μέλη που ξεστρατίζουν από της οικονομική πολιτική της Ένωσης και θέτουν σε κίνδυνο την οικονομική σταθερότητα τόσο της Ένωσης όσο και του ίδιου του κράτους – μέλους.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η συμμετοχή σε μια Ένωση χρηματοοικονομικής ολοκλήρωσης για κάθε κράτος ανά τον κόσμο είναι πρώτης προτεραιότητας στόχος. Γι αυτό το λόγω είναι διατεθειμένο το κάθε κράτος να παραχωρήσει μέρος της εθνικής του κυριαρχίας στα συλλογικά όργανα και θεσμούς της Ένωσης, προκειμένου να καρπωθεί τα οφέλη που πηγάζουν από αυτή την συμμετοχή του.

Όμως, η συμμετοχή αυτή αν δεν πραγματοποιηθεί κάτω από ορισμένες συνθήκες και υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις το κράτος αυτό θα «γευτεί» τελικά μόνο τα σημαντικά κόστη, που πηγάζουν από αυτή την συμμετοχή, και εκ των προτέρων πρέπει να γνωρίζει.

Οπότε, η κάθε χώρα προς ένταξη σε μια Ένωση θα πρέπει να φροντίσει να ενδυναμώσει την θέση της στην παγκόσμια οικονομία με διαρθρωτικές αλλαγές και μεταρρυθμίσεις στις οικονομικές, κοινωνικές και διοικητικές της δομές, ώστε να εισέλθει στην Ένωση με αξιώσεις και όχι ως τον πιο αδύναμο κρίκο αυτής. Τότε, μέσα από τα συλλογικά όργανα της Ένωσης να μπορεί να προωθεί τις θέσεις της και να απαιτήσει και την ενδυνάμωση της Ένωσης με τη δημιουργία των απαραίτητων μηχανισμών σταθερότητας και αντιμετώπισης δυσμενών οικονομικών καταστάσεων. Μόνο τότε ένα κράτος – μέλος μιας οικονομικής Ένωσης θα απολαύσει τα οφέλη και θα αποφύγει τα κόστη της.

Βιβλιογραφία

- Balassa B. *The Theory of Economic Intergration*. London: George Allen & Unwin, 1973.
- Baldwin R. E. & Martin P. «Globalization and Labor.» *JCB Mohr for Kiel Institute of World Economics Siebert*, 1999.
- Bordo M. D., Eichengreen and Kim J. «Was There Really an Earlier Period of International Financial Intergration Comparable to Today?» *The implications of the globalazation of world financial markets. Bank of Korea*, 1998.
- Dunning J. H. . «Multinational Enterprises and the Global Economy.» *MA:Addison-Wesley*, 1993.
- El-Agraa A. *The Economics of the European Community*. Oxford: Philip Allan, 1980.
- Findlay R. & O'rourke K. H. «Commodity Market Intergration 1500-2000 (Globalization in Historical Perspective).» *Univercity of Chicago Press*, 2002.
- Hatton T. and Williamson J. «The Age of Mass Migration : Causes and Economical Impact.» *New York : Oxford Univercity Press*, 1998.
- Holzman F. D. *International Trade under Communism: Politics and Economics*. New York: Basic Books, 1976.
- Hummels D. «Have International Trsportation Costs Declined?» *Univercity of Chicago*, 1999.
- Isserlis L. «Tramp Shipping Cargoes and Freighths.» *Journal of the Royal Statistical Society*, 1938: 53-134.
- Jones G. «The Evolution of International Business. An Introduction .» *Routledge London & New York*, 1996: 32.
- Jovanovic M. *Διεθνής Οικονομική Ολοκλήρωση*. Αθήνα: Παπαζήση, 2002.
- Molle W. *The Economics of the European Intergration*. Aldershot: Dartmouth, 1991.
- O'Rourke K. H. & Williamson J. G. «Globalization and History: The Evolution of a Nineteenth Century Atlantic Economy.» *MA : MIT Press*, 1999.
- O'Rourke K.H. «Globalization and inequality: historical trends.» *Annual World Bank Comference on Development Economics*, 2001: 39-67.
- Pelkmans J. *Market Intergration in the European Community*. Hague: Martinus Nijhoff, 1984.
- Pierre-Richard Agenor. *Benefits and Costs of International Intergration: Teory and Facts*. 20433, Washington DC: The World Bank, 2003.
- Rodrik D. «The Global Governance of Trade as if Development Really Mattered .» *United Nations Development Programme*, 2001.

- Sauvant Karl & Bernard Mennis . *Emerging Forms of Transactional Community*. Lexington: Lexington Books, 1976.
- Tinbergen J. *International Economic Intergration*. Amsterdam: Elsevier, 1954.
- Williamson J. G. «Land, labor and globalization in the third world, 1840-1940.» *The Journal of Economics History*, 2002: 55-85.
- Θεοδωρόπουλος Σ. *Εξελίξεις και Προοπτικές της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Ολοκλήρωσης*. Αθήνα: Σταμούλης, 2001.
- Κότιος Α. *Η Ελλάδα, η ΟΝΕ και η κρίση*. Πειραιας: ΠΑΠΕΙ, 2011.
- Μαυρομάτη Κ. *Ο Έλεγχος των Οικονομικών Κύκλων στις Χώρες της*. Άγιος Νικόλαος: ΤΕΙ Κρήτης, 2009.
- Ντιροκάλτσης Κ. «Παγκοσμιοποίηση και διεθνές εμπόριο: ποιος ο ρόλος τους διεθνώς και ποιες οι επιπτώσεις τους για την ελληνική οικονομία.» ΠΑΜΑΚ, 2015.
- Πουρναράκης Ε. *Διεθνή Οικονομικά*. Αθήνα: Σμπίλιας, 1993.
- Χατζής Β. *Διεθνές Οικονομικό Σύστημα : Διεθνή Χρηματοοικονομική Ολοκλήρωση, Δομή, Διαδικασίες, Αποτελέσματα*. Κως: ΠΑΜΑΚ, 2015.